

Ladislav Vojáček, Pavel Salák,
Jiří Valdhans
(eds.)

DNY PRÁVA 2018
DAYS OF LAW 2018

Část II.
Restituce

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2018 – DAYS OF LAW 2018

Část II. – Restituce

Ladislav Vojáček, Pavel Salák, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita

Brno 2019

Recenzenti:

JUDr. Mgr. Radek Černochoch, Ph.D.

JUDr. Zdeněk Fiala, Ph.D.

JUDr. Ondřej Horák, Ph.D.

Mgr. Lucie Mrázková

PhDr. Mgr. Jakub Razim, Ph.D. et Ph.D.

doc. JUDr. Pavel Salák, Ph.D.

doc. JUDr. Karel Schelle, CSc.

prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9305-8 (online : pdf)

Obsah

Role Ústavního soudu jako ochránce principu favor restitutionis v minulosti a současnosti	7
<i>Stanislav Balík</i>	
Vysídlenie moravských Chorvátov a ich reštitučné nároky	15
<i>Katarína Bavlšíková</i>	
Restituce pozemkových meliorací	26
<i>Dominik Beránek</i>	
Vymezení okruhu účastníků restitučního řízení a jeho důsledky	34
<i>Luboš Brim</i>	
Idem či tantundem?	
Restituce v případě deposita	52
<i>Václav Dvorský</i>	
Lex Schwarzenberg není historií	76
<i>Jan Havlíček</i>	
České korunovační klenoty v Rakousku	90
<i>Zdeněk Koudelka</i>	
Problém reštitucí stále aktuální	108
<i>Lenka Martincová</i>	
Lex Schwarzenberg – pohled oběti	122
<i>Adam Friedrich Carl von Pezold</i>	
Pochybné posouzení právního významu pokusů o zestátnění majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga soudy České republiky pro roce 1989	134
<i>Jakub Švec</i>	
Navrácení majetku neprávem nabytého pomocí padělaného testamentu	147
<i>Jan Ullmann</i>	

Role Ústavního soudu jako ochránce principu favor restitutionis v minulosti a současnosti

Stanislav Balík

Fakulta právnická, Západočeská univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek je věnován principu favor restitutionis v restituční judikatuře Ústavního soudu. Tento princip byl poprvé definován v nálezu ze dne ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/2013. Autor popisuje vývoj judikatury v restitučních věcech a zabývá se otázkou zdanění církevních restitucí. Role Ústavního soudu byla ve vztahu k restitucím vždy pozitivní, výsledek tak lze do jisté míry předvídat.

Keywords in original language

Restituce; Ústavní soud; judikatura; princip favor restitutionis.

Abstract

The article deals with the favor restitutionis principle in the jurisprudence of the Constitutional Court. This principle was firstly defined in the decision of 29 May 2013, file No. Pl. ÚS 10/2013. The author describes the development of case law in restitution matters and deals with the question of taxation of church restitutions. The role of the Constitutional Court has always been positive in relation to restitutions, so the outcome of the case can be somewhat predictable.

Keyword

Restitution; Constitutional Court; Case Law; Favor Restitutionis Principle.

1 ÚVOD

Problematika polistopadových restitucí je jedním z okruhů, které spadají do oblasti transformace právního řádu a vypořádání se s totalitním režimem. Jedná se o proces, který trvá bezmála třicet let, a v němž vedle

zákonodárce sehrál a hraje významnou roli rovněž Ústavní soud. V této oblasti rozhodování nelze přitom přehlédnout významnou roli právněhistorické argumentace.¹

Polistopadová historie zprvu československého a posléze českého Ústavního soudu včetně hodnocení jeho judikatury z této oblasti za první dvě dekády jeho činnosti byla již mnohokrát analyzována.²

Ve zkratce lze připomenout, že Ústavní soud, označovaný pro první svoji dekádu i za soud restituční, řešil v prvním desetiletí své činnosti především restituční, jež by bylo možno označit za restituční světské. Druhá dekáda činnosti Ústavního soudu byla pak především etapou restituční církevních.

S jistou dávkou naděje bylo v roce 2016 napsáno, že „nálezením sp. zn. Pl. ÚS 10/13 lze pak další etapu řešení církevních restitucí pokládat za uzavřenou“.³ V témže roce 2016 byl přijat zákon č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb. o Státním pozemkovém úřadu a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Tento citovaný zákon měl přinést tzv. druhou restituční tečku. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že restituční agenda by napříště mohla v agendě Ústavního soudu být spíše marginální.

1 Srov. též BALÍK, Stanislav. Právněhistorická argumentace v judikatuře Ústavního soudu ČR. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Právo jako zjednocovateľ Európy – veda prax. Historické právne systémy a integrácia Európy. Sekcie právne dejiny, slovenská časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 11–15; BALÍK, Stanislav. Legal and historical argumentation in the Constitutional Court's case law. In: *Collection of Papers from the International Scholastic Conference Law as a unifying factor of Europe – jurisprudence and practice (21st – 23rd of October 2010). Historical legal Systems and Europeans Integration. Historical-Legal Section, English Part*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 293–298.

2 Blíže srov. BALÍK, Stanislav. Judikatura Ústavního soudu ČR ve vztahu k totalitním režimům. In: POLÁČEK, Bohumil (ed.). *Pocta prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 27–36; BALÍK, Stanislav. Case law of the Constitutional court of the Czech Republic concerning church property restitution. In: *Europos konstitucinio palikimo standartai – Standards of Europe's constitutional heritage*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2013, s. 47–52.

3 Srov. BALÍK, Stanislav. Judikatura Ústavního soudu ČR ve vztahu k totalitním režimům. In: POLÁČEK, Bohumil (ed.). *Pocta prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 35.

2 FAVOR RESTITUTIONIS

Institut favor restitutionis byl poprvé pojmenován v nálezů Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/2013 (č. 177/2013 Sb.; N 96/69 SbNU 465). V odstavci 341 citovaného nálezů Ústavní soud uvedl, že „*již od svých prvních rozhodnutí v restitučních věcech vycházel ex favore restitutionis a nescíslněkrát zdůrazňoval, že k restitučním věcem je třeba přistupovat s přiblídnutím k tomu, že těm, kteří restituují, byla v minulosti způsobena celá řada křivd, včetně oněch majetkových. Z dosavadní konzistentní judikatury Ústavního soudu v restitučních věcech je nepřiblídnutelné, že jako negativní zákonodárce nikdy nezrušil ustanovení restitučního předpisu v neprospěch fyzických a právnických osob, kterým zákonodárce formou zákona zmírnění jim spáchaných křivd umožnil. Derogační judikatura Ústavního soudu tak byla vždy v zásadě ve prospěch osob restituujících (trvalý pobyt, národní kulturní památky). Ústavní soud nepřikývl v restituční věci argumentaci postavené na tom, že jeden restituent by neměl restituovat proto, že jiná osoba nebyla zákonodárcem zaražena mezi ty, jimž zákonodárce majetkové či jiné křivdy nezmírnil. Těž ve věci církevních restitucí Ústavní soud opakovaně rozhodoval. Z jeho výše uvedené judikatury je zřejmé, že akcentoval legitimní očekávání a poukázal na nečinnost zákonodárce. Za takové situace by zajiště derogační rozhodnutí Ústavního soudu krátce poté, kdy byla zákonná úprava konečně přijata, bylo překvapivé a vyvolávalo by oprávněně dojem, že je zatížené znaky libovůle a svévolí.“⁴*

Z uvedeného je patrné, že Ústavní soud si byl plně vědom specifického charakteru restitučních věcí a že favor restitutionis je institutem nejen pro oblast restitucí církevních, ale pro veškeré věci restituční.

Ve své další judikatuře Ústavní soud i jeho soudci princip favor restitutionis dále aplikují a interpretují. Děje se tak i v případě historického majetku obcí. Nálezem ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 20/16 (N 147/82 SbNU 337) odmítl návrh obce Němčice na zrušení ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění zákona č. 173/2012 Sb., spojený s ústavní stížností, v němž se stěžovatelka dovolávala principu favoris restitutionis. V odlišných stanoviscích soudců Milady Tomkové, Kateřiny Šimáčkové Vojtěcha Šimíčka přítom odezněl názor, že zde není „*žádný rozumný důvod,*

⁴ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/2013 (č. 177/2013 Sb.; N 96/69 SbNU 465). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=79493 & pos=1 & cnt=4 & typ=result>

pro který by se uvedený princip ex favore restitutionis měl týkat pouze výkladu hmotněprávních norem při vydávání či dalšího nakládání s majetkem, a nikoliv i procesních norem, které se uplatnění restitučních nároků dotýkají, resp. norem, které se dotýkají časového uplatnění restitučních nároků. V takovém případě by totiž mohl nastat rozpor mezi výkladem vlastnických práv, která mohou restituenti požívat, a procesními možnostmi, jimiž se mohou těchto práv domoci“.⁵

Judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu dovodila, že zásada favoris restitutionis „nemůže založit restituční nárok v rozporu se zákonem“.⁶

3 AKTUÁLNÍ RESTITUČNÍ JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

Aktuální restituční judikaturou je míněna judikatura ve věcech restitucí z období třetí dekády Ústavního soudu.

Klíčovým nálezem, který naznačil, že Ústavní soud bude – byť i favor restitutionis nebyl v tomto rozhodnutí výslovně zmíněn – pokračovat v ochraně legitimního očekávání restituentů, je nepochybně nález ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. Pl. ÚS 35/17 (č. 135/2018 Sb.), kterým Ústavní soud zrušil ustanovení čl. IV bodů 1 až 7, 9, 10, 14, 15, 18, 20 a 21 a čl. V zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.⁷ V tomto nálezu Ústavní soud mimo jiné dovodil, že napadená právní úprava neprošla prvním krokem testu proporcionality a „protože napadená právní úprava neprošla již prvním krokem testu proporcionality, není prostor se zabývat otázkou vhodnosti a šetrnosti zvoleného zákonného opatření, nicméně Ústavní soud právě proto, že závěr o nedostatku legitimního cíle představuje důsledek přiměřené aplikace zásady in dubio pro libertate, kdy je v pochybnostech třeba derogačním výrokem ochránit legitimní očekávání oprávněných osob, jako obiter dictum

⁵ Srov. odlišná stanoviska soudců Milady Tomkové, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. Pl.ÚS 20/16 (N 147/82 SbNU 337). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=93839 & pos=5 & cnt=6 & typ=result>

⁶ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. III.ÚS 1996/17. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99086 & pos=3 & cnt=6 & typ=result>

⁷ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. Pl.ÚS 35/17 (č. 135/2018 Sb.). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=102730 & pos=21 & cnt=722 & typ=result>

zdůrazňuje, že i při indikaci legitimního sledovaného cíle by napadená právní úprava nespĺňovala kritérium šetrnosti (potřebnosti), případně by byl namísto závěr o nepřiměřenosti (v užším slova smyslu) zvoleného opatření“.

V restitučních věcech rozhodoval Ústavní soud v letech 2015-2018 v jedenatřiceti případech nálezem. Jeho postoj k restitucím se neměnil, v nálezu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. IV.ÚS 2690/15 tak například opakovaně vyslovil, že „*se užívá výše uvedená obecná východiska použití restitučních předpisů, tj. přiblížení k účelu zákona o půdě, kterým je zmírnění následků minulých majetkových a jiných krůvd, a jeho citlivá aplikace s ohledem na konkrétní okolnosti věci“.*⁸

Vzhledem k délce řízení před obecnými soudy zatím k Ústavnímu soudu nenapadly věci, související s aplikací zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi).

Lze tedy říci, že další etapa rozhodování v restitučních věcech ústavní soud teprve čeká. Ukazuje se však, že nemusí jít zdaleka pouze o řízení o ústavních stížnostech, ale též o řízení o kontrole norem.

4 ZDANĚNÍ CÍRKEVNÍCH RESTITUCÍ

Restitučním tématem, které je zatím řešeno na poli Parlamentu České republiky, nicméně lze očekávat, že v případě přijetí zákona bude věc některým z oprávněných navrhovatelů předložena k rozhodnutí Ústavnímu soudu, je zdanění církevních restitucí.

Zdanění církevních restitucí, jež vyvolalo na jedné straně pozitivní, na druhé straně negativní reakce, je v současné době tématem především politickým.

„Ti, kteří poukazují na protiústavnost tohoto návrhu, spoléhají na to, že Ústavní soud navrhovanou změnu zákona zruší, pokud by byl zákon přijat. Z právního hlediska je to velice pravděpodobné. Z úst mnoha politiků toto zaznívá a je spodivem, že to nejsou jen ti, kteří takovému postupu oponují. Spoléhat na to, že další bezprávi zastaví až Ústavní soud, je politicky cynické, nezodpovědné a z morálního hlediska nepřijatelné. Je to svým způsobem podvod na voličích, kterým se pak řekne, že byla snaha,

⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. IV.ÚS 2690/15. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99158 & pos=10 & cnt=31 & typ=result>

*ale nějak to nevyšlo,*⁹ podává se z Prohlášení České biskupské konference, Ekumenické rady církví v ČR a Federace židovských obcí v ČR ke zdanění církevních restitucí ze dne 12. 12. 2018.

Otázkou zůstává, z jakých východisek by Ústavní soud při svém rozhodování vycházel. Podle důvodové zprávy návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, předloženého skupinou poslanců, „*zmíněnému kroku vedla předkladatele především skutečnost, že restituce církevního majetku se výrazně liší od doposud realizované restituční legislativy, zejména pak pokud jde o výši finanční náhrady a způsobu jejího určení (obodnocení nevydaného majetku)*“ a dále, že „*předkládaný návrh zákona předpokládá zdanění finanční náhrady jako jediný možný krok vedoucí k tomu, aby finanční náhrada ve svém konečném důsledku byla přiměřená*“. Podle důvodové zprávy „*předkládaný návrh zákona není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, ani neodporuje mezinárodním smlouvám, kterými je Česká republika vázána*“.¹⁰

Tomuto názoru lze oponovat.

Na prvním místě stojí právě zásada favoris restitutionis.

Na místech dalších stojí legitimní očekávání, zákaz retroaktivity a v neposlední řadě argumentace, že zavedením zdanění náhrady by se zavedla nerovnost mezi restitucemi světskými a církevními. V uvedené souvislosti se nabízí obdobný případ, rozhodnutý nálezem Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl.ÚS 53/10 (č. 119/2011 Sb.; N 75/61 SbNU 137).¹¹

⁹ Srov. Prohlášení České biskupské konference, Ekumenické rady církví v ČR a Federace židovských obcí v ČR ke zdanění církevních restitucí ze dne 12. 12. 2018. In: *Aktuality. Internetový zpravodaj Společnosti pro církevní právo*, 2018, roč. 12, č. 2, s. 3.

¹⁰ Srov. Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 38/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8 & CT=38 & CT1=0>

¹¹ Srov. podrobněji nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl.ÚS 53/10 (č. 119/2011 Sb.; N 75/61 SbNU 137). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=69917 & pos=5 & cnt=5 & typ=result>

5 ZÁVĚR

Závěrem lze shrnout, že Ústavní soud v rámci ochrany ústavnosti v restitučních věcech od samého počátku vycházel z principu, který byl v nálezu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/2013 (č. 177/2013 Sb.; N 96/69 SbNU 465) pojmenován jako *favor restitutionis*.

Ačkoliv nápad restitučních věcí slábně a po vydání citovaného nálezu se zdálo, že i ve věcech církevních restitucí bude tato agenda marginální, nestalo se tomu tak.

Ve třetí dekádě Ústavní soud rozhodl nálezem ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. Pl. ÚS 35/17 (č. 135/2018 Sb.) o zrušení tzv. druhé restituční tečky, s ohledem na projednávání návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, lze očekávat, že tato tematika se silným politickým podtextem, se stane předmětem přezkumu.

S ohledem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu lze výsledek v takovém případě do značné míry předpokládat.

Literature

BALÍK, Stanislav. Právněhistorická argumentace v judikatuře Ústavního soudu ČR. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Právo jako zjednocovateľ Európy – veda prax. Historické právne systémy a integrácia Európy. Sekcie právne dejiny, slovenská časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta 2011, s. 11–15

BALÍK, Stanislav. Case law of the Constitutional court of the Czech Republic concerning church property restitution. In: *Europos konstitucinio palikimo standartai – Standards of Europe's constitutional heritage*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2013, s. 47–52.

BALÍK, Stanislav. Judikatura Ústavního soudu ČR ve vztahu k totalitním režimům. In: POLÁČEK, Bohumil (ed.). *Pocťa prof. JUDr. Květoslavu Růžičkovi, CSc. k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 27–36

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk 38/0). Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8 & CT=38 & CT1=0>

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/2013 (č. 177/2013 Sb.; N 96/69 SbNU 465). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=79493 & pos=1 & cnt=4 & typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. Pl.ÚS 35/17 (č. 135/2018 Sb.). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=102730 & pos=21 & cnt=722 & typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017, sp. zn. IV.ÚS 2690/15. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99158 & pos=10 & cnt=31 & typ=result>

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2011, sp. zn. Pl.ÚS 53/10 (č. 119/2011 Sb.; N 75/61 SbNU 137). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=69917 & pos=5 & cnt=5 & typ=result>

Odlišná stanoviska soudců Milady Tomkové, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka k nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. Pl.ÚS 20/16 (N 147/82 SbNU 337). Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=93839 & pos=5 & cnt=6 & typ=result>

Prohlášení České biskupské konference, Ekumenické rady církví v ČR a Federace židovských obcí v ČR ke zdanění církevních restitucí ze dne 12. 12. 2018. In: *Aktuality. Internetový zpravodaj Společnosti pro církevní právo*, 2018, roč. 12, č. 2, s. 3.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. III.ÚS 1996/17. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=99086 & pos=3 & cnt=6 & typ=result>

Contact – e-mail

Balikovi@seznam.cz

Vysídlenie moravských Chorvátov a ich reštitučné nároky

Katarína Bavlšíková¹

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Po mníchovskej dohode pripadli chorvátske obce na južnej Morave do nemeckého zaboru. Obyvatelia, ktorí neopustili svoje domovy, nadobudli automaticky nemecké občianstvo, z ktorého vyplývala aj vojenská povinnosť v nemeckej armáde. Preto sa po roku 1945 aplikovali na príslušníkov chorvátskej menšiny dekréty prezidenta republiky o občianstve a o konfiškácii majetku Nemcov, Maďarov, kolaborantov a zradcov. K výrazným represiam v podobe násilného vysídlenia však došlo až po februárovom prevrate v roku 1948. Príspevok sa zameriava na okolnosti a právnu úpravu vysídlenia a následné reštitučné nároky zasiahnutého chorvátskeho obyvateľstva.

Keywords in original language

Moravskí Chorváti; vysídlenie; reštitučné nároky.

Abstract

Following the Munich Agreement, the Croatian municipalities in southern Moravia fell into the German occupation. Residents who did not leave their homes automatically acquired German citizenship, which also resulted in a military duty in the German army. Therefore, after 1945, the Decree of the President of the Republic on Citizenship and the Confiscation of the Property of Germans, Hungarians, Collaborators and Traitors was applied to members of the Croatian minority. To the substantial repression in the form of violent displacement came only after the February Putsch in 1948.

¹ Mgr. Katarína Bavlšíková, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky. Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu s názvom „Právne postavenie chorvátskej národnostnej menšiny na území Slovenska“ z prideleného Grantu Univerzity Komenského č. UK/197/2018.

The contribution focuses on the circumstances and legal arrangements for the displacement and the subsequent restitution claims of the affected Croatian population.

Keywords

Moravian Croats; Displacement; Restitution Claims.

1 ÚVOD

Komunistický puč vo februári 1948 so sebou okrem iného priniesol tiež vysporiadanie sa s otázkou príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny, ktorí si dovedty v troch obciach na juhomoravskom Mikulovsku zachovávali svoju identitu a etnickú príslušnosť. Podľa rozhodnutia okresného akčného výboru v Mikulove bolo už 24. februára 1948 rozhodnuté o presídlení stoviek chorvátskych rodín do vnútrozemia a medzi ostatné obyvateľstvo Moravy. Proces prebiehal v dvoch etapách v rokoch 1947 a 1948-1951. Samotná akcia bola spojená s viacerými problémami, a to najmä v oblasti majetkovo-právneho vyrovnania. Napriek početným snahám Sdružení občanů chorvátské národnosti po roku 1989 nedošlo k náprave starých krívd z daného obdobia a uznaniu reštitučných nárokov moravských Chorvátov. Príspevok prináša právno-historický pohľad na málo známu a aj v súčasnosti diskutovanú tému. Chronologicky rozoberáme zhoršujúcu sa situáciu príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny po roku 1938 až po ich konečné presídlenie, právnu úpravu, o ktorú sa vysídlenie opieralo, oficiálne i neoficiálne dôvody presídlenia a v neposlednom rade reštitučné nároky a súčasné snahy potomkov chorvátskeho obyvateľstva o ich uznanie zo strany štátu.

2 HISTORICKÉ POZADIE CHORVÁTSKEHO OSÍDLENIA NA MORAVE

Príchod chorvátskych osadníkov na územie južnej Moravy datujeme do obdobia 16. storočia, kedy datujeme ich najmasovejšie vlny. Ako hlavná príčina exodu zo svojej pôvodnej domoviny sa označuje turecká hrozba na Balkánskom polostrove. Rastúca turecká expanzia negatívne poznačila ekonomiku Chorvátska a zdevastovala jeho územia. Vypukli hladomor

a revolúcie medzi najviac zasiahnutými vrstvami obyvateľstva – poddanými. Utečenci odchádzali najmä troma smermi: na západ, severozápad a na sever. Práve tí, ktorí utiekli na sever a severozápad osídlili približne 200 osád na území Burgenlandu, západného Maďarska, Slovenska a južnej Moravy. Chorváti sa na južnej Morave usadzovali na území Mikulovska, Břeclavska² a Hodonínska. Územie na Morave bolo spustnuté a zdevastované husitskými a česko-uhorskými vojnami a morovými epidémiami z 15. a 16. storočia. Ich kolonizácia v danej oblasti prebehla v dvoch hlavných vlnách. Prvá kolonizačná vlna nastala na začiatku tridsiatych rokov 16. storočia a smerovala do vyššie spomenutého Břeclavska, odkiaľ sa presunula do dnešnej Jevišovky. Druhá prebehla v sedemdesiatych rokoch 16. storočia a miestom chorvátskej kolonizácie boli dnešné obce Nový Přerov a Dobré Pole.³

Chorváti sa najčastejšie živili poľnohospodárstvom (vinárstvo, ovocinárstvo). V roku 1600 sa vraj v danej oblasti nachádzalo až deväť obcí s väčšinovým a mnoho ďalších s menšinovým zastúpením chorvátskych osadníkov, ktorí si tu vytvorili silné enklávy a zachovali v nemeckom prostredí po niekoľko storočí svoje zvyky, kultúru a jazyk. Dorozumievacím jazykom bolo čakavské nárečie, nemčina a slovenčina.⁴

3 VÝVOJ CHORVÁTSKEJ OTÁZKY NA JUŽNEJ MORAVE DO ROKU 1947

Do tridsiatych rokov 20. storočia môžeme sledovať striedanie vplyvu chorvátskej, českej a nemeckej identity a germanizačného a českého tlaku na chorvátske obyvateľstvo južnej Moravy. V 19. storočí veľmi dôležitú úlohu v tomto súperení o vplyv na Chorvátov malo školstvo, ktoré bolo poskytované iba v nemeckom jazyku, iba náboženstvo sa vyučovalo v českom prípadne v chorvátskom jazyku.⁵ Dôležitú úlohu zohrávala aj cirkev. Bohoslužby boli vedené v nemeckom alebo českom jazyku. Obecná

² Dôkazom o pobyte Chorvátov v danom regióne je napríklad názov obce Charvátská Nová Ves.

³ KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe. k etnickým, hospodárskym a sociálnym otázkam v 16. a 17. storočí*. Bratislava: SAV, 1976, s. 215.

⁴ BÁRTA, M. Chorvátská akce. Vysídlení chorvátských rodín z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 14. ISSN 1802-8241.

⁵ Bližšie NEČAS, F. Nový Přerov. In: *Almanach moravských Charvátů (1584–1934) z dob dávných a přítomných*. Brno, 1934, s. 6; ANDRESIĆ, P. Dobré Pole. In: *Ibid*.

správa sa nachádzala tiež vo sfére nemeckého vplyvu, nakoľko bola vedená v nemčine. Chorváti preto nemali žiadne možnosti na rozvoj svojho jazyka a vzdelávania v chorvátčine. Po chorvátsky hovorili iba medzi sebou a veľká časť ho už neovládala ani písmom.⁶ Pre druhú polovicu 19. storočia bol príznačný nárast počtu nemeckého obyvateľstva, vďaka čomu sa posilnil nemecký vplyv i postavenie Nemcov v chorvátskych dedinách, uzatváralo sa aj viac zmiešaných chorvátsko-nemeckých manželstiev.⁷ V nasledujúcich rokoch germanizačný vplyv narastal prostredníctvom nemecky orientovanej tlače a spolkov, čím sa prehlboval odklon Chorvátov od Čechov. Výsledky tohto procesu môžeme sledovať aj na voľbách do Národného zhromaždenia v roku 1920, kedy väčšina obyvateľov obcí Nový Přerov, Dobré Pole a Jevišovka zvolila nemecké strany a poslancov.⁸ Po roku 1918 sa situácia zmenila a silnelo pôsobenie českých inštitúcií. Boli zavedené české školy a zriaďované inštitúcie pôsobiace na posilnenie a zlepšenie česko-chorvátskych vzťahov, Národní jednota iniciovala spoluprácu s Československo-juhoslovanskou ligou, konali sa stretnutia Chorvátov s juhoslovanským študentmi a v roku 1934 boli v horeuvedených obciach usporiadané slávnosti pri príležitosti 350. výročia príchodu Chorvátov na južnú Moravu. České snahy o zníženie nemeckého vplyvu v oblasti sa však nestretli s veľkým úspechom a v roku 1935 značná časť Chorvátov vo voľbách volila Sudetonemeckú stranu, nakoľko už v tomto období silnel vplyv nacizmu.

Všetky tri spomenuté obce boli v roku 1938 zabraté Nemcami. Mnohí Chorváti sa zo strachu alebo pod tlakom prihlásili k nemeckej národnosti. Z toho však pre nich vyplývala aj povinnosť služby v nemeckých organizáciách a armáde. Na druhej strane však mnohí narukovali aj dobrovoľne.⁹ Tí, ktorí nemecké občianstvo a z toho plynúce povinnosti odmietli, boli perzekvovaní a nútení odísť do vnútrozemia. Po roku 1945 stáli orgány československého štátu pred otázkou, ako sa k Chorvátom v hraničných obciach na južnej Morave zachovať. Podľa štatistických údajov žilo v Jevišovke 1028,

⁶ KUČEROVÁ, K. *Chorváti a Srbi v strednej Európe: k etnickým, hospodárskym a sociálnym otázkam v 16. a 17. storočí*. Bratislava: VEDA, 1976, s. 217.

⁷ Bližšie In: DOROVSKÝ, I. *Chorváti ešte žijú medzi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů, 1996, s. 87.

⁸ Ibid., s. 120–122.

⁹ PAVLIČEVIĆ, D. *Moravski Hrvati: povijest, život, kultura*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1994.

v Dobrom Poli 245 a v Novom Přerove 661 Chorvátov. Keďže sa časť z nich pred vojnou prihlásila k nemeckej národnosti, zaobchádzalo sa s nimi ako s Nemcami a dočkali sa aj nenávisťných prejavov. Niektorí boli ihneď premiestnení do pracovného tábora a ich majetok bol zhabaný.¹⁰ Ďalší problém nastal v podobe prichádzajúcich nových osadníkov. Boli to buď partizáni, alebo reemigranti z Balkánskeho polostrova najmä z Juhoslávie. Medzi starousadlíkmi a novo prichádzajúcimi obyvateľmi dochádzalo k početným konfliktom a vzrastalo medzi nimi napätie. Často sa objavovala šikana a násilie, ktorého sa noví občania na Chorvátoch dopúšťali, ba dokonca sa objavili prípady, keď nezákonne zaberali majetky Chorvátom aj za asistencie úradov.¹¹ Už 18. 9. 1945 rozpustil Zemský národný výbor (ďalej len ZNV) v Brne správne orgány všetkých troch obcí a dosadil do nich vládnych komisárov. Presídlenie Chorvátov prebiehalo v dvoch etapách – prvá v rokoch 1946–1947 a druhá v rokoch 1948–1951. Na vyst'ahovanie bola Radou ZNV v Brne menovaná Komisia na riešenie chorvátskej otázky, ktorá v predmetných obciach prešetrovala Chorvátov a triedila ich podľa prispôsobivosti. Zbor národnej bezpečnosti (ďalej len ZNB) zostavil zoznamy „spôahlivých“ Chorvátov a na druhej strane kolaborantov, ktorým mal byť skonfiškovaný poľnohospodársky majetok podľa dekrétu prezidenta republiky zo dňa 21. mája 1945, č. 12/1945 Sb., § 1.¹² Tretiu skupinu tvorili tí, ktorí boli na základe svojho členstva v nacistických organizáciách, svojho správania a verejného vystupovania označení za Nemcov a boli určení k odsunu a zabaveniu ich majetku. Proti takémuto postupu sa ohradilo aj miestne obyvateľstvo, ktoré spolu s vládnyim komisárom spísalo Memorandum na obranu Chorvátov (30. 5. 1946). Proti vyst'ahovaniu vystúpili aj politické strany (Národní jednota, Sociální demokrati a Národní sociální strana). Výslednú správu povereníctvu národnému výboru (ďalej len PNV) v Brne predložila komisia 20. decembra 1945. Rozhodujúcim kritériom pri posudzovaní Chorvátov sa navrhli odporúčania štátne spôahlivého obyvateľstva. Pri posudzovaní sa však malo prihliadať na ďalšie

¹⁰ BÁRTA, M. Chorvátská akce. Vysídlení chorvátských rodín z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 16. ISSN 1802-8241.

¹¹ DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947–1953: Závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012, s. 203–206.

¹² Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše (Benešovy dekrety). [online]. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>

okolnosti (napr. historický pôvod, izoláciu Chorvátov v nemeckom prostredí, podmienky českej menšiny v Juhoslávii a ďalšie). Komisia navrhla tiež menšie úpravy štátnych hraníc, nakoľko sa ukázalo, že mnoho pozemkov vo vlastníctve československých Chorvátov sa nachádzalo na území susedných štátov.

Rada Krajského národného výboru (ďalej len RKNV) v Brne prerokovala predloženú správu 27. marca 1946 a následne v súlade s ňou rozhodovala o odsune previnených do vnútrozemia. Pri samotnej realizácii tohto uznesenia nastali viaceré problémy (nekomunistickí poslanci prejavovali výraznú nespokojnosť s postupom voči Chorvátom a apelovali aj na ministra vnútra Václava Noska, otázka spoľahlivosti reemigrantov z Balkánu). Otázne bolo aj to, kto má byť presídlený do vnútrozemia a koho možno v blízkosti hraníc ponechať. Na presídlenie Chorvátov však v tom čase neexistovali právne podklady, ktoré by sa opierali o platnú legislatívu. Proti Chorvátom starousedlíkom sa rázne postavili noví obyvatelia juhomoravského pohraničia. Pozitívnu podporu Chorváti na druhej strane nachádzali v množstve československých štátnych zamestnancov. Fierlingerova vláda vytvorila komisiu, ktorá odporučila odsun Chorvátov z pohraničia. Rada ZNV v Brne však aj napriek tomu nariadila nové prešetrenie pomerov v chorvátskych obciach. Konečné uznesenie o vyst'ahovaní Chorvátov padlo až 30. júna 1947 a rozhodlo sa v ňom o vyst'ahovaní iba 311 osôb. Tieto osoby následne stratili československé štátne občianstvo a bol im skonfiškovaný majetok. Osoby, ktorých sa týkalo toto rozhodnutie, sa o ňom dozvedeli 19. septembra s tým, že majú týždňovú lehotu na opustenie svojich domovov. Vyst'ahovanie tých, ktorí dobrovoľne neodišli alebo neutiekli do Rakúska prebehlo 25.–26. septembra. Zvyšní Chorváti v Jevišovke museli prisahať 16. novembra vernosť Československej republike.¹³

4 DEFINITÍVNE VYSPORIADANIE SA S CHORVÁTSKOU OTÁZKOU A DRUHÁ ETAPA VYSÍDLENIA

K zhoršeniu situácie s Chorvátmi došlo po februárovom komunistickom prevrate. Popri oficiálnych dôvodoch uvádzaných v rozhodnutiach ONV

¹³ BÁRTA, M. Chorvatská akce. Vysídlení chorvatských rodin z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 18. ISSN 1802-8241.

v Brne (štátny záujem, zabezpečenie pohraničných oblastí¹⁴) sa vynárali aj tie „neoficiálne“ (záujem o chorvátske majetky a poľnohospodárske polia, prehra komunistov vo voľbách v roku 1946 v obciach Dobré Pole, Jevišovka a Nový Přerov, vystúpenie Juhoslávie zo socialistickej strany). Okresný akčný výbor Národného frontu (ďalej len OAV NF) v Mikulove prijal 24. 2. 1948 rozhodnutie o odsune Chorvátov. Toto rozhodnutie následne schválili KNV v Brne a Ústredný akčný výbor Národného frontu (ÚAV NF) a ministerstvo vnútra. Rozhodnutie sa zdôvodňovalo zabezpečením južnej hranice, nespôľahlivosťou a nestálosťou chorvátskych občanov a ich kolaborantstvom. Podľa osídľovacieho referátu ZNV v Brne mali byť Chorváti presídlení a rozdelení do viacerých moravských okresov a na východ Čiech. Ich rozptýlenie malo slúžiť na rýchlu asimiláciu a splnutie Chorvátov s ostatným obyvateľstvom bez možnosti vytvorenia väčších enkláv. V nových bydliskách im mala byť ponúknutá buď alternatíva náhradnej usadlosti alebo náhradné ubytovanie spojené s finančným vyrovnaním.¹⁵

Už 18. 5. 1948 bol na schôdzi ZNV oznámený dátum zahájenia odsunu Chorvátov na 21. 6. 1948. Už deň po oznámení termínu začatia odsunu 19. júna bola vydaná vyhláška, podľa ktorej mali byť starí ľudia umiestnení do starobinca v Záhrebe. Okrem nich tam však boli umiestnené aj ženy s deťmi. Prvá fáza tohto odsunu bola dokončená 30. júna 1948. Podľa dobovej tlače bolo k tomuto dátumu presídlených 57 rodín, čo predstavovalo 196 osôb. Po dokončení sezónnych poľnohospodárskych prác malo byť odsunutých 241 rodín. Okrem Olomouca boli vnútorne presídlení do okresov Prostějov, Přerov, Nové Mesto na Morave, Tišnov, Třebíč, Moravské Budějovice, Boskovice a Veľkej Meziříčí. V Novom Přerove presídlenia pokračovali od 9. augusta do 27. septembra 1948. V tomto období bolo presídlených 111 rodín, ktoré boli odsunuté najmä do okresov Šternberk, Šumperk, Litovel a Opava. V Jevišovke sa v presídlení pokračovalo od 1. októbra 1948. Do konca roka 1948 odtiaľ bolo presídlených 46 rodín – 196 osôb. Následne presťahovanie Chorvátov do nových domovov prebiehalo

¹⁴ Predstavitelia KSČ mali obavy z toho, že by sa juhomoravské pohraničie mohlo zmeniť na miesto ilegálnych prechodov agentov emigrácie a spravodajských služieb západných štátov.

¹⁵ BĀRTA, M. Chorvátská akce. Vysídlení chorvátských rodín z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947-1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 19–20. ISSN 1802-8241.

až od 10. mája 1949. Do konca leta odtiaľ bolo presídlených 62 rodín. Z tejto obce bolo celkovo presídlených počas roka 1949 až 125 rodín – 407 osôb a z Dobrého Pole 3 rodiny – 9 osôb. Transporty tentoraz smerovali najmä do okresov Litovel, Šternberk, Rýmařov, Vítkov, Bruntál a Svitavy. Odsuny boli ukončené v lete roku 1950. Pokračujúce odsuny z Jevišovky v roku 1950 predstavovalo 32 rodín – 75 osôb a z Dobrého Pole 52 rodín – 201 osôb. Zastúpenie chorvátskej národnosti k 20. júlu 1950 predstavovalo v Jevišovke 10 rodín – 24 osôb a v Dobrom Poli 10 rodín – 33 osôb a tým aj bolo umožnené zostať vo svojich domovoch. Jednalo sa predovšetkým o staršie osoby a o osoby, ktoré žily v zmiešaných manželstvách. Časť z nich však bola ešte dodatočne presídlená po roku 1951.¹⁶ Pred začatím presídľovania osídľovací odbor ZNV v Brne v prípisoch Chorvátom stanovil lehotu na vyst'ahovanie, tá sa pohybovala v rozmedzí od jedného dňa po niekoľko týždňov a obsahovala aj dôvod ich presídlenia.¹⁷ V polovici päťdesiatych rokov sa začala riešiť otázka kompenzácie za majetok, ktorý si Chorváti nemohli vziať so sebou do svojich nových domovov¹⁸. Tento proces ale prebiehal veľmi pomaly a zdĺhavo z dôvodov administratívnych priet'ahov, chýb a nedostatkov v evidenciách a dokumentácii, protestov a sťažností Chorvátov. Navyše samotní Chorváti stále aj v tomto období dúfali, že sa budú môcť vrátiť späť do svojich pôvodných domovov. Ohodnotenie majetku mal na starosti Národný pozemkový fond. Do 6. mája 1957 sa podarilo náhrady vyplatiť v 57 prípadoch. Aj napriek tomu, že v druhej polovici päťdesiatych rokov došlo k prehodnoteniu celej záležitosti s presídlením, pri ktorom sa zistilo, že celá operácia nemala žiadne právne opodstatnenie, boli všetky chorvátske požiadavky na návrat zamietnuté. Existovalo na to viacero dôvodov ako napríklad, že ich domovy boli zabrané českými novoosídlencami a reemigrantami najmä z Balkánu.

16 DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947–1953: Závěrečná fáze „očisty pobraniců“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Maticе moravská, 2012, s. 278–292.

17 BÁRTA, M. Chorvátská akce. Vysídlení chorvátských rodín z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 20. ISSN 1802-8241.

18 Domy po presídlených Chorvátoch slúžiace na ubytovanie reemigrantov z Balkánu a hospodárske budovy mali byť vyvlastnené podľa zákona č. 280/1949 Sb., o územním plánování a výstavbě obcí. Poľnohospodársky nehnuteľný a prípadne i hnuteľný majetok mal byť vykúpený podľa zákona č. 46/1948 Zb. o novej pozemkovej reforme.

Väčšia časť Chorvátov sa napokon s prest'ahovaním zmierila a prestala blokovat' aj samotné vyplácanie náhrad. Majetkovoprávne vyrovnanie v troch horeuvedených obciach zahŕňalo 342 vykúpených poľnohospodárskych usadlostí a ich častí, z toho v 244 prípadoch presídleni nedostali žiadnu náhradnú poľnohospodársku usadlosť. Oficiálne bola celá chorvátska otázka ukončená 30. apríla 1961. Konečná bilancia vyrovnania predstavovala čiastku 8 457 420,72 Kčs. Týmto vyplateným vyrovnaním bola celá záležitosť oficiálne uzatvorená.¹⁹

5 REŠTITUČNÉ NÁROKY CHORVÁTOV A SNAHY O ICH UZNANIE PO ROKU 1989

Po páde komunistického režimu sa oživilí aj snahy presídlených Chorvátov a ich potomkov o nápravu krívd minulých a uznanie ich reštitučných nárokov. V roku 1991 vzniklo v Brne Sdružení občanů chorvátské národnosti, ktoré sa od svojho počiatku snaží o rozvoj chorvátskych kultúrnych a ľudových tradícií a aj v súčasnosti vydáva svoje vlastné publikácie. Od toho istého roku sa v Jevišovke koná každoročne Chorvátsky kultúrny den. V roku 2002 tu bola otvorená expozícia mikulovského múzea venovaná tradíciám a kultúre Chorvátov z južnej Moravy. Výrazným počinom v snahách o uznanie krívd minulých bolo zaslanie memoranda českej vláde v roku 1991. Snahy Sdružení pokračovali až ku Kancelárii prezidenta republiky, premiérovi, oddeleniu pre ľudské práva a humanitárne otázky Úradu vlády ČSFR a ďalším inštitúciám, všetky však boli bezvýsledné. Následne Sdružení podalo vo februári 1996 trestné oznámenie na neznámeho páchatel'a na Úrad dokumentácie a vyšetrovania zločinov komunizmu (ďalej len ÚDV) s požiadavkou o prešetrenie prípadu, nakoľko presídlenie Chorvátov predstavovalo podľa nich trestný čin genocídy podľa § 259 ods. 1 písm. a) tr. zákona. V roku 1997 bola vec po preskúmaní odložená. Podľa záverov vyšetrovateľa ÚDV sa nejednalo o trestný čin s odôvodnením, že celá akcia bola v súlade s vtedajšími zákonmi. Následne Sdružení podalo odvolanie, pričom sa opieralo o tvrdenie, že presídlenie nebolo vykonané podľa zásad platných pre premiestňovanie vysídlených z pohraničia, ktoré navyše v čase jeho

¹⁹ BÁRTA, M. Chorvátska akce. Vysídlení chorvátských rodín z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 23–24. ISSN 1802-8241.

začatia ešte neplatili. Odvolanie však aj tak bolo v máji 1997 zamietnuté. Krajské štátne zastupiteľstvo svoje rozhodnutie zdôvodnilo tým, že vysídlenie bolo vykonané na základe verejného záujmu, ktorým bolo zabezpečenie pohraničného pásma, a tým pádom malo aj zákonnú oporu. Česká vláda vo svojom vyhlásení z októbra 1999 o súčasnom postavení chorvátskej menšiny v ČR len oficiálne vyslovila poľutovanie nad krivdami spáchanými na chorvátskom obyvateľstve a zároveň odmietla postup komunistického režimu voči Chorvátom ako nezákonný a podporila vybudovanie pomníka chorvátskym rodinám na cintoríne v Jevišovke, ktorý predstavuje aspoň morálnu rehabilitáciu.²⁰

6 ZÁVER

Presídlenie moravských Chorvátov v rokoch 1947 – 1951 môžeme v podstate označiť ako jediný prípad deportácie celej národnostnej menšiny v českých dejinách. Celkové štatistiky udávajú až 2000 – 2500 Chorvátov z obcí Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole, ktorí museli opustiť svoje domovy. Zostat' mohli len starší ľudia a osoby zo zmiešaných manželstiev. Jednalo sa asi o 100 osôb. Chorváti boli rozsídlení po území celej Moravy a do viacerých častí Čech, a to najmä do území Šumperska, Jesenicka a Opavska. Moravskí Chorváti boli vyhnaní celkovo z 587 usadlostí a domov. Pre porovnanie je potrebné uviesť, že početná chorvátska enkláva na území Slovenska nebola vôbec perzekvovaná ako v Čechách. Výrazným medzníkom v riešení chorvátskej otázky bol februárový prevrat. Mocenský aparát presídlenie zdôvodňoval najmä verejným záujmom, potrestaním kolaborantov a nespoľahlivého chorvátskeho obyvateľstva, ochranou pohraničného pásma a podobne. Neoficiálnymi dôvodmi však boli najmä tie majetkové a mocenské²¹. V mnohých prípadoch Štátna bezpečnosť v Mikulove nemala jasné dôkazy o kolaborantstve Chorvátov. Rozhodnutie o vysídlení chorvátskej spoločnosti nemalo v tej dobe oporu v zákone a išlo zjavne o svojvoľný akt moci. Celá akcia bola zlegalizovaná až dodatočne 21. júla 1948 zákonom

²⁰ Chorvátská národnostní menšina [online]. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/chorvatska-narodnostni-mensina-16110>

²¹ Chorváti obývaná moravská obec Hlohovec nebola zasiahnutá presídlením Chorvátov, vo voľbách v nej vyhrali na rozdiel od horeuvedených obcí komunisti.

č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který nadobudol účinnost 8. augusta 1948. Priamym následkom presídlenia bola rýchla asimilácia Chorvátov s miestnym obyvateľstvom. Majetkové náhrady boli nedostatočné a reštitučné nároky ostali dodnes neuznané.

Literature

- ANDRESIĆ, P. Dobré Pole. In: *Almanach moravských Charvátů (1584–1934) z dob dávných a přítomných*. Brno, 1934.
- BÁRTA, M. Chorvatská akce. Vysídlení chorvatských rodin z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 14–25. ISSN 1802-8241.
- DOROVSKÝ, I. *Charvátí ještě žijí mezi námi: (sborník studií a vzpomínek)*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů, 1996, 123 s.
- DVOŘÁK, T. *Vnitřní odsun 1947–1953: Závěrečná fáze „očisty pobraniců“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Brno: Matice moravská, 2012, 469 s. ISBN 978-80-86488-92-9.
- KUČEROVÁ, K. *Chorvátí a Srbi v střední Evropě: k etnickým, hospodářským a sociálním otázkám v 16. a 17. století*. Bratislava: VEDA, 1976, 327 s.
- NEČAS, F. Nový Přerov. In: *Almanach moravských Charvátů (1584–1934) z dob dávných a přítomných*. Brno, 1934.
- PAVLIČEVIĆ, D. *Moravski Hrvati: povijest, život, kultura*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1994, 376 s.

Internetové zdroje

- Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše (Benešovy dekrety) [online]. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>
- Chorvatská národnostní menšina [online]. [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/chorvatska-narodnostni-mensina-16110>

Contact – e-mail

katarina.bavlsikova@flaw.uniba.sk

Restituce pozemkových meliorací

Dominik Beránek

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok je venovaný problematice restitucí některých melioračních zařízení (zejména podle zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě), resp. některým dopadům přijatého restitučního řešení. S končící životností některých melioračních zařízení budovaných v padesátých a sedmdesátých letech se ukazuje, jak velké množství vlastníků půdy nemá o existenci meliorací povědomí. Ve spojení s uloženou povinností tato zařízení udržovat, se pak ukazuje jako problematický již samotný přechod na restituenty.

Keywords in original language

Pozemkové meliorace; meliorační zařízení; restituce.

Abstract

The paper will deal with the issue of restitution of some land improvements (especially under the act 229/1991 Sb.), or with some impacts of the chosen restitution solution. The end-of-life of some land improvements built in the 1950 s shows how large numbers of landowners do not know about the existence of the land improvements in the first place. In connection with the obligation to maintain these facilities, the transition to restitution itself is already problematic.

Keywords

Land Improvements; Water Management Constructions; Restitutions.

1 OBECNÝ RÁMEC PROBLEMATIKY

Prés milion hektarů zemědělské půdy v České republice je odvodněno pozemkovými melioracemi; velká část z těchto zařízení byla přitom vybudována v období let 1945 až 1989 na pozemcích neoprávněně zabraných socialistickými organizacemi, které byly následně

předmětem restitucí. Meliorační zařízení zpravidla přecházela na restituenty pozemků spolu s nimi jako jejich součást. Bylo však zvolené restituční řešení vhodné? A jaké právní i praktické problémy přineslo a bude přinášet v budoucnu?

V období od února 1948 do konce roku 1989 přišla o své pozemky značná část vlastníků zemědělské a lesní půdy. Protože se jednalo o postupný proces a právních důvodů odnětí vlastnického práva bylo mnoho¹ – tedy nešlo o plošné zestátnění soukromého vlastnictví jedním konkrétním právním aktem –² byly nutně i restituční předpisy poměrně komplikované, přinejmenším co do podmínek vydávání majetku.

Restituční spory se následně vedly zpravidla ohledně splnění podmínek pro vydání majetku. Bylo třeba zodpovědět, zda skutečně došlo k majetkové křivdě, zda restituent je osobou oprávněnou podle příslušného zákona, popřípadě spadá-li vznik majetkové křivdy do rozhodného období. Protože takové otázky přinesly množství výkladových sporů, upírala se tímto směrem logicky také pozornost právní vědy.

Problém restituce pozemkových meliorací (melioračních zařízení)³ však leží jinde. Spor vznikl především o to, zda vydávané pozemky byly provedením meliorací zhodnoceny (jak často tvrdily povinné osoby), nebo naopak znehodnoceny (jak tvrdily osoby oprávněné) – výsledek pře měl mít pochopitelně značný vliv na výši náhrady. Na tuto situaci reagoval zákonodárce novelou zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě (zákona č. 229/1991 Sb. – dále také „VIVzP“),⁴ kterou poprvé došlo k výslovné úpravě přechodu

¹ Velká část vlastníků se podířila procesu kolektivizace dobrovolně, část k ní byla dotlačena později jinými nástroji (např. nuceným nájmem či propadnutím majetku státu ve vykonstruovaných trestních procesech) a části se i přes množství překážek podařilo nadále na pozemcích samostatně hospodařit; určitá skupina původních vlastníků si dokonce zachovala tabulární vlastnictví. Podstatné je, že bez ohledu na konkrétní právní důvod stát těmto vlastníkům znemožnil užívat předmět jejich vlastnického práva a fakticky je tak o ně připravil. K tomu blíže např. PRŮCHOVÁ, Ivana. *Restituce majetku podle zákona o půdě*. Praha: Beck, 1997, s. 5 a násl.).

² *Ibid.*

³ Pro účely tohoto příspěvku pozemkovými melioracemi rozumím pouze výsledek stavební činnosti, sloužící odvodnění, případně zavodnění zemědělských pozemků – tak jsou ostatně chápány většinou laické veřejnosti.

⁴ K tomu blíže důvodová zpráva k zákonu č. 183/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 42/1992 Sb., zákona č. 93/1992 Sb. a zákona České národní rady č. 39/1993 Sb.

melioračních zařízení na restituenty půdy a k vymezení podmínek takového přechodu; stěžejní byl v tomto směru § 14 odst. 4 VIVzP, podle něhož „*pro účely tohoto zákona se za podstatné zhodnocení nepovažuje meliorační zařízení pod povrchem půdy*“. To znamenalo, že restituent nemá platit povinné osobě náhradu, byl-li vydáváný pozemek zhodnocen provedením odvodnění.

Skupina poslanců napadla tuto novou úpravu ústavní stížností, v níž argumentovala mimo jiné porušením čl. 11 Listiny, k němuž mělo dojít bezdůvodným obohacením restituentů na úkor státu v důsledku nabytí meliorací bez náhrady.⁵ Ústavní soud v této části argumentaci stěžovatelů nepřisvědčil (ač některá novelizovaná ustanovení VIVzP zrušil) a uvedl: „*Přijetí námitek, týkající se náhrady za zbudované zařízení, a případně vydání bezdůvodného obohacení (podle § 451 a násl. obč. zák.), by vedlo ke soudním sporům o povahu melioračních zařízení z hlediska zhodnocení nebo nezahodnocení pozemků.*“⁶ Ústavní soud tak přijatou úpravu aproboval, a to s pochopitelným argumentem, že je lepší v rámci nápravy majetkových křivd poskytnout restituentům meliorační zařízení bez náhrady, než připustit riziko vyvolání soudního sporu v případě každého jednotlivého pozemku, kterého by se mohla uvedená problematika týkat.

Zatímco však pozornost právní praxe i právní vědy se soustředila na otázku finančních náhrad za zhodnocení pozemků, zůstala možná neprávem stranou pozornosti samotná úprava přechodu melioračních zařízení, která stále ještě může představovat zdroj značných problémů.

2 PŘECHOD VLASTNICKÉHO PRÁVA K MELIORAČNÍM ZAŘÍZENÍM

Jak již bylo zmíněno, základní úprava přechodu melioračních zařízení na restituenty zemědělské a lesní půdy byla vtělena do zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě, a to novelou č. 183/1993 Sb. Podle této „*při vydání pozemku dle tohoto zákona přechází do vlastnictví oprávněné osoby trvalé porosty a vše, co tvoří jejich součásti (§ 120 odst. 1 obč. zák.), a meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku, s výjimkou hlavních melioračních zařízení dle § 14 odst. 5, které se na tomto pozemku nacházejí v okamžiku jeho vydání*“ (§ 15 odst. 1 VIVzP).

⁵ Uvážíme-li, že zde hovoříme o nápravě křivd spáchaných komunistickým režimem, zdá se argumentace poslanců až zarážející.

⁶ Nález pléna Ústavního soudu ze dne 24. 5 1994, sp. zn. Pl. ÚS 16/93.

Obdobnou úpravu pak přijaly i další předpisy, které sice nelze označit za restituční, avšak které jsou stále součástí majetkové transformace. Zde se jednalo o zákon č. 95/1999 Sb.,⁷ podle jehož § 13 se zemědělské pozemky ve vlastnictví státu převáděly na soukromé vlastníky s tím, že „*pro účely tohoto zákona se za součást zemědělského pozemku považuje oplocení a meliorační zařízení, které je ve vlastnictví státu, s výjimkou hlavních melioračních zařízení, a přechází na nabyvatele spolu s pozemkem*“.⁸ Totožnou úpravu pak obsahuje také § 18 zákona č. 503/2012 Sb.,⁸ který zákon z roku 1999 nahradil.

Přechod melioračních zařízení byl dále upraven novelou (zákon č. 114/2000 Sb.) zákona č. 172/1991 Sb.,⁹ podle něhož „*spolu s nemovitostmi... přecházejí do vlastnictví obce dnem 1. července 2000... drobné stavby melioračních zařízení a drobné stavby lesotechnických meliorací, pokud byly v období od 1. ledna 1950 do 24. května 1991 vybudovány na pozemcích, které obce vlastnily ke dni 31. prosince 1949, nebo přecházejí na obce podle § 2a tohoto zákona, pokud jsou ke dni 1. července 2000 ve vlastnictví České republiky*“ (§ 2 odst. 5).

Zatím poslední – zato však velmi významný – krok v tomto směru představuje zákon č. 254/2011 Sb. (vodní zákon),¹⁰ podle něhož „*podrobné odvodňovací zařízení ve vlastnictví státu umístěné na cizím pozemku se stává včetně příslušné technické dokumentace, je-li tato k dispozici, vlastnictvím vlastníka pozemku dočleněného touto stavbou a podrobné odvodňovací zařízení vybudované státem na pozemku, který je ve vlastnictví státu, přechází v případě převodu tohoto pozemku do vlastnictví nového nabyvatele bezúplatně spolu s pozemkem, pokud neoznámí do 24 měsíců od účinnosti tohoto zákona příslušnému vodoprávnímu úřadu, že s přechodem nesouhlasí. K přechodu těchto vlastnických práv dochází dnem následujícím po uplynutí lhůty k uplatnění nesouhlasu s přechodem.*“¹¹

Na první pohled se zdá, že úprava je velmi nejednotná. Všechny citované předpisy sice vyjímají z přechodů vlastnického práva hlavní meliorační zařízení (která tak nadále náleží státu), avšak zatímco VIVzP hovoří pouze

⁷ Zákon č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby.

⁸ Zákon č. 503/2012 Sb. o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů.

⁹ Zákon č. 172/1991 Sb. o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí.

¹⁰ Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).

¹¹ Ustanovení § 126 odst. 3 vodního zákona.

o *melioračním zařízením umístěném pod povrchem pozemku*, zákon č. 503/2012 Sb. se týká *melioračních zařízení*, zákon č. 172/1991 Sb., *drobných staveb melioračních zařízení a drobných staveb lesotechnických meliorací*, a vodní zákon dokonce jen *podrobných odvodňovacích zařízení*. Všechny citované předpisy však upravují totéž. Slovy vodního zákona jde o podrobná odvodňovací zařízení (§ 56 odst. 2 vodního zákon), jak jsou blíže specifikována prováděcí vyhláškou,¹² různá označení patrně nehrají roli.¹³

Zákonodárce tedy zvolil variantu, kdy hlavní meliorační zařízení zůstanou ve vlastnictví státu a podrobná meliorační zařízení přejdou spolu s restituovanými a privatizovanými pozemky na jejich nové vlastníky. Takové řešení souvisí se zajištěním fungování odvodňovacích systémů. Podstata rozdílu mezi hlavními a podrobnými odvodňovacími (melioračními) zařízeními je totiž ve funkci: Zatímco hlavní meliorační zařízení tvoří „páteř“ odvodňovací sítě, která však neslouží přímo k odvodnění konkrétního pozemku, podrobná meliorační zařízení naopak odvodňují konkrétní pozemek (mají zpravidla podobu drénu v zemědělské půdě) a odvodňovací sít' jako celek se bez nich obejde.

Ihned se nabízí srovnání s dobře fungující úpravou vodovodů, kde stejně tak hlavní řad má zpravidla jednoho vlastníka (provozovatele), zatímco konkrétní přípojky náleží vlastníkům připojených nemovitostí.

Zvolené řešení se tak zdá na první pohled velmi vhodné, přehlíží však několik zásadních praktických překážek:

Systém odvodnění pozemků se zpravidla skládá z mnoha objektů, z nichž některé vůbec nejsou věcmi v právním smyslu a nelze je proto samostatně vlastnit (např. otevřené příkopy). Pokud je však vlastnictví části meliorační

¹² Vodní zákon lze v tomto ohledu považovat za bernou minci, neboť jde o úpravu jednak zdaleka nejpodrobnější a nejaktuálnější, jednak odborně (z hlediska promítnutí vodohospodářských poznatků) nejzdařilejší. Z § 2 prováděcí vyhlášky č. 225/2002 Sb., o podrobném vymezení staveb k vodohospodářským melioracím pozemků a jejich částí a způsobu a rozsahu péče o ně, přitom plyne, že vodní zákon neupravuje pouze zařízení odvodňovací (jak by se mohlo zdát z formulace § 56 odst. 2 vodního zákona), ale jde i o zařízení zavodňovací; nutno však dodat, že většina provedených meliorací sloužila odvodnění pozemků.

¹³ Zákon zjevně používá pojmy jako meliorace, meliorační zařízení, pozemková meliorace a další pro označení téhož; to je patrné právě z toho, že je dává do opozice s hlavním melioračním zařízením, které z přechodu vlastnického práva vylučuje.

soustavy nerozlučně spjata s vlastnictvím pozemku, může to představovat obtíž v provozu celého systému.

Je také třeba vzít v úvahu, že i podrobná meliorační zařízení (jednotlivé svodné drény) se nezdídká táhnou stovky metrů napříč pozemkovými parcelami a zasahují i desítky pozemků rozdílných vlastníků. S roztržštěním vlastnického práva mezi restituenty jednotlivých pozemků dochází k tomu, že správa odvodňovacího zařízení jako jednoho funkčního celku je prakticky nemožná.

Hlavní problém potom vychází z toho, že rozsah odvodněné půdy na území České republiky je enormní; již na konci 70. let minulého století bylo odvodněno přes 1,2 milionu hektarů a zavodněno cca 300 000 hektarů zemědělské půdy, což představuje více než šestinu (!) rozlohy celé republiky.¹⁴ Spočívá v tom, že výkresy jednotlivých melioračních zařízení z velké části neexistují a významná část vlastníků pozemků tak nemá o existenci (resp. poloze) melioračních zařízení žádný vědomí.¹⁵ Zpravidla se o nich dozívádají až ve chvíli, kdy dojde k zaplavení pozemku v důsledku nesprávné funkce neudržované drenážní sítě či recipientů svedené vody. Navzdory obecnému trendu klesání počtu sporů vyvolaných restitučními předpisy se dá předpokládat, že problematika přechodu melioračních zařízení na vlastníky zemědělské půdy o sobě dá ještě vědět. Neví-li totiž vlastníci melioračních zařízení, že je vůbec vlastní a případně kde se nachází, nemohou je přirozeně ani udržovat. V takové situaci je nevyhnutelné, že dříve nebo později vznikne problém pramenící z toho, že většina podrobných melioračních zařízení patřících drobným vlastníkům půdy není žádným způsobem udržována.

Ve světle uvedeného se pak jeví absurdní uložit restituentům povinnost o pozemkové meliorace pečovat; přesně to se však stalo.¹⁶ Další omezení navíc plynou z § 56 odst. 4 vodního zákona, podle kterého má vlastník melioračních zařízení povinnost mimo jiné strpět stavbu k vodohospodářským

¹⁴ SEDLÁK, Ludvík a Jan SANETRŇÍK. *Meliorace*. Brno: Vysoká škola zemědělská v Brně, vlastním nákladem, 1985, s. 8.

¹⁵ TLAPÁKOVÁ, Lenka. Pomoc při údržbě drenáží. *Zemědělec*. Praha: Profi Press, s. r. o., 2015, č. 22, s. 15. ISSN 1211-3816.

¹⁶ Podle § 14 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., oprávněná osoba, které byla vydána nemoovitost, na níž je umístěna meliorační stavba, je povinna meliorační stavbu udržovat. Stejnou povinnost má i jiný vlastník pozemku podle § 3 odst. 1 vyhlášky č. 225/2002 Sb.

melioracím pozemků nebo její část na svém pozemku a je povinen užívat pozemek tak, aby neovlivnil negativně funkci stavby k vodohospodářským melioracím pozemků nebo jejich části.

Vezmeme-li v potaz, že restituční předpisy je třeba vykládat tak, aby byl naplněn účel nápravy majetkových křivd, přičemž však musí být současně dbáno o tom, aby nedocházelo ke vzniku křivd nových,¹⁷ vnučuje se otázka, není-li náhodou možné pohlížet jako na majetkovou křivdu toto nevyžádané přenesení odpovědnosti za zařízení, jehož umístění vlastník pozemku typicky nezná, avšak má současně povinnost se o něj starat. Není zřejmé třeba podrobněji vysvětlovat, že vlastník pozemku pak neměl zpravidla ani reálnou možnost odmítnout přechod vlastnického práva podle § 126 odst. 3 vodního zákona do začátku roku 2004; není vyloučeno, že s přibývajícími problémy bude snaha přinejmenším toto ustanovení revidovat.

3 (NE)MOŽNOST ŘEŠENÍ

Popsaná situace bohužel nemá uspokojivé řešení. Je tomu tak už proto, že vodohospodářské meliorace pozemků byly vždy budovány na kolektivním principu a byly určeny k družstevní správě.¹⁸ Těmto právníkům osobám ale meliorační zařízení navrátit nelze, neboť již zpravidla zanikly. V tomto směru se možná nabízelo dílčí řešení odlišným vymezením okruhu oprávněných osob podle VIVzP tak, aby majetek mohl být vydán fyzickým osobám, dříve tvořícím družstvo,¹⁹ nicméně s tím související možnost oddělení vlastnického režimu pozemků a melioračních zařízení by žádné výhody nepřinesla, spíše naopak.

Obecný problém s přechodem na fyzické osoby je totiž v tom, že meliorační zařízení tvoří funkční celek, který však zpravidla zasahuje větší množství soukromých pozemků a je proto třeba vyřešit otázku správy této funkčně

¹⁷ Např. nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. II. ÚS 484/03.

¹⁸ Již ve vodních družstvech založených podle říšského vodního zákona č. 93/1869 říšského zákoníku a z něho vycházejících vodních zákonů českého (č. 71/1870 českého zemského zákoníku), moravského (č. 65/1870 moravského zemského zákoníku) a slezského (č. 51/1870 slezského zemského zákoníku), byly vodohospodářské meliorace budovány na kolektivním principu a spravovány v rámci družstva.

¹⁹ Tento návrh formulovala Průchová ohledně lesních družstev (PRŮCHOVÁ, Ivana. *Restituce majetku podle zákona o půdě*. Praha: Beck, 1997).

jednotné „společné věci“. Ať už přijmeme představu reálného vlastnictví každé jednotlivé části příslušným vlastníkem pozemku, anebo se pokusíme hledat možnost uplatnění principu kolektivní správy na základě analogie s institutem spoluvlastnictví,²⁰ obtíž spočívá v tom, že vysoký počet zúčastněných osob reálně snižuje možnost domluvit se na údržbě odvodňovacích zařízení jako jednoho funkčního celku.

Zdá se proto, že jediným přijatelným řešením, které by mohlo alespoň zmírnit následky nastalé situace, je zrušení zákonné povinnosti o podrobná meliorační zařízení pečovat a na svém pozemcích je strpět. Jedině přípuštění možnosti tato zařízení odstranit snad povede k nápravě majetkové křivdy vzniklé nuceným převzetím vlastnického práva a péče o ně.

Literature

PRŮCHOVÁ, Ivana. *Restituce majetku podle zákona o půdě*. Praha: Beck, 1997, Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-110-5.

SEDLÁK, Ludvík a Jan SANETRNÍK. *Meliorace*. Brno: Vysoká škola zemědělská v Brně, vlastním nákladem, 1985.

TLAPÁKOVÁ, Lenka. *Pomoc při údržbě drenáží. Zemědělec*, Praha: Profi Press, s. r. o., 2015, č. 22, s. 15. ISSN 1211-3816.

Contact – e-mail

dominik.beranek@gmail.com

²⁰ Přicházelo by v úvahu analogicky použít výjimku z institutu součásti věci, která se uplatňuje v institutu rozhrad či společných stromů na hranici pozemku – ty by jinak podle obecných zásad nemohly být předmětem spoluvlastnictví, aniž by byly ve spoluvlastnictví současně pozemky.

Vymezení okruhu účastníků restitučního řízení a jeho důsledky

Luboš Brim

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Řízení, v němž je uplatňován restituční nárok, se zásadně účastní osoba oprávněná a osoba povinná ve smyslu restitučního předpisu. Specifické vymezení povinné osoby v restitučních předpisech (vesměs na základě kritéria vlastnictví či práva hospodaření s věcí ke dni účinnosti dotčeného zákona) má však za následek, že v době rozhodování správního orgánu či soudu o restitučním nároku již nezřídka jako vlastník požadovaného statku vystupuje osoba odlišná. Předložený příspěvek analyzuje konsekvence takto konstruovaného vymezení účastníků restitučního řízení pro závaznost jeho výsledků.

Keywords in original language

Restituce; účastníci řízení.

Abstract

The bearer of the restitution claim and the person liable to satisfy such claim are usually the only parties to the proceedings in which restitution claims are asserted. Nevertheless, owing to the specific definitions of the liable party in restitution laws (generally based on the criterion of ownership or right of administration at the date when the law in question took effect) it is frequently the case that at the time when the court or administrative authority issue their decision a subject different from the party to the proceedings purports to be the owner of the property to which the claim relates. The following contribution analyses the consequences of the definition of parties to restitution proceedings described above for the scope of the legal effect of the outcomes of such proceedings.

Keywords

Restitution; Parties to Legal Proceedings.

1 ÚVOD

Restituční zákony¹ směřují k nápravě historických majetkových křivd. Tohoto cíle má být dosaženo vrácením původně odňatého majetku nebo poskytnutím náhrady, jež má zásadně peněžitou povahu; významnou výjimku v tomto směru představuje zákon č. 229/1991 Sb., dle kterého má být poskytována též naturální náhrada v podobě pozemků, a to dokonce přednostně, neboť teprve v případě, že za odňatý pozemek nelze poskytnout jiný pozemek, náleží oprávněné osobě náhrada peněžitá (§ 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.).^{2,3} Nároky

- 1 Jako nejvýznamnější z restitučních předpisů jmenujme především zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 403/1990 Sb.“), zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 87/1991 Sb.“), zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 229/1991 Sb.“), a zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“).
- 2 K subsidiaritě peněžitého plnění podle zákona č. 229/1991 Sb. viz např. nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 6/05, rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009, sp. zn. 31 Cdo 3767/2009, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 62/2010, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2988/2016.
- 3 Ve volbě způsobu nápravy historických bezpráví se jednotlivé restituční předpisy liší. Zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, předpokládá toliko poskytnutí peněžité náhrady, a s naturální restitucí vůbec neoperuje. Naopak zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zakotvuje právo na bezúplatný převod odňatých statků a zvláštní právo na peněžitou náhradu za majetek nevydaný nezakládá (nárok na poskytnutí náhrady ovšem může vyplynout z novelizovaného znění zákona č. 243/1992 Sb.). Zcela specifická je právní úprava obsažená v zákoně č. 428/2012 Sb., v jehož režimu se církvím a náboženským společenstvem poskytuje peněžitá náhrada, která však má paušální charakter (a navíc neslouží jen k nápravě historických křivd spáchaných na církvích a náboženských společnostech, nýbrž také k vybavení církví majetkem pro samostatné hospodaření v rámci jejich odlučky od státu, srovnej CHOCHOLÁČ, A. In: JÄGER, P. a A. CHOCHOLÁČ. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 165–167), protože její poskytnutí není nikterak právně provázáno s nevydáním konkrétních objektů původně náležejících oprávněným osobám (viz KRÍŽ, J. In: KRÍŽ, J. a V. VALEŠ. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 278; dále srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. 28 Cdo 4687/2017, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1865/2018, případně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1694/2018).

oprávněných osob na vrácení věcí, jež byly jim nebo jejich právním předchůdcům odňaty, mají být primárně uspokojovány na základě dohod uzavíraných s osobami povinnými (viz zejména § 5 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb., § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., § 9 odst. 1 až 3 zákona č. 229/1991 Sb. a § 9 odst. 2 až 5, respektive § 10 odst. 2 a 3 zákona č. 428/2012 Sb.). Pokud se ovšem nepodaří docílit konsensu mezi oprávněnou a povinnou osobou, poskytuje právní úprava prostředky k prosazení restitučního nároku autoritativním rozhodnutím vydaným v řízení před orgánem veřejné moci. Tímto orgánem je povětšinou soud (§ 5 odst. 4 zákona č. 403/1990 Sb., § 5 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb. a § 10 odst. 4 zákona č. 428/2012 Sb.), v případě zemědělského majetku řešeného v režimu zákonů č. 229/1991 Sb. a č. 428/2012 Sb. ovšem o restitučních nárocích rozhoduje primárně pozemkový úřad⁴ (§ 9 odst. 4 až 6 zákona č. 229/1991 Sb. a § 9 odst. 6 až 10 zákona č. 428/2012 Sb.) a teprve po právní moci jeho rozhodnutí může být věc projednána soudem podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“).

2 DVOJÍ ÚČINKY KONSTITUTIVNÍHO ROZHODNUTÍ

Rozhodnutí soudu i správního orgánu v restitučním řízení mají konstitutivní charakter, jsou tedy právními skutečnostmi hmotného práva.⁵ Zároveň však platí, že jsou tato rozhodnutí závazná toliko pro účastníky řízení, v nichž byla vydána, jak vyplývá z § 159a odst. 1 o. s. ř. a § 73 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „spr. ř.“). Norma, jež by rozšiřovala účinky právní moci rozhodnutí v restitučních kauzách na neúčastníky, at' již dílčím, či všeobecným způsobem,

⁴ V současné době Státní pozemkový úřad založený zákonem č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů.

⁵ Restituční legislativa je založena na myšlence, že majetek byl v důsledku majetkových křivd spáchaných v rozhodném období původním vlastníkům odňat, vlastnické právo účinně přešlo na stát (či socialistické organizace) a na základě dohody nebo rozhodnutí o vydání věci dle restitučních předpisů se vlastnické právo oprávněných osob, popřípadě jejich právních nástupců s účinky *ex nunc* znovuzakládá. Rozhodnutím orgánu vydaným v restitučním řízení se tak vytváří nový hmotněprávní stav, nedochází k pouhé deklaraci trvalého vlastnického práva oprávněné osoby (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4646/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1293/2012, či nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 398/04, ale také usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ze dne 21. 9. 2011, č. j. Konf 65/2010-21).

neexistuje. Normativní základ subjektivních mezí právní moci rozhodnutí v soukromoprávních věcech⁶ přitom představuje právo na spravedlivý proces garantované čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť je nepřijatelné, aby byla rozhodnutím vázána osoba, která se procesu předcházejícího jeho vydání neměla možnost účastnit, a nedostala tak příležitost svou procesní aktivitou ovlivnit jeho obsah.⁷ Již v roce 2000 proto Jiří Spáčil v polemice s Lubošem Chalupou⁸ přesvědčivě zdůvodnil názor, že nelze tolerovat, aby vlastník pozbyl svého vlastnického práva v řízení vedeném mezi jinými subjekty.⁹ Tento závěr se na jednu stranu jeví správný, na druhou stranu je však obtížně přijatelné, aby rozhodnutí o vlastnickém právu vyvolávalo hmotně-právní účinky toliko *inter partes*, neboť absolutní majetkové právo působící *erga omnes* z definice nemůže existovat ve vztahu mezi osobou A a osobou B, ale nikoli již ve vztahu mezi osobou A a osobou C.

Tuto zdánlivou kontradikci lze vyřešit důsledným odlišením dvou účinků soudního či správního rozhodnutí: právní moci (*Rechtskraft*) a právotvornosti (*Gestaltungswirkung*).¹⁰ Zatímco právní moc je efektem procesněprávním,

⁶ K soukromoprávní povaze restitučních nároků srovnej např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 8. 2006, č. j. 5 As 67/2005-88, a ze dne 18. 9. 2014, č. j. 9 As 36/2014-30, či rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2001, sp. zn. 26 Cdo 1024/2000, a ze dne 4. 5. 2016, sp. zn. 28 Cdo 3042/2015.

⁷ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1124/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 8. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2950/2015, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4673/2016, srovnej též DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 141.

⁸ CHALUPA, L. K nabytí vlastnictví pravomocným rozhodnutím státního orgánu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 8, s. 401.

⁹ SPÁČIL, J. Lze ztratit vlastnictví na základě rozhodnutí, vydaného v řízení, jehož účastníkem vlastník nebyl? *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 22. Názor Jiřího Spáčila podporuje i THONDEL, A. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III. § 976 až 1474*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 1114, bod 2; Srovnej též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2012, sp. zn. 23 Cdo 218/2010, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. 33 Cdo 823/2013, z nichž vyplývá, že konstitutivní rozhodnutí soudu o vypořádání společného jmění manželů není závazné pro věřitele či dlužníky, kteří se řízení, v němž bylo toto rozhodnutí vydáno, neúčastnili.

¹⁰ Srovnej VOLLKOMMER, M. In: ZÖLLER, R. *Zivilprozessordnung*. 21. vyd. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 1999, s. 948 a 950; DVOŘÁK, op. cit., sub 7, s. 77–78; GOTTWALD, P. In: KRÜGER, W. a T. RAUSCHER. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, § 322, marg. č. 19; či MUSIELAK, H.-J. a W. VOIT. *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. Kommentar*. 15. vyd. München: Verlag Franz Vahlen, 2018, § 322, marg. č. 63.

zahrnujícím v sobě prejudiciální závaznost a nezměnitelnost dotčeného aktu veřejné moci, právotvorností se rozumí působení v rovině práva hmotného, směřující ke vzniku, změně či zániku hmotněprávních poměrů. Ani právotvorné rozhodnutí přitom nevyvolává hmotněprávní účinky samo o sobě, nýbrž silou právní normy, která zmocňuje orgán k jeho vydání a přiznává mu onen hmotněprávní dopad.¹¹ V hypotéze téže právní normy jsou pak (výslovně či tacitně) obsaženy skutkové znaky, jež nastoupení hmotněprávních následků daného soudního nebo správního rozhodnutí podmiňují. Vyjdeme-li z příkladu použitého Jiřím Spáčilem ve výše citované stati, rozhodnutí soudu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci jednomu ze spoluvlastníků zakládá jeho vlastnické právo k původně společné věci pouze za předpokladu, že osoby, jejichž tvrzené spoluvlastnictví je rušeno a vypořádáváno, skutečně byly spoluvlastníky věci. Pokud jimi nebyly a věc ve skutečnosti náležela jinému subjektu, vlastnické právo této třetí osoby nezanikne, a naopak vlastnické právo „spoluvlastníka“, jemuž byla věc přikázána, nevznikne, neboť zde chybí jeden z předpokladů založení hmotněprávního účinku, k němuž dané rozhodnutí jevově směřuje (vzniku výlučného vlastnického práva některého ze „spoluvlastníků“).

Právní moc zásadně podléhá subjektivnímu omezení na účastníky řízení.¹² Právotvorné účinky rozhodnutí v soukromoprávních věcech naproti tomu budou zásadně univerzální¹³ a dopadnou i na ty, kdo účastníky řízení, v němž bylo vydáno, nebyli. Rozdíl v postavení účastníků a neúčastníků řízení, z něhož vzešlo právotvorné rozhodnutí, spočívá v tom, že ve vztahu

¹¹ Srovnej BLOMEYER, A. *Zivilprozessrecht: erkenntnisverfahren*. Berlin: Springer-Verlag, 1963, s. 496.

¹² Srovnej například FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrecht*. Wien: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 770–774; KODEK, G. E. a P. G. MAYR. *Zivilprozessrecht*. Wien: Facultas.wuv, 2011, s. 291; nebo ZOULÍK, F. In: WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Část první. Řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015, s. 285.

¹³ BERNHARDT, W. *Das Zivilprozessrecht*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1968, s. 306; SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992, s. 116 a 521, nebo REETZ, P., HILBER, S. In: SUTTER-SOMM, T., HASENBÖHLER, F., LEUENBERGER, Ch. *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)*. 2. vyd. Zürich: Schulthess, 2013, s. 2243.

mezi těmi, kdo se řízení účastnili, nastupují účinky právní moci,¹⁴ takže je existence právních následků, jež mělo konstitutivní rozhodnutí založit, mezi nimi stanovena závazně (v každém dalším řízení je tato otázka prejudikována podle § 159a odst. 1 o. s. ř. a § 73 odst. 2 spr. ř.¹⁵). Naproti tomu na neúčastníky se účinky právní moci nevztahují, a ti proto mohou v jiném řízení rozporovat, zda byly splněny veškeré předpoklady vzniku dotčeného právního následku.¹⁶

V řešeném kontextu z uvedeného vyplývá, že rozhodnutí o vydání věci v restituci má povahu hmotněprávní skutečnosti a zakládá vlastnické právo oprávněné osoby, ovšem pouze pokud jsou splněny všechny zákonné předpoklady tohoto právního následku, mezi něž patří i podmínka, že je povinná osoba (potažmo stát, s jehož majetkem povinná osoba hospodaří) vlastníkem věci ke dni právní moci restitučního rozhodnutí. Právní následek v podobě vzniku vlastnického práva oprávněné osoby nastane nebo nenastane v závislosti na tom, zda je podmínka vlastnického práva na straně osoby povinné objektivně splněna, či nikoli. Ve vztahu mezi oprávněnou a povinnou osobou pak nastupují také účinky právní moci rozhodnutí, jež mají čistě procesní povahu: závěr o vzniku vlastnického práva oprávněné osoby je tedy mezi ní a povinnou osobou vysloven závazně a nezměnitelně. Vůči osobám, jež účastníky restitučního řízení nebyly, ovšem účinky právní moci rozhodnutí, v jehož vydání toto řízení vyústilo, nenastupují, takže tyto subjekty mohou v jiném sporu argumentovat, že nebyly splněny veškeré

¹⁴ Srovnej SCHUMANN, E., LEIPOLD, D. In: STEIN, F., JONAS, M., SCHÖNKE, A. *Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 19. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 1969, s. 1320 a 1376, a GOTTWALD, P. In: LÜKE, G., WALCHSHÖFER, A. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 1*. München: C. H. Beck, 1992, s. 2004.

¹⁵ Ačkoli jsou i správní rozhodnutí prejudiciálně závazná, jejich závaznost se podle § 73 odst. 2 spr. ř. vztahuje pouze na účastníky a správní orgány, nikoli na soudy, jak si všimá LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. § 135, bod 24.

¹⁶ Podobnou koncepci předkládá autor patrně nejkomplexnějšího pojednání o účincích konstitutivních rozhodnutí Miguel Sogo, viz SOGO, M. *Gestaltungsklagen und Gestaltungsurteile des materiellen Rechts und ihre Auswirkungen auf das Verfahren*. Zürich: Schulthess, 2007, s. 474 a násl.

podmínky nastoupení právtvorného účinku, k němuž dotčené rozhodnutí směřovalo, tj. založení vlastnického práva oprávněné osoby.^{17, 18}

¹⁷ Jiným významným příkladem konstitutivního rozhodnutí týkajícího se absolutních majetkových práv je rozhodnutí o pozemkových úpravách dle zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Zde se dovozuje, že vlastnická práva k nově vytvořeným pozemkům jsou rozhodnutím pozemkového úřadu zakládána originárně a nemohou být následně zpochybnována osobou, která tvrdí, že byla skutečným vlastníkem pozemků zahrnutých do pozemkových úprav (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1748/2007, 30 Cdo 4802/2007, a ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 598/2014). V těchto případech se však dosah hmotněprávních a procesních účinků rozhodnutí o pozemkových úpravách převážně kryje, protože vlastníci pozemků zahrnutých do pozemkových úprav a jiné osoby, jejichž vlastnická nebo jiná věcná práva k pozemkům mohou být řešením pozemkových úprav přímo dotčena, jsou účastníky řízení o pozemkových úpravách. Mohou tudíž napadnout rozhodnutí pozemkového úřadu opravným prostředkem (a to i v situaci, kdy byli v řízení nezákonně opomenuti) a dopadají na ně účinky právní moci tohoto rozhodnutí; obsah rozhodnutí o pozemkových úpravách je pro ně tedy (procesně) závazný. Problémy vyvstávají snad pouze tam, kde je rozhodnutím o pozemkových úpravách dotčena osoba nikoli na vlastnickém či jiném věcném právu, nýbrž například na restitučním nároku, protože v důsledku chybného postupu pozemkového úřadu zanikne pozemek, na jehož vydání by měla nárok (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2018, sp. zn. 28 Cdo 2255/2017). Domnívám se, že v těchto nelehkých situacích je vzhledem ke komplexitě procesu pozemkových úprav a velké obtížnosti revize jeho výstupů nevhodnější dovodit extenzi účinků právní moci rozhodnutí pozemkového úřadu i na další dotčené neúčastníky, ovšem s tím, že jim bude přiznána legitimace k napadení rozhodnutí žalobou podle § 65 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (k nepodmíněni žalobní legitimace dle § 65 odst. 1 citovaného předpisu účastenstvím v předchozím správním řízení viz kupř. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 2. 2011, č. j. 2 Afs 4/2011-64, ze dne 18. 4. 2014, č. j. 4 As 157/2013-33, a ze dne 15. 5. 2015, č. j. 4 As 50/2015-30).

¹⁸ Jsem si vědom, že popsané řešení problému dopadu konstitutivního rozhodnutí na neúčastníky řízení, v němž bylo vydáno, se může jevit kontroverzním, neboť umožňuje, aby autoritativnímu rozhodnutí státního orgánu byly upřeny účinky, které se v jeho výroku vyslovují. Domnívám se však, že alternativy k mnou preferované variantě jsou ještě méně atraktivní. Pokud by měla být nejen právní moc, ale i právtvornost rozhodnutí omezena toliko na procesní strany, nelze vysvětlit, proč má vlastnické právo založené rozhodnutím civilního soudu své plnohodnotné charakteristiky absolutního majetkového práva (oprávněná osoba, jíž byl vydán pozemek, může podat negatorní žalobu na ochranu před imisemi proti vlastníku sousední nemovitosti, přestože ten nebyl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí, kterým bylo vlastnické právo založeno). Naopak při rozšíření dopadu právtvornosti na všechny subjekty bez možnosti neúčastníků zpochybnovat správnost daného rozhodnutí a jeho způsoblost vyvolat zamýšlené účinky, je narušeno právo na spravlivý proces těch třetích osob, které jsou obsahem onoho rozhodnutí bezprostředně dotčeny na právní sféře, aniž by mohly ovlivnit jeho obsah, nejsouce účastníky řízení, které jeho vydání předcházelo. Ještě jiné řešení problému dopadu konstitutivních rozhodnutí na neúčastníky řízení nabízí FASCHING, op. cit., sub 12, s. 788, jenž uvádí, že podle panující rakouské nauky působí právtvorné účinky vůči všem, dodává ale, že by mělo být rozlišováno mezi právními následky, které může vyvolat toliko rozhodnutí soudu (jako je například rozvod manželství), a právními následky, jež mohou nastat nejen v důsledku rozhodnutí soudu, ale též přímo na základě jednání stran (kupříkladu vypořádání spoluvlastnictví).

3 ÚČASTNÍCI RESTITUČNÍHO ŘÍZENÍ

Vzhledem ke shora nastíněnému významu subjektivních mezí právní moci rozhodnutí, je třeba určit, kdo jsou účastníci správních či soudních řízení v restitučních věcech, a na koho se tudíž mohou vztahovat účinky právní moci rozhodnutí v těchto řízeních vydávaných. Jednodušší je tento úkol v případě řízení vedeného podle § 9 zákona č. 229/1991 Sb. a § 9 zákona č. 428/2012 Sb. před správními orgány, neboť zmíněné předpisy obsahují výslovnou (a vůči § 27 spr.ř. speciální) úpravu účastníků správního řízení. Ustanovení § 9 odst. 8 zákona č. 229/1991 Sb. a § 9 odst. 6 zákona č. 428/2012 Sb. v aktuálním znění shodně uvádějí, že účastníky restitučního řízení jsou oprávněná osoba a povinná osoba.¹⁹ Účastenství v případně navazujícím řízení vedeném podle části páté občanského soudního řádu se pak odvíjí od účastenství v řízení správním (§ 250a odst. 1 o. s. ř.); i soudního řízení se proto bude účastnit osoba oprávněná a osoba povinná.²⁰

... Zatímco v prve zmíněných případech je podle Faschinga namísto rozšířit právotvorné účinky na všechny osoby, v posléze uvedených situacích by naopak právotvorné účinky měly dopadat pouze na procesní strany (diferencované řešení předestírá i BLOMEYER, op. cit., sub 11, s. 497 a následně). Toto rozlišení se však nejvíce přesvědčivým, neboť i tam, kde soudní rozhodnutí navozuje účinky, které by mohly svým právním jednáním vyvolat též procesní strany samotné, je nezdůvodnitelné, aby nově konstituovaný hmotněprávní stav působil vůči všem. Má-li typicky v důsledku rozhodnutí soudu některý z účastníků nabýt vlastnické právo, je třeba, aby tento jeho status působil *erga omnes* (existence vlastnického práva *inter partes* je pojmovou kontradikcí).

¹⁹ Ustanovení § 9 odst. 8 zákona č. 229/1991 Sb. bylo do tohoto předpisu zakotveno až s účinností od 1. 7. 1993 zákonem č. 183/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 42/1992 Sb., zákona č. 93/1992 Sb. a zákona České národní rady č. 39/1993 Sb. Do té doby se subsidiárně uplatňovalo vymezení účastníků vyplývající z § 14 odst. 1 tehdy účinného zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správního řádu). Od účinnosti zákona č. 183/1993 Sb. se nicméně speciální definice účastníků restitučního řízení použije i na řízení zahájená dříve (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 2004, sp. zn. II. ÚS 803/02). Úprava účastníků řízení před pozemkovým úřadem v zákoně č. 229/1991 Sb. prodělala rovněž změnu na přelomu let 2012 a 2013. Do 31. 12. 2012 byl totiž účastníkem řízení též Pozemkový fond České republiky, který byl ke konci roku 2012 zrušen. Česká republika jednajícím Státním pozemkovým úřadem, jež podle § 22 odst. 1 zákona č. 503/2012 Sb. vstoupila do práv a povinností pozemkového fondu, již jako účastník řízení není výslovně zmíněna (účastníkem však přesto může být, je-li povinnou osobou). Tato změna je ovšem z hlediska otázek řešených v tomto textu bez významu.

²⁰ Viz kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2044/2015, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5678/2017, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1869/2018.

Tam, kde se restituční nároky uplatňují přímo v řízení před soudem, by se mohla situace jevit méně jednoznačnou. Jelikož jsou daná oprávnění projednávána v občanském řízení sporném, musí být se prosadit formální vymezení účastníků, dané obsahem žaloby: účastníky jsou žalobce, tj. ten, kdo vlastním jménem podává žalobu, a žalovaný, tj. ten, koho žalobce jako žalovaného označil (§ 90 o. s. ř.).²¹ Soudy mohou vést žalobce k tomu, aby mezi žalované zahrnul kromě povinné osoby též další subjekty, za použití institutu věcné legitimace. Dovídí-li nedostatek věcné legitimace, a tedy nutnost zamítnutí žaloby, v případě, že se řízení vedle povinné osoby neúčastní některý další subjekt (mezi povinnou osobou a tímto subjektem by tak vzniklo nucené procesní společenství²²), bude žalobce motivován, aby okruh žalovaných konstruoval způsobem, který odpovídá mínění soudu o věcně legitimovaných stranách hmotněprávního poměru. V praxi nicméně soudy (patrně bezvýhradně) akceptují, že úspěchu žaloby na vydání věci k uspokojení restitučního nároku není na překážku, vystupuje-li na straně žalované toliko povinná osoba. Předností tohoto řešení je přinejmenším fakt, že odpovídá způsobu, jakým zákonodárce definoval okruh účastníků v restitučních řízeních vedených před správním orgánem.

Popsané omezení subjektů restitučního řízení, na něž se vztahují účinky právní moci rozhodnutí v tomto řízení vydaného, na osobu oprávněnou a osobu povinnou by patrně samo o sobě nemuselo být vnímáno jako problematické. Na věc, jejíž vydání požaduje oprávněná osoba, si však často činí nároky též další subjekty. Jedná se mimo jiné o důsledky skutečnosti, že restituční předpisy vymezují povinné osoby skrze držbu odňatého majetku ke dni své účinnosti (takto viz § 4 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb., § 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. a § 5 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.²³). Pakliže byla věc po účinnosti zmíněných restitučních předpisů převedena

21 LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních; zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, § 6, bod 4.

22 LAVICKÝ, P. In: DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, § 91.

23 V zákoně č. 229/1991 Sb. je navíc osoba, která věc drží, definována krajně specificky (a poněkud nelogicky) tak, že se jí rozumí právnická osoba nesoucí ke dni účinnosti daného předpisu právo hospodaření nebo trvalého užívání k věci ve vlastnictví státu, případně sám vlastník dotčeného objektu (§ 5 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb.).

na jiného,²⁴ respektive obecně získal-li ji do držby odlišný subjekt, nestane se tento držitel povinnou osobou, poněvadž z tohoto hlediska je určující držba ke dni účinnosti restitučních zákonů.²⁵

Zákon č. 428/2012 Sb. podobnou fixací kritérií pro určení povinné osoby ke dni své účinnosti neprovádí, avšak vzhledem k tomu, že povinnou osobu vymezuje skrze právo hospodaření s majetkem státu, může diskrepance mezi povinnou osobou a aktuálním držitelem nastat rovněž (stát převede věc náležející k původnímu majetku církvi na jinou osobu, která se nestane jejím vlastníkem s ohledem na zákaz převodů věcí náležejících v minulosti církvím, ale současně nevstoupí do postavení povinné osoby, neboť tou zůstane některý ze subjektů vypočtených v § 4 zákona č. 428/2012 Sb., jemuž stále náleží právo hospodaření k dané věci).

4 POSTAVENÍ NEÚČASTNÍKŮ RESTITUČNÍHO ŘÍZENÍ

Z dosud provedeného výkladu tedy vyplývá, že aktuální držitel majetku požadovaného oprávněnou osobou v nikoli výjimečných případech nebude totožný s povinnou osobou, pročež nebude účastníkem restitučního řízení a nemůže být ani vázán výstupy tohoto řízení. Pokud oprávněná osoba v restitučním řízení uspěje a aktuální držitel požadovaného majetku neuzná podloženost jejího restitučního nároku, bude třeba vyvolat další spor (žalobou na vydání či vyklizení věci, případně na určení vlastnického práva k ní), v němž se bude oprávněná osoba snažit prosadit své právo proti onomu neúčastníkovi předešlého restitučního řízení, který má sporný majetek v držbě a zpravidla je rovněž zapsán jako vlastník v katastru nemovitostí (neboť předmětem sporů v restitucích jsou převážně katastrálně evidované

²⁴ Převod věci, podléhající vydání v restituci, je v zásadě zakázán pod sankcí absolutní neplatnosti (viz § 22 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb., § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., § 5 odst. 3 a § 29 zákona č. 229/1991 Sb., § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 428/2012 Sb.). Tím však není vyloučeno, aby subjekt odlišný od povinné osoby věc nabyl v důsledku jiné právní skutečnosti, například vydržením či na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci (za určitých – zcela výjimečných – okolností může být opodstatněno též prolomení účinků blokačního ustanovení a zachování platnosti převodní smlouvy, viz např. nálež Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. I. ÚS 2166/10, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5374/2016).

²⁵ Viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2001, sp. zn. 28 Cdo 1770/2000, a ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 28 Cdo 387/2006, nebo jeho usnesení ze dne 27. 8. 2014, sp. zn. 28 Cdo 890/2014, a ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2908/2016.

nemovité věci). Aktuální judikatura nemá pochyb, že žalovaný v tomto řízení může s úspěchem uplatnit námitky, které se týkají skutečností, jež nebyly řešeny v restitučním řízení, a může tedy například tvrdit, že vlastnické právo k odňatému majetku nabyl vydržením.²⁶

Je však třeba zdůraznit, že neúčastníku restitučního řízení, (jenž se nachází mimo subjektivní meze právní moci) náleží *veskeré* námitky, včetně těch, které se týkají otázek, na nichž restituční rozhodnutí o vydání věci spočívá (neúčastník může například argumentovat existencí překážek vydání věci ve smyslu § 8 zákona č. 87/1991 Sb., § 11 zákona č. 229/1991 Sb. a § 8 zákona č. 428/2012 Sb., přestože tento problém musel být zkoumán již v restitučním řízení).²⁷ Jelikož není vázán rozhodnutím soudu či správního orgánu, jež bylo vydáno v řízení mezi oprávněnou a povinnou osobou,²⁸ neváže jej ani v jeho výroku obsažený závěr o důvodnosti restitučního nároku oprávněné osoby. Současné nemůže být na své obraně omezen často opakovanou (ovšem co do správnosti a aplikačních důsledků dosti pochybnou²⁹) tezí, dle níž soudy nejsou, mimo řízení podle části páté občanského soudního řádu či podle soudního řádu správního, oprávněny přezkoumávat věcnou správnost

²⁶ Srovnej kupř. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2013, sp. zn. 28 Cdo 3048/2012, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4503/2010, ze dne 4. 7. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2496/2016, a ze dne 15. 12. 2016, sp. zn. 28 Cdo 4729/2016.

²⁷ Z určitého úhlu pohledu by se mohlo zdát účelným, aby byly žalovanému upřeny alespoň ty námitky, které se týkají výlučně vzájemného vztahu mezi účastníky předchozího řízení, tedy aby mu byla znemožněno usilovat svou argumentací o revizi otázek, které byly mezi stranami dřívějšího procesu pravomocně vyřešeny a které se jeho samotného nikterak nedotýkají. Mohl by tedy být vysloven kupříkladu názor, že aktuálnímu držiteli nemá svědčit právě zmíněná námitka existence překážek vydání věci, jelikož důsledkem jejího uplatnění je zdánlivě toliko závěr o nemožnosti vydání sporného objektu oprávněné osobě, a tedy zachování vlastnického práva státu. Musíme si však uvědomit, že takřka jakákoliv okolnost, která má vliv na posouzení důvodnosti restitučního nároku, může mít vliv též na právní postavení aktuálního držitele, zejména odvíjí-li své vlastnického právo od smlouvy, kterou měla být věc převedena do jeho vlastnictví z majetku povinné osoby. Tato smlouva je totiž neplatná pro rozpor s některým z blokačních ustanovení obsažených v restitučních zákonech (§ 22 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb., § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., § 5 odst. 3 a § 29 zákona č. 229/1991 Sb., § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 428/2012 Sb.), pouze pokud byl restituční nárok na její vydání uplatněn oprávněně (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1224/2003). Námitka nemožnosti vydání sporné věci je tedy i z hlediska aktuálního držitele vysoce relevantní a nelze mu upřít možnost jejího vznesení.

²⁸ Rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1724/2003, ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1045/2009, ze dne 24. 5. 2016, sp. zn. 26 Cdo 813/2015, a ze dne 19. 8. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2950/2015.

²⁹ Viz LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ a kol., op. cit., sub 15. § 135, body 23–25.

pravomocného rozhodnutí správního orgánu, které hodnotí toliko z hlediska, zda jde o správní akt (zda nejde o paakt), zda byl vydán v mezích pravomoci přípustného správního orgánu a zda je pravomocný nebo vykonatelný.³⁰ Právní úprava (§ 135 odst. 2 o. s. ř.) ve skutečnosti pouze stanoví, že by měl soud z rozhodnutí správního orgánu vycházet, v něm obsažené závěry je tudíž oprávněn revidovat, pokud podle jeho vlastních skutkových zjištění a právních úvah správní orgán věc neposoudil správně.³¹ Třetí osoba, která neměla postavení účastníka restitučního řízení, ostatně ani není nadána legitimací ke zpochybnění rozhodnutí správního orgánu podáním žaloby podle části páté občanského soudního řádu.³² Bylo by tedy zjevně nespravedlivé (a neslučitelné s právem na spravedlivý proces), pokud by neúčastník restitučního řízení byl zkrácen na možnostech procesní obrany s tím, že správnost rozhodnutí správního orgánu mohla by být přehodnocena jen v řízení dle § 244 a násl. o. s. ř., přestože sám nebyl oprávněn toto řízení iniciovat.³³

Vlastnická žaloba oprávněné osoby proti aktuálnímu držiteli nárokované věci, který není povinnou osobou, může tedy být zamítnuta pro nedostatek aktivní věcné legitimace, neboť soud je oprávněn dospět k závěru, že žalobci nesvědčil nárok na vydání věci podle restitučních zákonů, a není tudíž vlastníkem sporné věci, ačkoli orgány rozhodující v restitučním řízení dospěly

³⁰ Srovnej kupříkladu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1091/96, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 11/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4146/2017, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2018, sp. zn. 28 Cdo 2921/2016.

³¹ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4634/2010, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2014, sp. zn. 28 Cdo 223/2014.

³² Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3707/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4589/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3302/2014, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5678/2017.

³³ Stejný náhled se patří volit tam, kde byla věc vydána nikoli rozhodnutím pozemkového úřadu dle § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., ale rozhodnutím podle § 9 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb., jímž byla schválena dohoda uzavřená mezi oprávněnou a povinnou osobou (dle judikatury i v těchto případech oprávněná osoba nabývá vlastnické právo teprve právní mocí rozhodnutí pozemkového úřadu, viz zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1264/96, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/99). Též zde tedy třetí osoba, jež není stranou dohody o vydání věci a nebyla účastna řízení o jejím schválení před pozemkovým úřadem, může hájit své vlastnické právo všemi námitkami, včetně těch, jimiž se zabýval pozemkový úřad při rozhodování podle § 9 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. (v podstatě stejnou úvahou viz v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3664/2015).

k závěru opačnému. Judikatura Ústavního a Nejvyššího soudu sice soudům ukládá, aby se vypořádaly se skutkovými a právními závěry obsaženými v rozhodnutí i v případě, že jím nejsou formálně vázány,³⁴ nikterak však nevyklučuje (a s ohledem na subjektivní meze právní moci vyplývající z ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces ani vyloučit nemůže), že řízení vedené o téže otázce mezi odlišnými účastníky vyústí ve světle skutkových přednesů, důkazní iniciativy a právní argumentace nového žalovaného v odlišný výsledek než případ řešený prve. Tato diskrepance mezi výstupy dvou úzce souvisejících řízení však kromě principiální nevole proti dvojímu posuzování téže otázky s rozpornými výsledky vyvolává rovněž problémy technické povahy. Jde zejména o to, že restituční zákony oprávněné osobě zakládají právo na náhradní plnění za podmínky, že jí nelze vydat původně odňatou věc, proto například § 13 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. odvíjí lhůtu pro uplatnění požadavku na peněžitou náhradu od právní moci rozsudku, kterým byl zamítnut návrh na vydání věci. Jak ovšem posoudit právní postavení osob, které v restitučním řízení vedeném proti povinné osobě uspěly, avšak jejich snaha prosadit vlastnické právo odvíjející se od restitučního rozhodnutí proti aktuálnímu držiteli věci ztroskotala?

Judikatura v těchto situacích zřejmě pracuje s myšlenkou, že by oprávněná osoba měla po zamítnutí její žaloby proti aktuálnímu držiteli usilovat o obnovu restitučního řízení a v obnoveném řízení se pokusit dosáhnout vydání negativního rozhodnutí o své žádosti o vydání věci, které by jí otevřelo prostor ke vznesení požadavku na náhradu.³⁵ Pokud však tímto

³⁴ Viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 647/02, a ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. II. ÚS 519/08, a dále též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 26 Cdo 669/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4505/2014, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2847/2015, popřípadě usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2018, sp. zn. 32 Cdo 1051/2018.

³⁵ Lze si povšimnout, že by zde oprávněná osoba musela navrhopvat obnovu řízení, které skončilo rozhodnutím formálně vyznívajícím v její prospěch (vyhověním jejímu návrhu), a domáhat se znovuprojednání věci s výsledkem pro ni *prima facie* méně příznivým. Takový postup je myslitelný v řízení správním (řízení před pozemkovým úřadem), jelikož správní řád nepodmiňuje obnovu řízení tím, že nové skutečnosti a důkazy mohou pro účastníka přivodit příznivější rozhodnutí ve věci [§ 62 odst. 1 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správního řádu), § 100 odst. 1 spr. ř.], naopak v civilním řízení soudním, jehož procesní řád tuto podmínku předpokládá (§ 228 odst. 1 o. s. ř.), se obnova řízení za podobných okolností jeví problematickou, neboť si lze (alespoň při formálním náhledu) sotva představit příznivější rozhodnutí ve věci než to, kterým se vyhovuje návrhu, jímž bylo řízení zahájeno.

způsobem předpoklady k uplatnění práva na náhradu vytvořit nelze, připouští Nejvyšší soud, aby oprávněná osoba uplatnila proti státu v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“),³⁶ právo na náhradu škody odpovídající náhradnímu plnění, které by obdržela, pokud by její požadavek na vydání odňaté věci byl v restitučním řízení shledán nedůvodným.³⁷³⁸

Omezení okruhu účastníků restitučního řízení na povinnou a oprávněnou osobu, respektive z toho plynoucí zúžení dosahu právní moci výsledného rozhodnutí, má dopad i na průběh restitučního řízení samotného. Řešení vztahu oprávněné osoby k aktuálnímu držiteli věci je totiž vytěsňeno do samostatného sporu, a v restitučním řízení tudíž ani není nezbytné zkoumat, zda po účinnosti příslušného restitučního předpisu vlastnické právo k nárokované věci nenabyl subjekt odlišný od povinné osoby, neboť tento problém bude zkoumán až poté, co oprávněná osoba, již bylo v restitučním řízení vyhověno, uplatní vlastnické nároky proti nynějšímu držiteli věci.³⁹

³⁶ Potažmo zákona č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, který zákonu č. 82/1998 Sb. předcházel.

³⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2014/2013, jenž se zabývá případem vydání věci podle zákona č. 229/1991 Sb. a v němž se uvádí: „... samoten rozhodnutí (byť soudní) o určení vlastnického práva jiných fyzických osob (osob odlišných od restituentů), a tedy rozhodnutí vylučující vlastnické právo žalobkyně a jejího právního předchůdce ke danému pozemku, samo o sobě nemůže sloužit jako titul ke poskytnutí jiného pozemku ve smyslu § 11a zákona č. 229/1991 Sb. nebo náhrady ve smyslu § 14 odst. 1 téhož zákona.“

³⁸ I konstrukce umožňující v obdobných situacích požadovat náhradu škody po státu představuje jistou výjimkou z dominantní výkladové praxe, neboť se jinak s ohledem na § 4 odst. 1 zákona č. 58/1969 Sb. a § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. judikuje, že „v souladu se zásadou presumpce správnosti rozhodnutí není soud v řízení o odpovědnosti státu za škodu oprávněn sám posuzovat zákonnost rozhodnutí vydaného v jiném řízení a podmínka nezákonnosti rozhodnutí je splněna pouze tehdy, bylo-li toto pravomocné rozhodnutí skutečně jako nezákonné zrušeno nebo změněno příslušným orgánem“ (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3370/2014); zrušení ani změny rozhodnutí pozemkového úřadu dle § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., kterým jí bylo formálně vyhověno, však oprávněná osoba, jež se neúspěšně pokusila uplatnit vlastnické právo proti aktuálnímu držiteli, již zpravidla ve fázi, kdy uplatňuje nárok na náhradu škody, dosáhnout nemůže (ne-li z jiného důvodu, pak pro uplynutí k tomu stanovených lhůt).

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5363/2017, a usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2018, sp. zn. IV. ÚS 2108/18.

Na druhou stranu, pakliže by povinná osoba⁴⁰ v restitučním řízení prokázala, že věc již podle práva nenáleží jí, ale subjektu, který v pozici povinné osoby není a nemůže být nucen k jejímu vydání oprávněné osobě, jevílo by se neúčelným vynést rozhodnutí o vydání věci, které nevyvolává zamýšlený konstitutivní účinek v podobě založení vlastnického práva oprávněné osoby. Takové rozhodnutí totiž nemůže být následně prosazeno vůči aktuálnímu držiteli věci a jeho existence vyvolává též výše popsané obtíže z hlediska práva na poskytnutí náhrady. Dospěje-li tedy soud nebo správní orgán rozhodující v restitučním řízení k závěru, že věc již není ve vlastnictví povinné osoby, nýbrž třetího subjektu, návrh na vydání věci zamítne; naopak pokud nebude mít za prokázané mimo rozumnou pochybnost, že nárokovaný objekt je již vlastnictvím třetího subjektu, oprávněné osobě vyhoví a definitivní řešení této otázky ponechá na soudu rozhodujícím v následujícím sporu mezi oprávněnou osobou a aktuálním držitelem věci.⁴¹

⁴⁰ Případně aktuální držitel, jenž povinnou osobou není, a který tedy nemůže v restitučním řízení vystupovat jako účastník, který se ale do něj může při projednávání civilním soudem zapojit jako vedlejší intervenient ve smyslu § 93 o. s. ř., což mu sice negarantuje plnohodnotné procesní postavení (není například legitimován k podání dovolání, viz mimo jiné usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4533/2011, ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 426/2017, a ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5098/2017) a ani nečiní výsledné rozhodnutí pro něj závazným (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 800/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3468/2014, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2459/2016), ale umožňuje mu tvrdit skutečnosti a navrhnout důkazy ve prospěch strany, kterou podporuje.

⁴¹ Výklad nastíněný v předchozím textu vycházel z předpokladu, že řešíme vydání odňatého pozemku jeho původnímu vlastníku (či právnímu nástupci původního vlastníka) a konfrontujeme jeho právní postavení s pozicí osoby, jež má požadovanou věc v držbě, ač není povinnou osobou, a tvrdí, že ji nabyla do vlastnictví. Problém externích dopadů restitučních řízení však může vyvstat také v jiné podobě, a to při vydávání náhradních pozemků podle zákona č. 229/1991 Sb. Judikatura totiž oprávněným osobám ve smyslu tohoto předpisu přiznává právo domáhat se vydání náhradních pozemků žalobou, pakliže nemohou docílit uspokojení svého restitučního nároku standardní (zákonem předvídanou) cestou účasti ve veřejných nabídkách (viz mimo jiné usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2017, sp. zn. 28 Cdo 3576/2016, ze dne 14. 11. 2017, sp. zn. 28 Cdo 3976/2017, či ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5661/2017). I tato rozhodnutí o vydání náhradních pozemků mají konstitutivní charakter (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2018, sp. zn. 28 Cdo 4161/2017). Může ovšem dojít k tomu, že (nesprávným) nahrazením souhlasu České republiky s převodem pozemku jako náhradního bude dotčen třetí subjekt, kupříkladu bude-li nahrazen souhlas s převodem pozemku, který vůbec nepatří státu, ale také pokud bude tímto způsobem vydán pozemek, který sice stát vlastní, ale jehož převod je zakázán, protože se jedná o pozemek zatížený restitučním nárokem původního vlastníka, například oprávněné osoby podle zákona č. 428/2012 Sb.

5 ZÁVĚR

S ohledem na riziko obsahové diskrepance mezi rozhodnutími řešícími problém vydání téže věci ve vztahu k odlišným okruhům účastníků se vnučuje myšlenka, zda by nebylo vhodnější zahrnout aktuálního držitele věci jako účastníka již do restitučního řízení. Tam, kde o restitučních nárocích rozhoduje správní orgán a vymezení účastníků je upraveno zákonem, by naznačená modifikace vyžadovala změnu právní úpravy; v případech, v nichž o požadavcích na vydání věcí rozhodují přímo civilní soudy, by muselo dojít k podstatné změně dosavadní rozhodovací praxe (muselo by být dovozeno, že v řízení o žalobě na nahrazení souhlasu s vydáním věci podle restitučních předpisů musí na straně žalované vystupovat nejen osoba povinná, ale též subjekt, který má požadovaný statek v současné době v držbě). Ač by i takovéto uspořádání bylo možné, nelze očekávat, že by v nynější velmi pokročilé fázi restitučního procesu k podobné změně existovala vůle. Uvedená koncepční změna by se fundamentálním způsobem dotkla již zahájených řízení, a představovala by tak zásadní intertemporální problém (jen stěží by například bylo možné oprávněným osobám vytýkat, že neoznačily jako druhého žalovaného aktuálního držitele, jestliže dřívější judikatura tento požadavek nevznášela).⁴²

... V prvním z právě zmíněných případů je situace velmi podobná jako ve shora rozebíraných situacích, v nichž je oprávněné osobě vydán pozemek, ačkoli již vlastnictví k němu nabyl jiný subjekt, který není účastníkem restitučního řízení. Stejně by tudíž mělo být též řešení: vlastník pozemku nebude vázán účinky právní moci rozhodnutí o nahrazení projevu vůle, a ve sporu s oprávněnou osobou bude smět bez omezení argumentovat skutečností, že nebyla splněna základní podmínka vydání pozemku jako náhradního: vlastnictví státu k němu. Posléze zmíněná situace se pak může jevit poněkud odlišnou, její právní podstata je však podle mého mínění zcela shodná. Rozdíl daný tím, že tu je neúčastník dotčen na restitučním nároku, zatímco onde na vlastnickém právu, tkví toliko v rovině hmotně-právní a ničeho nemění na skutečnosti, že ani v jednom z rozebíraných případů nedopadají na třetí osobu účinky právní moci. Proto by též původní vlastník, jehož někdejší majetek byl rozhodnutím soudu chybně vydán jako náhradní plnění podle zákona č. 229/1991 Sb., měl mít možnost správnost tohoto postupu zpochybňovat, ať již ve sporu s osobou, již byla daná hodnota vydána, nebo se státem při uplatnění vlastního restitučního nároku.

⁴² Navíc by ani přijetím tohoto modelu nebyl problém dopadů rozhodnutí vydaného v restitučním řízení na neúčastníky eliminován. I nadále by například mohla vyvstat situace, kdy by oprávněná osoba uplatňující restituční nárok v občanském řízení sporném jako žalovaného označila povinnou osobu, přičemž by do řízení žádný z účastníků nevnesl tvrzení, že věc má v současné době v držbě (či vlastnictví) subjekt odlišný od žalovaného (a žaloba by tudíž měla být zamítnuta již proto, že na straně žalované nevystupují všechny subjekty, jež jsou pasivně věcně legitimované toliko společně). Aktuální držitel by se v takovém případě opět účastníkem restitučního řízení (s ohledem na formální vymezení účastenství občanského řízení sporného) nestal, a bylo by zapotřebí řešit dopady předmětného konstitutivního rozhodnutí do jeho právní sféry.

Je proto spíše třeba setrvat v mezích paradigmatu, jež odděluje řízení, v němž je uplatněn restituční nárok proti povinné osobě, a řízení o prosazení restitučním rozhodnutím (putativně) konstituovaného vlastnického práva proti aktuálnímu držiteli nárokované věci. Cílem, který byl sledován i tímto příspěvkem, by mělo být nalezení řešení, jež vede k funkčním výsledkům a nikoho z dotčených subjektů nekrátí na jejich právech, tedy které neumožňuje současného vlastníka zbavit jeho existujícího vlastnického práva rozhodnutím vydaným v řízení, jehož se neměl možnost účastnit, a které oprávněnou osobu nepřipravuje o právo na odpovídající náhradu poskytovanou ve vazbě na nemožnost naturální restituce původně odňatého majetku.

Literature

- BERNHARDT, W. *Das Zivilprozessrecht*. 3. vyd. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1968. ISBN 978-3-11-116851-7.
- BLOMEYER, A. *Zivilprozessrecht: erkenntnisverfahren*. Berlin: Springer-Verlag, 1963. Bez ISBN.
- DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád: komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-460-4.
- DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-095-9.
- FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrecht*. Wien: Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, 1990. ISBN 3-214-04697-7.
- JÄGER, P. a A. CHOCHOLÁČ. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-871-0.
- KODEK, G. E. a P. G. MAYR. *Zivilprozessrecht*. Wien: Facultas.wuv, 2011. ISBN 978-3-7089-0295-1.
- KRÜGER, W. a T. RAUSCHER. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-3-406-68571-2.
- KŘÍŽ, J. a V. VALEŠ. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-472-8.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních; zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7.

- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250 l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LÜKE, G. a A. WALCHSHÖFER. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 1*. München: C. H. Beck, 1992. ISBN 3-406-34600-6.
- MUSIELAK, H.-J. a W. VOIT. *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz; Kommentar*. 15. vyd. München: Verlag Franz Vahlen, 2018. ISBN 978-3-8006-5622-6.
- SCHILKEN, E. *Zivilprozessrecht*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992. ISBN 3-452-22105-9.
- SOGO, M. *Gestaltungsklagen und Gestaltungsurteile des materiellen Rechts und ihre Auswirkungen auf das Verfahren*. Zürich: Schulthess, 2007. ISBN 978-3-7255-5561-1.
- STEIN, F., M. JONAS a A. SCHÖNKE. *Kommentar zur Zivilprozessordnung*. 19. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 1969. Bez ISBN.
- SUTTER-SOMM, T., F. HASENBÖHLER a Ch. LEUENBERGER. *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)*. 2. vyd. Zürich: Schulthess, 2013. ISBN 978-3-7255-6641-9.
- ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III. § 976 až 1474*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-546-7.
- WINTEROVÁ, A., A. MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Část první. Řízení nalézací*. 8. vyd. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5.
- ZÖLLER, R. *Zivilprozessordnung*. 21. vyd. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 1999. ISBN 3-504-47010-0.

Contact – e-mail

257073@mail.muni.cz

Idem či tantundem? Restituce v případě deposita

Václav Dvorský

Abstract in original language

Cílem tohoto článku je zamyslet se nad smlouvou depositní (úschovou) a především pak nad povinností depositáře (schovatele) vrátit deponentovi (uschovatelé) předmět úschovy. Je totiž otázkou, zda schovatel musí vždy vrátit tentýž předmět, který byl uschován, či zda z této povinnosti existují určité výjimky. Článek je zaměřen na právo římské, ABGB, právo meziválečného Československa je zmíněna i tehdejší právní úprava německá a konečně i současná úprava česká.

Keywords in original language

Úschova; depositum; smlouva o úschově; depositum irregulare, kumulativní depot, bankovníctví; skladování.

Abstract

The objective of this article is to discuss the contract of deposit especially as to the obligation of a depositary to restitute (return) the deposited object to the depositor. In such cases the question arises if a depositary has to return the very same object that has been deposited or if there are some exceptions to of this rule. The article focuses on Roman law, the ABGB, the law of the interwar Czechoslovakia with minor allusions to then valid German law and finally the contemporary Czech law.

Keywords

Custody, Deposit, The Contract of Deposit; Irregular Deposit, Banking; Storage; Bailment.

1 ÚVOD

Úschova neboli *depositum* patří k základním pojmenovaným smluvním závazkům mnohých právních řádů, včetně toho českého. Dle § 2402 zákona

č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále také jako „OZ“) se depositář (schovatel) smlouvou o úschově zavazuje převzít věc, aby ji pro deponenta (uschovatele) opatroval.¹ Dle prvního odstavce následujícího paragrafu má depositář povinnost uschovanou věc deponentovi vrátit spolu s tím, co k ní přibylo. Z tohoto ustanovení jasně plyne požadavek na vrácení téže věci, jež byla uschována (*idem*). Otázka položená v nadpise tohoto článku se tím zdá být zodpovězena. Avšak tak je tomu pouze v případech pravidelné úschovy (*depositum regulare*), a to ještě ne v případě tzv. kumulativního depotu. Kromě pravidelné úschovy existuje ještě další smluvní typ zvaný nepravidelnou úschovou (*depositum irregulare*)², při němž se depositář zavazuje vrátit deponentovi nikoli totéž (*idem*), nýbrž tolikéž³ (*tantundem*), tedy stejné množství věcí stejného druhu (*tantundem eiusdem generis*). V následujících kapitolách bude představen vývoj institutu *deposita irregulare* v několika historických obdobích s důrazem především na restituční povinnost depositáře.

2 VYMEZENÍ DEPOSITA IRREGULARE

Depositum irregulare můžeme nejlépe vymežit v konfrontaci s jemu podobnými právními instituty. Tím jsou v první řadě běžné *depositum* (včetně kumulativního depotu) a *mutuum*.

2.1 Depositum irregulare vs. Depositum regulare

Na počátku této kapitoly je třeba nejprve uvést, co je společného oběma zmíněným druhům *deposita*. V zásadě je třeba říci, že mimořádné *depositum* je pouze určitou výjimkou z *deposita* řádného a veškeré jeho odlišnosti

¹ V článku jsou dále pro strany smlouvy o úschově a z ní vyplývajícího právního vztahu používány pojmy „deponent“ a „depositář“. Děje se tak proto, že jednotlivé citované předpisy používají rozdílné označení smluvních stran a jejich užití by bylo matoucí.

² Název tohoto institutu není římského původu. Prvně jej zřejmě užil Jason de Maino a to na přelomu XV. a XVI. století dle SONDEL, Janusz. Szczegółnie rodzaje depozytu w prawie rzymskim. *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace prawnicze*, 1967, roč. CLIX, č. 30, s. 39; ZIMMERMANN, Reinhard. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. 1. vyd. Cape Town: Juta & Co, 1990, s. 219.

³ Za upozornění na tento český překlad termínu *tantundem* děkuji JUDr. Mgr. Radku Černochovi, Ph.D. a JUDr. Janu Sejdlovi, Ph.D.

jsou tedy výjimkou ze základní podoby deposita. Pokud tedy není stanoveno jinak, platí pro *depositum irregulare* stejná pravidla jako pro *depositum regulare*.⁴

Společným rysem obou druhů deposita, a vlastně všech smluv schovacího typu, je vůle stran bezpečně uložit určitou věc. Tento hospodářský důvod existence právního vztahu je nazýván *causa*. Zájem na uzavření takového schovací smlouvy je v případech řádného a mimořádného deposita na straně deponenta a nikoli depositáře.⁵ S dalších, pro téma tohoto článku podstatných společných rysů těchto druhů deposita, zmíňte také povinnost depositáře vydat deponentovi uloženou věc na požádání.⁶

Základním **rozdílem** mezi řádným a mimořádným depositem je předmět právního vztahu. V případě deposita řádného se jedná o věci individuálně určené, tedy věci nezastupitelné a ty věci zastupitelné, které byly konkretizovány (např. vložení do obálky či truhlice, převázání pásku apod.). Takové věci jsou tedy jedinečné. Naproti tomu předmětem deposita nepravidelného jsou věci druhově určené, tedy ty zastupitelné věci, u nichž nedošlo k individualizaci. Jedná se především o peníze, některé cenné papíry, plodiny (obilí), paliva (ropa, nafta), cenné kovy apod.⁷

Rozdílná povaha výše uvedených věcí s sebou nese rozdílné důsledky při jejich svěřením do úschovy. V případě *deposita regulare* se depositář stává pouze detentorem svěřených věcí. Jinak je tomu v případě *deposita irregulare*. V případě společného uložení věcí určených dle druhu dojde k jejich smísení a není tedy možno rozlišit, komu která druhově určená věc patří. Pokud tak strany chtějí učinit, musejí uschovávané věci oddělit od vlastních věcí depositáře, což se děje právě výše uvedenou individualizací, jež je tedy projevem vůle stran. Pokud se tak nestane, strany vědí, nebo si musejí být vědomy, že ke smísení dojde. Pak tedy přechází vlastnictví k uschovaným věcem na depositáře, s čímž se pojí i jeho právo věc užívat a požívat a zároveň mu vzniká závazek vrátit deponentovi *tantundem* uschovaných věcí.⁸

⁴ HUERTA DE SOTO, Jesús. *Peníze, banky a hospodářské krize*. 1 vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 4–6; SONDEL, op. cit., s. 37.

⁵ SONDEL, op. cit., s. 37; ZIMMERMANN, op. cit., s. 217.

⁶ SONDEL, op. cit., s. 37.

⁷ HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 4; SONDEL, op. cit., s. 34; ZIMMERMANN, op. cit., s. 16.

⁸ ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

Otázka odpovědnosti za škody na deponovaných věcech leží již mimo téma tohoto článku a její zpracování by si vyžádalo značné rozšíření jeho rozsahu. Její rozsah se navíc v závislosti na historickém vývoji a právním řádu mění.⁹ Na tomto místě tedy pouze upozorňujeme, že odpovědnost depositáře při *depositu irregulare* je širší, neboť se stává vlastníkem, a tedy jej postihuje i náhodný zánik věci.¹⁰ Ovšem jeho závazek trvá dál, neboť věc druhově určená nezaniká (*genus perire non censetur*).¹¹

2.1.1 Depositum irregulare vs. kumulativní depot

Při výkladu o *depositu irregulare* je třeba zmínit ještě jeden zvláštní případ *deposita regulare*, který ovšem bývá často s prvně zmíněným institutem zaměňován.¹² Jedná se o tzv. kumulativní depot (pospolitá úschova;¹³ něm.: *Vermengungs-, Sammeldepositum, Vermengungs-, Sammeldepot*).¹⁴ V tomto případě je dohromady uloženo více druhově určených věcí více deponentů, avšak zároveň jsou jasné odděleny od vlastních druhově určených věcí depositáře. Na depositáře se tedy nepřevádí vlastnické právo, neboť dle vůle stran nemá dojít ke smísení uložených věcí s jeho věcmi. Dochází ale ke smísení druhově určených věcí jednotlivých deponentů. Tak jim vzniká vlastnictví k celku a jejich podíly se určí dle množství jimi uložených věcí vůči tomuto celku (*pro rata parte*).¹⁵ Podobnost s *depositum irregulare* je pak ta, že každý se spoluvlastníků má nárok na vydání *tantundem* z celku druhově určených věcí, jež je předmětem spoluvlastnictví. Vydání *idem* by ani dost dobře nebylo možné, neboť po smísení druhově určených věcí není jasné, komu každá jednotlivá věc patří.¹⁶

⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. Zásady římského práva, hledící ke smlouvě depositní. Sborník věd právních a státních. 1913/14, roč. 14, s. 259–260; ZIMMERMANN, op. cit., s. 208–212.

¹⁰ ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

¹¹ Viz např. D 23, 3, 42; D 35, 2, 30, 5 aj.

¹² Upozorňuje na to, i když jen nepřímo, např. HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 5 a 13–14.

¹³ JERÁBEK, Antonín. *Ó právní úpravě depositního, lombardního a komisního obchodu s cennými papíry: výklad zákona ze dne 10. října 1924, čís. 241 Sb. z. a n. o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů*. Praha: tiskem a nákladem Pražské akciové tiskárny, 1925, s. 47 [cit. 6. 1. 2019]. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/1506>

¹⁴ SCHEY, op. cit., s. 389. VÁŽNÝ, František. K zákonné úpravě depositního obchodu v cenných papírech. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1925, roč. 64, s. 431–432.

¹⁵ SCHEY, op. cit., s. 391.

¹⁶ SCHEY, op. cit., s. 389.

2.2 Depositum irregulare vs. Mutuum

Mnoho **společných rysů** s depositem irregulare vykazuje také mutuum. Předmětem obou těchto kontraktů jsou genericky určené zastupitelné věci. Jejich předání s sebou tedy logicky nese ty samé důsledky, totiž přechod vlastnického práva.¹⁷ Z toho pak dále plyne, že dlužník je v obou případech povinen vrátit pouze *tantundem* uschovaných věcí.¹⁸ Spolu s přechodem vlastnictví ovšem přechází i nebezpečí náhodného zániku věci a dlužník tak odpovídá i za náhodnou zkázu věcí.¹⁹

Naopak **rozdílná** je v případech *deposita irregulare* a *mutua* je *causa*, neboli důvod, proč je daný kontrakt uzavírán. V prvním případě je zájem na straně deponenta, který touží bezpečně uschovat své peníze. V případě *mutua* chce naopak dlužník určitou sumu peněz získat pro své účely a zájem na uzavření smlouvy má především on.²⁰

Dalším podstatným **rozdílem** mezi *depositem irregulare* a *mutuem* je **okamžik vrácení** uschovaných, či zapůjčených prostředků. V případě *deposita* je dlužník povinen splnit svůj dluh na požádání.²¹ Tak tomu ovšem původně bylo i v případě *mutua*. To mohlo fungovat v nepříliš rozvinutém hospodářském systému předklasického období, neboť zde sociální vazby vycházející z římského pojetí *amicitiae* a *humanitatis* bránily tomu, aby věřitel své právo zneužíval, ale mezi obchodníky, jež uzavírali obchody v rozvinutějším hospodářství doby klasické, již tak blízké vztahy neexistovaly. Jelikož zápůjčka může těžší splnit svůj hospodářský účel, neví-li dlužník, na jak dlouho jsou mu peníze poskytnuty, je nasnadě, že určení data vrácení bylo součástí naprosté většiny smluv, přičemž bylo sjednáváno stejně jako úroky, tedy stipulací.²² Důkazem, o významu určení data splacení dluhu jsou kupříkladu ustanovení § 2393 odst. 1 OZ a § 488 BGB, která stanovují, že po výpovědi má být předmět zápůjčky vrácen nikoli ihned, ale po 6 týdnech, resp. 3 měsících.

17 HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 5; SONDEL, op. cit., s. 34 a 37; ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

18 HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 6; SONDEL, op. cit., s. 37; ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

19 ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

20 HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 4 a násl.; SONDEL, op. cit., s. 37.

21 HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 17 a násl.; SEDLÁČEK, op. cit., s. 260–261; SONDEL, op. cit., s. 67.

22 ZIMMERMANN, op. cit., s. 156.

Na tomto místě úmyslně nepojednáváme o úrocích, neboť tím by byl dále zvětšen, již tak značný rozsah článku.²³

2.3 Shrnutí

Rozdíl mezi *depositum regulare*, *depositum irregulare* v zásadě vyplývá z rozdílné podstaty věcí, jež jsou jejich předmětem, tedy z jejich zastupitelnosti, či nezastupitelnosti a dále pak z toho, jak jsou odděleny, resp. neodděleny od vlastního majetku depositáře. Níže uvedená tabulka přehledně shrnuje rozdíly mezi jednotlivými právními instituty, o nichž je v tomto článku pojednáno.

	<i>D. regulare</i>	<i>Kumulativní d.</i>	<i>D. irregulare</i>	<i>Mutuum</i>
Předmět	Věci nezastupitelné a zastupitelné individuálně určené	Věci zastupitelné genericky určené	Věci zastupitelné genericky určené	Věci zastupitelné genericky určené
Vlastník	Deponent	Deponent jako spoluvlastník celku	Depositář	Depositář
Odpovědnost depositáře	Odpovědnost za <i>dolus/culpa lata</i>	Odpovědnost za <i>dolus/culpa lata</i>	Odpovědnost i za náhodu	Odpovědnost i za náhodu
Restituční povinnost	<i>idem</i>	<i>tantundem</i>	<i>tantundem</i>	<i>tantundem</i>
Causa	Ochrana hodnot	Ochrana hodnot	Ochrana hodnot	Investice
Okamžik vrácení	Na požádání	Na požádání	Na požádání	Předem dohodnut/ dodatečný čas

²³ Viz např. HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 12–19; SONDEL, op. cit., s. 52., ZIMMERMANN, op. cit., s. 216.

3 DEPOSITUM IRREGULARE V PRÁVU ŘÍMSKÉM²⁴

Digesta obsahují celou řadu fragmentů, které pojednávají²⁵ nebo by mohly pojednávat²⁶ o *depositu irregulare*. Z důvodů stručnosti se nyní zaměříme na rozbor dvou z nich. Ze stejných důvodů budou pominuta i ustanovení kodexu.²⁷

3.1 D 16, 3, 25, 1

D 16, 3, 25, 1 (Papinianus 3 resp.) Qui pecuniam apud se non obsignatam, ut tantundem redderet, depositam ad usus proprios convertit, post moram in usuras quoque iudicio depositi condemnandus est.

Papinián ve třetí knize svých dobrých zdání: Ten, kdo pro vlastní potřebu užije nezapečetěné peníze, které u něho byly uschovány s úmlouvou, že má vrátit stejné množství, má být odsouzen na základě žaloby z deposita také k zaplacení úroků od okamžiku prodlení.²⁸

Skutkový stav je prostý. Depositář užil (přesněji řečeno pozbyl je ze svého majetku) k vlastnímu prospěchu druhově určené peníze, které u něj byly uschovány a nebyl je schopen na požádání vrátit. Papinián tedy rozhodl, že má být odsouzen také k zaplacení úroků od okamžiku prodlení.

Ač je fragment věnován úrokům z prodlení, zaměříme se na tomto místě spíše na otázku restituční povinnosti, tedy přesněji zda je depositář povinen vrátit deponentovi *idem*, či *tantundem*. V tomto ohledu je fragment naprosto jasný. Je zde výslovně řečeno, „*ut tantundem redderet*“. Kromě toho je zde ještě výslovně uvedeno, že se jednalo o nezapečetěné peníze (*pecuniam non obsignatam*), tedy peníze druhově určené. Právě z tohoto nadbytku slov ovšem plyne jistá potíž, neboť není jasné, zda povinnost vrátit tolikéž plyne z **dohody stran**, nebo ze **zastupitelné povahy uschovaných věcí**.

²⁴ V případě zájmu o podrobnější zpracování tohoto tématu si autor dovoluje odkázat na svou diplomovou práci: DVORSKÝ, Václav. *Právní a ekonomické aspekty deposita irregulare*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/392838/pravf_m/%3E?lang=en [cit. 08. 01. 2019].

²⁵ Např. D 16, 3, 24; 16, 3, 25, 1; D 19, 2, 31 aj.

²⁶ Mezi tyto sporné fragmenty patří např. D 12, 1, 9, 9; D 12, 1, 10; D 16, 3, 28; D 16, 3, 29, 1 aj.

²⁷ Především C 4,34.

²⁸ Přeloženo autorem.

Prvního názoru je Niemayer, který zcela odmítá koncept *deposita irregulare*. Dle jeho názoru v daném případě strany sjednaly *depositum regulare*, u kterého, ale přichází možnost změny v *mutuum*, pokud depositář peníze užije.²⁹ Pak měl tedy depositář deponentovi vrátit *tantundem* a nikoli *idem*.³⁰ Dle Niemayera je tedy rozhodující vůle stran. Je ovšem otázkou, proč by v takovém případě bylo ve fragmentu zdůrazněno, že se jedná o peníze určené dle druhu, když stejné pravidlo by platilo i pro peníze určené individuálně. Niemayerem podané vysvětlení je tedy neuspokojivé.

Jinak se na věc dívá Geiger, který se pozastavuje nad naprosto nelogickým pořádkem slov v první části fragmentu. Slova „*ut tantundem redderet*“ považuje za nadbytečná, neboť nepřinášejí žádnou novou informaci a soudí, že povinnost vrátit *tantundem* vyplývá již z užití výrazu „*non obsignatam*“, který dokazuje, že peníze byly určeny dle druhu. Nicméně nakonec na základě slovního spojení „*ad usus proprios convertit*“ dochází k závěru, že původně se jednalo o běžné *depositum*. V tom případě by totiž depositář nebyl oprávněn věc užít, kdežto v případě *deposita irregulare* se užití nelze vzhledem k vzájemné zaměnitelnosti zastupitelných věcí vyhnout. Následně ještě dodává, že k interpolaci došlo i v případě úroků z prodlení a slova *post moram* je třeba připočíst kompilátorům a Papinián původně přiznával úroky od samého momentu uložení. Tento závěr sice stojí na dosti vratkých základech, neboť Geiger se dovolává pouze analogie s jiným Papiniánovým fragmentem a jinak pro interpolaci druhé části věty nepodává žádné důkazy, ale to není pro tuto práci podstatné. Důležitý je jeho závěr, že povinnost depositáře vrátit deponentovi *tantundem*, vychází ze zastupitelné povahy uschovaných věcí.³¹

Dalším zastáncem tohoto názoru je Sondel, jež se danému tématu věnuje ve své vynikající³² doktorské práci *Szczególne rodzaje depozytu w prawie rzymskim*.³³ I on si všímá naprosto nelogického pořádku slov v první části frag-

²⁹ NIEMEYER, Theodor. *Depositum irregulare*. Halle: Max Niemeyer, 1889, s. 43 a násl.

³⁰ NIEMEYER, op. cit., s. 48.

³¹ GEIGER, Klaus. *Das Depositum irregulare als Kreditgeschäft*. 1. vyd. München: Schubert, 1962, s. 51–52.

³² To není jen názor autora. Za tuto práci obdržel J. Sondel II. cenu v mezinárodní soutěži doktorských prací pořádané Centro di Studi Romanistici v Neapoli.

³³ SONDEL, Janusz. *Szczególne rodzaje depozytu w prawie rzymskim. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace prawnicze*, 1967, roč. CLIX, č. 30, 159 s. ISSN 0083-4394.

mentu, který byl dle jeho názoru způsoben větou vloženou spojením „*ut tantundem redderet*“ interpolátory.³⁴ Původní Papiniánův výrok tedy dle Sondela zněl:

Qui pecuniam non obsignatam apud se depositam ad usus proprios convertit, post moram in usuras quoque iudicio depositi condemnandus est.

Ten, kdo pro vlastní potřebu užije nezapečetěné peníze, které u něhly byly uschovány, má být odsouzen na základě žaloby z deposita také k zaplacení úroků od okamžiku prodlení.

V takto zrekonstruovaném výroku pak již obrat „*ut tantundem redderet*“ zcela chybí. Sondel tedy soudí, že dle Papiniána povinnost vrátit *tantundem* vyplývala ze zastupitelné povahy uschovaných věcí. Teprve justiniánští kompilátoři vložili do fragmentu onen výše zmíněný obrat, což dokazuje, že dovozovali povinnost vrátit *tantudem* z dohody stran a nikoli ze samotné zastupitelné povahy věcí.³⁵ Tato úvaha je logická, neboť římský měnový systém vykazoval v klasickém období mnohem větší stabilitu než v období poklasickém a deponent si tak mohl být celkem jist, že se mu dostane peněz stejné ryzosti. V časech poklasických tomu už tak však nebylo, což se projevilo i v rozhodování právníků tohoto i justiniánského období.³⁶

Ostatní autoři se tomuto problému věnují méně podrobně. Huerta de Soto také tvrdí, že povinnost vrátit *tantudem* vyplývá ze zastupitelné povahy uschovaných věcí, nicméně dokazuje to spíše ekonomickou analýzou, než rozbořením právě tohoto fragmentu.³⁷ Zarzycki se zcela odvolává na Sondela a nové argumenty v této věci nepřináší.³⁸ Konečně názor, že povinnost vrátit *tantundem* je založena na zastupitelné povaze uschovaných věcí, zastává i Niczyporuk.³⁹

³⁴ SONDEL, op. cit., s. 43.

³⁵ SONDEL, op. cit., s. 46.

³⁶ K ekonomickým poměrům římské říše od 3. stol. po Kr. např.: PEDEN, Joseph R. *Inflation and the Fall of the Roman Empire* [online]. Ludwig von Mises institute [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné z: <https://mises.org/library/inflation-and-fall-roman-empire>

³⁷ HUERTA DE SOTO, Jesús. *Peníze, banky a hospodářské krize*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2009, s. 6–12.

³⁸ ZARZYCKI, Zdzislaw. *Depozyt nieprawidłony*. 2. vyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza KNK Tomasz Palmirski, 2014, s. 18.

³⁹ NICZYPORUK, Piotr. *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym rzymie*. 1. vyd. Białystok: Temida 2, 2013, s. 91.

Je tedy zřejmé, že dle většiny uvedených autorů vyplývá **povinnost vrátit tolikéž již ze samé povahy uschovaných věcí**. Není ovšem na škodu podívat se na jiný, ještě výmluvnější fragment.

3.2 D 19, 2, 31

D 19, 2, 31 (Alfenus 5 Dig. a Paulo epit) In navem saufeii cum complures frumentum confuderant, saufeius uni ex his frumentum reddiderat de communi et navis perierat: quaesitum est, an ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possunt oneris aversi actione⁴⁰. respondit rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur (sicuti cum vestimenta fulloni curanda locarentur) aut eiusdem generis redderetur (veluti cum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent, aut aurum, ut anuli): ex superiore causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri. idem iuris esse in deposito: nam si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, ut neque clusam neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud eum debere apud quem deposita esset, nisi tantundem pecuniae solveret...

*Alfenus v páté knize svých digest vybraných Paulem: Několik nájemců naložilo své obilí na Saufeiovu loď, aniž by je rozdělili. Saufeius vydal jednomu z nich obilí ze společného nákladu a loď byla poté ztracena. Vystala otázka, zda ostatní mohou vystoupit se žalobou o zpronevěru nákladu proti majiteli lodí. [Alfenus] odpověděl, že jsou dva druhy věcí, což má za důsledek, že buď musí být vrácena ta **samá věc** (jako například šaty, které jsou svěřeny valchářů k vyprání), nebo musí být vrácena **věc stejného druhu** (například stříbro, které je dáno kovotepci, aby z něho vyrobil nádoby, nebo zlato, aby z něj vyrobil prsteny). V prvním případě patří věc stále vlastníkovi. Ve druhém případě se stává věřitelem [co do hodnoty předané věci]. Stejně je tomu při úschově. Neboť pokud někdo odevzdal peníze, aniž by je pevně uzavřel nebo zapečetil, nýbrž je spočítal, pak je ten, komu byly peníze svěřeny do úschovy, povinen zaplatit stejnou částku...*⁴¹

Výše je uvedena pouze část rozsáhlého fragmentu původně z Alfenových digest citovaných Paulem, v němž je pojednáno o následujícím případě. Několik nájemců uložilo své obilí na Saufeiovu loď, aniž by je rozdělili, ale naopak je uložili společně. Saufeius pak vydal jednomu z nájemců z nákladu jeho podíl. Dalším už jej však vydat nemohl, neboť loď byla

⁴⁰ O této žalobě nám kromě této jediné zmínky v Digestech není nic známo. ZIMMERMANN, op. cit., s. 402.

⁴¹ Přeloženo autorem.

následně ztracena zásahem vyšší moci.⁴² Ostatní nájemci pak chtěli Saufeia žalovat za pomoci, neboť jejich názoru se vydáním části nákladu dopustil zpronevěry. Alfenus však odmítl žalobu udělit s tím, že se o zpronevěru nejednalo, neboť obilí nebylo ve vlastnictví nájemců, nýbrž Saufeia, který jeho vydáním pouze plnil svůj dluh. Pro naše potřeby je však spíše než samotný výsledek sporu, úvaha, kterou se ke konečnému výsledku dopracoval.

Alfenus totiž uvádí, že existují dva druhy věcí („*rerum... duo genera esse*“⁴³) a z nich pak vyplývá povinnost vrátit totéž, nebo tolikéž (v této větě je uvedeno jen „*eiusdem generis*“⁴⁴, ale význam *tantundem eiusdem generis* je nepochybný). Následují příklady týkající se nájmu, a poté je dokonce řečeno stejné pravidlo platí pro úschovu. Tento fragment je tedy naprosto jasným důkazem existence *deposita irregulare* a vázanosti povinnosti vrátit *tantundem* na zastupitelnou povahu předmětu smlouvy.

Dokonce i Niemayer, který koncept *deposita irregulare* zcela odmítá, uznává, že Alfenus zde rozlišuje mezi zastupitelnými a nezastupitelnými věcmi, z jejichž povahy pak v případě nájmu a úschovy plynou rozdílná práva a povinnosti smluvních stran⁴⁵. Nicméně tvrdí, že i z pohledu Alfenova se jednalo pouze o pravidlo dispozitivní.⁴⁶ K přechodu vlastnictví a vzniku povinnosti vrátit *tantundem* tak sice standardně docházelo, ale strany si mohly dohodnout, že tomu tak nebude.⁴⁷ Navíc byl dle něj tento Alfenův názor již klasickými a pozdějšími právníky zavržen a daný fragment se do Digest dostal jen přehlédnutím justiniánských kompilátorů.⁴⁸ Tento jeho názor je založen na rozboru jiných fragmentů⁴⁷ a není zde prostor jej dalece vyvracet. Stačí poznamenat, že mezi badateli je jeho názor značně vzácný.⁴⁸ Nicméně argument, že stačí pouhá dohoda stran, aby vlastnictví nepřešlo je nesmyslný. Pokud dojde ke společnému uložení, a tedy smíšení věcí, vlastnictví přejde už samým smíšením a pouhá dohoda stran tomu nemůže zabránit, neboť nijak nepomůže odlišit, které věci patří deponentovi/nájemci a které

⁴² O čemž svědčí výraz „*perierat*“ dle ZIMMERMANN, op. cit., pozn. 101 na s. 402.

⁴³ NIEMEYER, op. cit., s. 16–17.

⁴⁴ NIEMEYER, op. cit., s. 20.

⁴⁵ NIEMEYER, op. cit., s. 25.

⁴⁶ NIEMEYER, op. cit., s. 22, 28–29 a 74.

⁴⁷ NIEMEYER, op. cit., s. 74.

⁴⁸ Viz níže uvedené, ale i rozbor prvního fragmentu.

depositáři/pronajímateli. Aby vlastnictví nepřešlo a vznikl závazek vrátit *idem*, by krom dohody bylo třeba i fyzické oddělení věcí.

Geiger v tomto případě souhlasí s Niemeyerem v tom, že existují dva druhy věcí a v závislosti na jejich zastupitelné, či nezastupitelné povaze pak dochází, či nedochází k převodu vlastnictví a vzniku povinnosti vrátit *tantundem*, či *idem*. Alfenus se však tomuto rozboru věnoval proto, aby posoudil, zda může udělit *actio oneris aversi* a ne z důvodů posouzení právní povahy depozita zastupitelných věcí.⁴⁹ Ona věta o depositu byla navíc do textu bezpochyby vložena později, neboť se daného tématu vůbec netýká. Dle Geigerova názoru tak vlastně tento fragment nemá z hlediska *deposita irregulare* vlastně větší význam, neboť věta k němu vztažená nepochází od Alfena a nepřináší nic nového.⁵⁰

Na tomto případě se dle Sondela opět ukazuje, že rozhodující je povaha věcí daných do nájmu, či úschovy. Jak ostatně výmluvně poznamenává, o vůli stran nepadne v daném fragmentu ani slovo, neboť sama o sobě nemá na přechod vlastnického práva nebo povinnost vrátit *idem*, či *tantundem* vliv.⁵¹ I on považuje větu pojednávající o úschově za nepůvodní a jedná se dle něj o poklasickou glosu, ale to nijak nezpochybňuje, že pravidlo v ní obsažené platí i pro úschovy.⁵²

S tím, že povinnost vrátit *tantundem* je vázána na povahu předmětu smlouvy souhlasí Huerta de Soto⁵³ i Niczyporuk⁵⁴, který ovšem tento závěr vztahuje pouze na daný fragment a nepovažuje jej za obecnou normu. S tímto názorem ovšem nelze souhlasit, a to vzhledem k celkovému znění fragmentu a zvláště pak k větě *idem iuris esse in deposito*. Obojí totiž vyznívá jako obecná norma a věta *idem iuris esse in deposito* jasně říká, že stejné pravidlo se nepoužije v nějakém konkrétním případě, nýbrž obecně u depozita.

Z tohoto fragmentu tedy zcela jasně vyplývá, že **povinnost vrátit *tantundem* vychází ze zastupitelné povahy deponovaných věcí.**

⁴⁹ GEIGER, op. cit., s. 29–30.

⁵⁰ GEIGER, op. cit., s. 28.

⁵¹ SONDEL, op. cit., s. 82.

⁵² SONDEL, op. cit., s. 83–85.

⁵³ HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 31.

⁵⁴ NICZYPORUK, op. cit., s. 79, 88–89.

3.3 Shrnutí

Jak bylo dovozeno z výše uvedených fragmentů, tam uvedení klasičtí římscí právníci Papinián, Alfenus a Paulus, znali institut *deposita irregulare*, třebaže jej nijak nepojmenovávali.⁵⁵ S úschovou věcí zastupitelných spojovali přechod vlastnického práva a také povinnost vrátit nikoli přímo uschovanou věc (*idem*), ale pouze stejné množství věcí stejné kvality (*tantundem*). Obojí je dosti značnou modifikací běžné úschovy.

4 DEPOSITUM IRREGULARE A KUMULATIVNÍ DEPOT V PRÁVU RAKOUSKÉM

Obecný zákon občanský⁵⁶ přímo neobsahuje úpravu nepravidelné úschovy (*unregelmäßige Verwahrung*), jen v níže uvedeném § 959 pojednává o změně úschovy obecně v jiný právní vztah.

§ 959 Wann er [Verwahrungsvertrag] in einen Darlehens- oder Leibvertrag [übergebe]; Wird dem Verwahrer **auf sein Verlangen**, oder durch **freywilliges Anerbiethen** des Hinterlegers der **Gebrauch gestattet**; so hört im ersten Falle der Vertrag gleich nach der Verwilligung; im zweyten aber von dem Augenblicke, da das Anerbiethen angenommen, oder von der hinterlegten Sache wirklich Gebrauch gemacht worden ist, auf, ein Verwahrungsvertrag zu seyn; er wird bey verbrauchbaren **Sachen in einen Darlehens-**, bey unverbrauchbaren in einen Leibvertrag umgeändert, und es treten die damit verbundenen Rechte und Pflichten ein.

§ 959 Kdy [smlouva o úschově] přechází ve smlouvu o *zápůjčce* nebo o *půjčce* Bylo-li schovatel **na jeho žádost** nebo **dobrovolnou nabídkou** toho, kdo věc složil, **užívání dovoleno**; přestává smlouva býti smlouvou schovací, v prvném případě hned po dovolení, v druhém však od okamžiku, kdy byla nabídka přijata nebo, kdy uschované věci bylo skutečně užíváno; **při užitelných věcech změní se ve smlouvu o zápůjčce**, při nezužitelných ve smlouvu o *půjčce* a vzejdou práva a povinnosti s tím spojené.

Ustanovení tohoto paragrafu upravuje přechod úschovy (*Verwahrungsvertrag*) v *zápůjčku* (*Darlehensvertrag*) nebo *výpůjčku* (*Leibvertrag*). Rozhodujícím

⁵⁵ Jiným jejich současníkům byl znám také. K tomu např. již citovaná Sondelova práce.

⁵⁶ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

kritériem zde ovšem není zastupitelnost (*Vertretbarkeit*) uschovaných věcí, nýbrž jejich spotřebitelnost (*Verbrauchbarkeit*).⁵⁷ Spotřebitelné věci sice budou zpravidla zastupitelné, ale nemusí tomu tak být vždy. Nicméně můžeme posoudit dopad tohoto ustanovení na takto vymezený okruh věcí. Vyplývá z něj, že ABGB počítá s úschovou věcí zastupitelných a v případě jejich užití dochází ke změně úschovy v zápůjčku. K tomu je nicméně nutná dohoda smluvních stran a ve výsledku se tedy vlastně jedná o pouhou novaci. Dané ustanovení se tak jeví vcelku nadbytečné, a to je také důvod proč bylo vypuštěno z osnovy československého občanského zákoníku z roku 1924.⁵⁸ Dle jiných autorů má však přeci toto ustanovení smysl, a to především při regulaci běžného hospodářský obratu mezi neprofesionály.⁵⁹ Každopádně § 959 ABGB pouze upravuje, co se s uschovanými věcmi stane po udělení souhlasu k užívání, či při užití, ale nikoli o právní povaze vztahu, který trval před tímto okamžikem.⁶⁰ Z tohoto hlediska tedy není pro předmět našeho zkoumání zajímavé.

Přes mlčení ABGB bylo v rakouském právu *depositum irregulare* výslovně upraveno, ale jen ve speciálních případech jako byly úřední a soudní úschovy.⁶¹ V těchto případech byl depositář zavázán vrátit deponentovi pouze *tantundem*. V předpisech práva soukromého výslovná úprava chyběla, ovšem **existenci tohoto institutu a sním spojených práv a povinností dovozovala nauka.**⁶²

⁵⁷ Není tomu snad proto, že by ABGB termín zastupitelné věci neznal (*vertretbare Sachen*). Operuje s nimi na dvou místech a to v § 983 a 984, věnovaných smlouvě o zápůjčce (*Darlehensvertrag*).

⁵⁸ VÁŽNÝ, op. cit., s. 433.

⁵⁹ SCHEY, Joseph Freiherr von. *Die Obligationsverhältnisse des österreichischen Allgemeinen Privatrechts. II. díl*. Vídeň: Manzsche k.u.k. Hof-Verlags- u. Universitäts-Buchhandlung, 1890, s. 360. Dostupné z: <https://archive.org/details/dieobligationsv00scheegoog/page/n5> [cit. 6. 1. 2019].

⁶⁰ SCHEY, op. cit., s. 357.

⁶¹ Nařízení Ministerstev spravedlnosti a financí ze dne 12. července 1911, čís. 139 ř. s., o úschově soudně deponovaných papírů u Rakousko-uherské banky (něm.: *Verordnung der Ministerien der Justiz und der Finanzen, betreffend die gemeinschaftliche Aufbewahrung von Depositenbarschaften vom 21. 02. 1870 R.G.Bl.*). Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb & datum=18700004 & seite=00000027> [cit. 6. 1. 2019].

⁶² SCHEY, op. cit., s. 353.

Jak uvádí například Schey⁶³, při uzavření smlouvy o nepravidelné úschově není třeba speciálního ujednání, ale postačí, že uschované věci jsou věcmi zastupitelnými. Pak přechází vlastnické právo na depositáře a tento má povinnost vrátit deponentovi pouze stejné množství věcí stejného druhu (*gleiche Zahl gleicher Gattung*), tedy *tantundem*.⁶⁴ Schey dále uvádí, že v případě *deposita irregulare* dle práva rakouského se jedná o kontrakt konsensuální, neboť závazek lze zřídit nebo změnit i jinak než předáním deponovaných věcí (např. připsáním částky na konto deponenta).⁶⁵

Podobně i Krčmář uznává existenci *deposita irregulare* v rakouském soukromém právu, i když upozorňuje, že právě § 959 ABGB měl zřejmě jeho vzniku předcházet a takový právní vztah kvalifikovat jako zápůjčku. Nicméně z důvodů účelnosti je třeba nepravidelnou úschovu uznat za součást rakouského práva.⁶⁶

Konečně je na místě také uvést, že spolu s § 12 zákona ze dne 28. dubna 1889, Z. Ř. č. 64, o právech skladišťových podniků na uloženém zboží příslušejících⁶⁷ zaveden kumulativní depot. O tomto institutu bude podrobněji pojednáno v kap. č. 5, což se jeví praktičtějším, neboť k širšímu užití a detailnějšímu zpracování tohoto institutu došlo až v československém právu.⁶⁸

4.1 Shrnutí

V této kapitole bylo tedy ukázáno, že jak soukromé, tak veřejné právo rakouské znaly institut *deposita irregulare* a spojovaly s ním právo deponenta na vydání *tantundem* uschovaných věcí. Rakouské právo již také upravovalo kumulativní depot.

⁶³ SCHEY, op. cit., s. 351 a násl.

⁶⁴ SCHEY, op. cit., s. 352.

⁶⁵ SCHEY, op. cit., s. 371–372.

⁶⁶ KRČMÁŘ, Jan a Jiří SPÁČIL (ed.). *Právo občanské. Právo obligáční*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 190–191, Klasická právnická díla.

⁶⁷ Zákon ze dne 28. dubna 1889, Z. Ř. č. 64, o právech skladišťových podnikům na uloženém zboží příslušejících (Das österreichische Gesetz v. 28. April 1889, R.G.Bl. Nr. 64, betreffend die Errichtung und den Betrieb öffentlicher Lagerhäuser). Dostupné z: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1889&page=247&size=45> [cit. 06. 01. 2019].

⁶⁸ Přesto je vhodné uvést alespoň základní literaturu. SCHEY, op. cit., s. 392. Zákonem jako celkem se pak dále zabývají ADLER, Karl. *Das Oesterreichische Lagerhausrecht*. Berlin: Heymanns, 1892, 234 s. Dostupné z: <http://dlib-pr.mpier.mpg.de/m/kle-ioc/0010/exec/books/%2290044%22> [cit. 06. 01. 2019].

5 DEPOSITUM IRREGULARE A KUMULATIVNÍ DEPOT V PRÁVU I. ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

Nově vzniklý československý stát převzal zákonem dne 28. října 1918 č. 11/1918, o zřízení samostatného státu československého (též znám jako tzv. recepční zákon) právní řád rakouského císařství včetně ABGB. To co je tedy v kapitole č. 4 uvedeno k nepravdělné úschově platilo nadále, ovšem s určitými změnami. Ty se týkaly úschovy cenných papírů a přinesl je zákon ze dne 10. října 1924, č. 241 Sb. z. a n., o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů (dále jen „ZPB“).

Změny zavedené tímto zákonem byly vynuceny rozmáhajícím se obchodem s cennými papíry a nedostatečnou úpravou v dosavadních právních předpisech. Ty dávaly depositářům, tedy zpravidla bankéřům, značnou volnost v zacházení s uschovanými cennými papíry. Bankéři je tedy zpravidla přijímali do úschovy nepravdělné, čímž se stávali jejich vlastníky, a pokud se dostali do hospodářských problémů, jež končili úpadkem, neměl deponent cenného papíru v konkursu privilegovanou pozici, kterou by měl, kdyby se jeho cenné papíry nacházely v úschově pravidelné, díky čemž by mohl požadovat jejich vydání z titulu vlastnického práva. K tomu došlo při Berlínské bankovní krizi roku 1891, v jejímž důsledku byl přijat (německý) říšský zákon ze dne 5. července 1896, čís. 19 ř.s., tzv. Bankdepotgesetz, který se stal vzorem československé právní úpravy.⁶⁹

Tento zákon dle § 1 odst. 2 písm. a) jako základní druh úschovy jasně preferuje úschovu pravidelnou, tedy přesněji řečeno jednotlivou, kdy jsou papíry deponenta uloženy odděleně od cenných papírů depositáře (bankéře) i třetích osob. V takovém případě je depositář povinen vrátit deponentovi *idem*. Na jiném řešení se musí strany podle § 2 odst. 1 ZPB výslovně dohodnout. Takovým jiným řešením byla dle § 3 zákona nepravdělná úschova, kdy byl depositář povinen vrátit deponentovi *tantundem*.

Další možností se pak stala tzv. souhrnná úschova (*kumulativní depot, Vermengungs-, Sammeldepositum, Vermengungs-, Sammeldepot*)⁷⁰, při níž jsou sice uschované věci náležející více vlastníků uloženy společně avšak zvláště

⁶⁹ VÁŽNÝ, op. cit., s. 437.

⁷⁰ Je možnou použít i název „pospolitá úschova“, viz JEŘÁBEK, op. cit., s. 47.

od věcí náležejících depositáři. Takováto úschova je zvláštním případem běžného depozita a vlastnictví při ní nepřechází⁷¹. To je logickým důsledkem vůle stran uložit deponované věci odděleně od věcí depositáře. Jsou-li ale zároveň uloženy společně s věcmi jiných deponentů, musí dojít k jejich smísení. Tak vzniká jednotlivým deponentům spoluvlastnické právo k celku. Každý z nich však může požadovat vydání té části věcí, které odpovídá jeho podílu na celku. Ač důvodová zpráva uvádí, že československé právo takový koncept nezná⁷², nebylo tomu tak, neboť tento institut byl obsažen již ve výše zmíněném zákoně o skladech z roku 1889.⁷³

V případě souhrnné úschovy nedochází k převodu vlastnictví na depositáře, ale vlastnictví cenných papírů svědčí deponentům, a to v poměru, v jakém množství jejich věcí odpovídá celkovému počtu věcí v souhrnné úschově uložené.⁷⁴ Tomu ostatně odpovídá i znění zákona. Dle § 5 odst. 1 písm. b) ZPB je bankéř jako depositář povinen vést obchodní knihu obsahující údaje o druhu a množství cenných papírů, které pro takto byly pro jednotlivé deponenty uloženy.

Jak tedy bylo již výše uvedeno, v případech hromadné úschovy nedochází k přechodu vlastnického práva k uschovaným věcem na depositáře, ale vzniká spoluvlastnictví všech deponentů k celku. Jelikož dojde ke smísení věcí, nemůže depositář na požadavek deponenta vydat totožné věci, které byly uloženy a deponentovi je tedy zavázán vydat *tantundem*. Tento nárok se opírá o § 415 ABGB.⁷⁵

5.1 Shrnutí

V období první československé republiky tedy existovalo jak depozitum řádné, tak mimořádné. Oproti rakouské právní úpravě bylo podrobněji upraveno také tzv. souhrnná úschova, jež je zvláštním případem *deposita regulare*,

⁷¹ JEŘÁBEK, op. cit., s. 46.

⁷² Důvodová zpráva k § 5 sněmovního tisku č. 4810 [online]. 1924 [cit. 06. 01. 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4810_02.htm

⁷³ Zákon ze dne 28. dubna 1889, Z. Ř. č. 64, o právech skladišťových podnikům na uložení zboží příslušejících (něm.: Das österreichische Gesetz v. 28. April 1889, R.G.Bl. Nr. 64, betreffend die Errichtung und den Betrieb öffentlicher Lagerhäuser).

⁷⁴ JEŘÁBEK, op. cit., s. 48.

⁷⁵ K poněkud problematickému opření argumentace o tento paragraf viz SCHEY, op. cit., s. 391–392. Podobně VÁŽNÝ, op. cit., s. 431–432.

v jehož případě má deponent nárok na vydání *tantundem* uložených věcí, stejně jako je tomu u *deposita irregulare*.

6 SOUDOBÉ ČESKÉ PRÁVO

V současně platném a účinném právu České republiky není institut *deposita irregulare* upraven výslovně jako je tomu například v právu německém (§ 700 BGB)⁷⁶ a polském (845 KC)⁷⁷. Přesto však naše soukromé právo⁷⁸ institut obsahuje. Souhrnná úschova je pak dokonce upravena výslovně, i když pod jiným názvem.

6.1 Nepravidelná úschova

Ač není *depositum irregulare* v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku jmenovitě zmíněno, neznamená to, že by je tento zákon neupravoval. Na základě smluvní volnosti zakotvené v § 1746 odst. 2 OZ mohou strany uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena. Stane se tak v případě, že deponent uschová u depositáře věci určené dle druhu bez výslovné úmluvy, aby byly tyto věci odděleny od věcí depositáře. Tím by totiž došlo k individualizaci uložených věcí a jednalo by se o běžnou úschovu.

Dle § 2408 OZ se ustanovení o úschově se použijí přiměřeně i na případy, kdy má někdo podle smlouvy nebo podle jiných ustanovení zákona opatrovat věc pro jiného. Toto ustanovení dopadá i na nepravidelnou úschovu, avšak i pokud by nebylo v zákoně výslovně uvedeno, posuzovala by se nepravidelná úschova podle § 2402 a násl. OZ, samozřejmě s určitými výjimkami, jež jsou důsledkem její zvláštní povahy, především pak přechodu vlastnictví deponované věci na depositáře. Vzhledem k rozsahu tohoto článku na tomto místě uvádíme jen jeden příklad.

⁷⁶ Německý občanský zákoník, Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. IS. 42, 2909; 2003 IS. 738), das zuletzt durch Art. 4d G vom 18. Dezember 2018 (BGBl. I S. 2651, 2655) geändert worden ist.

⁷⁷ Polský občanský zákoník, ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

⁷⁸ V tomto článku není pojednáno o právu veřejném. I v tom se samozřejmě tento institut vyskytuje a to např. jako soudní nebo úřední úschova.

V § 2405 OZ je uvedeno: „*Užije-li schovatel převzatou věc pro sebe, umožní-li jinému užítí věci nebo dá-li ji do úschovy jinému bez svolení uschovatele nebo bez nezbytné potřeby, nabrání uschovateli veškerou škodu, a to i nahodilou. To neplatí, prokáže-li schovatel, že by škoda postihla věc i jinak.*“ Jelikož se v případě nepravidelného deposita stane depositář vlastníkem deponované věci, což s sebou nese i právo ji užívat, platí v tomto případě pravidlo uvedené v první větě vždy. Naopak neplatí druhá věta, neboť nebezpečí náhodného zániku věci nese vlastník, jímž je v případě *deposita irregulare* depositář a nikoli deponent, jak je tomu v případech řádného deposita.

Konečně, jak už ze samé povahy *deposita irregulare* plyne, má i v případě českého práva deponent nárok na vydání *tantundem* uschovaných věcí.

Závěrem je třeba ještě zdůraznit, v případě jakéhokoli deposita se dle českého práva jedná o závazek konsenzuální nikoli reálný, což plyne z § 2402 OZ, který nespojuje vznik smlouvy až s předáním deponované věci.

6.2 Hromadná úschova

Stejně jako již výše uvedený československý zákon o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů uvádí současný občanský zákoník v § 2009 odst. 1 jako základní druh úschovy cenných papírů úschovu řádnou. Současně však, stejně jako je ho prvorepublikový předchůdce počítá s kumulativním depotem, který ovšem na rozdíl od prvorepublikového zákonodárce nazývá hromadnou úschovou. Určitá definice hromadné úschovy je uvedena v první větě § 2410 OZ je uvedeno, že „*[p]ři hromadné úschově se cenný papír uschovává společně s cennými papíry ostatních uschovatelů odděleně od cenných papírů schovatele.*“

Počátek druhé věty § 2410 pak jasně stanoví, že deponenti jednotlivých cenných papírů se stávají spoluvlastníky celku: „*Cenné papíry v hromadné úschově náleží všem uschovatelům společně, ale každý uschovatel může uplatňovat svá práva vůči schovateli samostatně [...].*“ Následující § 2411 logicky stanoví, že „*[p]odíl každého z uschovatelů se stanoví poměrem součtu jmenovitých hodnot cenných papírů, které dal do úschovy, k součtu jmenovitých hodnot všech cenných papírů v téže hromadné úschově [...].*“ Druhý odstavec tohoto paragrafu pak stanovuje meze použitelnosti ustanovení o spoluvlastnictví na cenné papíry v hromadné úschově. Přesněji řečeno tato ustanovení mají být použita pouze pro převod podílu. Z toho

plyne mimo jiné, že pokud jeden z depositářů požádá a vydání svých cenných papírů z úschovy, nemusí žalovat na rozdělení spoluvlastnictví.

V souvislosti s vydáním deponované věci je třeba vyložit poměrně nešťastně formulovanou druhou větou § 2410, jejíž první část již byla výše zmíněna: „*Cenné papíry v hromadné úschově náleží všem uschovatelům společně, ale každý uschovatel může uplatňovat svá práva vůči schovatelé samostatně, zejména má právo na vrácení stejného cenného papíru, jaký u schovatele uschoval.*“ Už z podstaty hromadné úschovy, při níž dojde ke smísení cenných papírů jednotlivých uschovatelů, plyne, že není možno deponentovi vydat ten samý cenný papír, který do ní uložil. Nicméně výkladem dojdeme ke zjištění, že něco takového zákon nestanovuje. V důvodové zprávě k § 516 OZ je totiž vysvětlen **rozdíl mezi slovy týž a stejný**, kdy prvé znamená skutečně ten samý cenný papír a druhé pouze cenný papír stejného druhu.⁷⁹ Z toho tedy plyne, že v případě hromadné úschovy má deponent nárok na vydání *tantundem* deponovaných věcí.

6.3 Skladování

Český občanský zákoník konstruuje skladování jako řádnou úschovu, což vyplývá z ustanovení § 2420 dle kterého má skladovatel (depositář) uložit skladovanou věc odděleně od ostatních skladovaných věcí s označením, že se jedná o věci ukladatele (deponenta). Je tedy jasné, že i pokud se jedná o věci určené dle druhu, dojde tímto k jejich individualizaci. Nicméně je třeba pamatovat, že v případě § 2420 OZ se jedná o ustanovení dispozitivní a strany se tedy od něj mohou odchýlit. Tak tomu také u skladování mnohdy bude, neboť z hospodářského hlediska bude mnohdy snazší skladovat věci více deponentů dohromady. Máme zde na mysli např. skladování nejrůznějších zemědělských plodin jako je obilí nebo kovů, případně paliv, tedy především ropných produktů nebo uhlí.

Účastníci takového smluvního vztahu se pak mohou dohodnout, zda budou jejich věci uloženy odděleně od vlastních věcmi depositáře, či nikoli. Na tom pak závisí, zda se bude jednat o úschovu hromadnou nebo nepravidelnou.

⁷⁹ Důvodová zpráva k § 516 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012 [online]. 2012 [cit. 06. 01. 2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinym-ce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovanaverze.pdf>

Zdá se, že s takovým řešením nakonec zákon počítá, neboť v § 2417 odst. 2 písm. c) OZ je uvedeno, že skladištní list má obsahovat „*označení, množství, váhu nebo objem uskladněných věcí*“. Kdyby byla věc deponována individuálně, nemělo by určení množství, váhy nebo objemu příliš mnoho smyslu⁸⁰, neboť samostatně uloženou věc lze snadno identifikovat i bez nich. Jejich určení má naopak smysl tehdy, je-li třeba z celku vydělit určitou část.

6.4 Účet

Při výkladu o nepravidelné úschově v českém právu není možno pominout institut účtu (*ratio*), který se také stojí na principu *deposita irregulare*.⁸¹ Od klasického římského pojetí se liší tím, že se jedná o konsensuální nikoli reálný kontrakt.⁸² Tak tomu nicméně bylo již v právu rakouském. Smlouva o účtu podle českého práva ovšem není jen smlouvou o nepravidelné úschově, ale obsahuje i prvky smlouvy mandátní, neboť majitel účtu může toho, kdo účet vede pověřit např. prováděním plateb.

Zaměříme se krátce na ustanovení § 2662 OZ, které stanoví základní znaky smlouvy o účtu: „*Smlouvou o účtu se ten, kdo vede účet, zavazuje zřídít od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, umožnit vložení hotovosti na účet nebo výběr hotovosti z účtu nebo provádět převody peněžních prostředků z účtu či na účet.*“ Hned z definice je jasné, že se nejedná o řádnou úschovu. Peněžní prostředky, což je pojem mnohem širší než fyzické peníze, jsou věcmi zastupitelnými a jejich předáním⁸³ depositáři na něj přejde vlastnické právo a vzniká mu pouze závazek vyplatit deponentovi *tantundem*. Účet tedy není souhrn fyzicky existujících věcí, ale má povahu závazku. Prakticky se jedná o zápis v účetních knihách depositáře, který postihuje pohyby peněžních prostředků na účtu a vyjadřuje tak obsah závazků smluvních stran.⁸⁴

⁸⁰ Určitý smysl však mají. Lze díky nim zjistit, zda stav uložených věcí odpovídá stavu v době uložení.

⁸¹ K tomu, že se v případě účtu skutečně jedná o *depositum irregulare* srovnej např. ZIMMERMANN, op. cit., s. 219.

⁸² LIŠKA, Petr, Štefan ELEK a Karel MAREK. *Bankovní obchody*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 78.

⁸³ Na tomto místě se jedná o zjednodušení. Autor však nechce zbytečně zabředávat do výkladu § 1101 OZ.

⁸⁴ LIŠKA, ELEK, MAREK, op. cit., s. 77–78.

Na tomto místě je také vhodné zmínit § 1 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, kde je uvedeno, že banky přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry. Tyto úvěry jsou poskytovány především právě z přijatých vkladů, jimiž jsou vklady peněžních prostředků na účty. To by ovšem nemohla činit, kdyby se při vkladu nestala vlastníkem peněz, jako hmotných věcí. Zde je ještě třeba poznamenat, že převod peněžních prostředků z jiného účtu se od vkladu hmotných peněz z právního pohledu liší. Jedná se totiž o postoupení pohledávky ve smyslu § 1879 OZ a násl, neboť jde o změnu v obsahu závazku a nikoli o převod práva k věci.

Nezbývá než dodat, že co je řečeno o účtu, platí i pro vkladní knížky. Na první pohled by se také mohlo zdát, že jednorázové vklady a vkladní listy mají k *depositum irregulare* ještě blíže, neboť nejsou vzhledem ke svému jednorázovému charakteru určeny k provádění plateb a neobsahují tedy prvek smlouvy mandátní. Je nicméně otázkou, zda právní povaha *deposita irregulare* připouští úrok.⁸⁵ Dané právní instituty lze tedy spíše považovat za zvláštní případy mutua.

6.5 Shrnutí

V této kapitole tedy bylo dokázáno, že v současném českém právu existují jak *depositum regulare*, včetně kumulativního depotu, tak *depositum irregulare*. V případě kumulativního deposita i v případě *deposita irregulare* je depositář povinen vydat deponentovi *tantundem* uschovaných věcí.

7 ZÁVĚR

V tomto článku bylo ukázáno, že kromě řádného deposita existovalo už od římských časů *depositum* mimořádné, které se od něj liší rozsahem práv a povinností stran, neboť v jeho případě se depositář stává vlastníkem deponovaných věcí a má povinnost vrátit deponentovi *tantundem* těchto věcí, nikoli tytéž věci. Jak bylo dokázáno, vyskytovala se tato forma úschovy i v právu Rakouského císařství, 1. československé republiky a konečně má své místo i v právu současné České republiky.

⁸⁵ Tato otázka však stojí již mimo záběr tohoto článku, nicméně vyjadřují se k ní např. HUERTA DE SOTO, op. cit., s. 12–19; SONDEL, op. cit., s. 52.

Jako zvláštní podtyp řádného deposita lze rozlišit i tzv. kumulativní depot, při němž jsou zastupitelné věci více vlastníků uloženy společně, avšak odděleny od vlastních zastupitelných věcí depositáře. V tomto případě se jednotliví deponenti stávají spoluvlastníky celku v poměru hodnoty jimi uložených cenných papírů vůči tomuto celku. Jelikož jednotlivé takto deponované zastupitelné věci není možno od sebe odlišit, mají i oni právo na vydání *tantundem*, nikoli *idem*. Kumulativní depot byl zaveden do rakouského práva zákonem o veřejných skladech z roku 1889. Po vzniku samostatného Československa se pak kromě tohoto zákona vyskytl pod pojmem souhrnná úschova i v zákoně o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů a pod pojmem hromadná úschova jej zná i současný občanský zákoník.

Literature

- ADLER, Karl. *Das Oesterreichische Lagerhausrecht*. Berlin: Heymanns, 1892, 234 s. Dostupné z: <http://dlib-pr.mpier.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/books/%2290044%22> [cit. 06. 01. 2019].
- Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku č. 4810* [online]. 1924 [cit. 06. 01. 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4810_02.htm
- Důvodová zpráva ke zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012* [online]. 2012 [cit. 06. 01. 2019]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinym-ce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovanaverze.pdf>
- GEIGER, Klaus. *Das Depositum irregulare als Kreditgeschäft*. 1. vyd. München: Schubert, 1962, 58 s.
- HUERTA DE SOTO, Jesús. *Peníze, banky a hospodářské krize*. 1 vyd. Praha: ASPI, 2009, 865 s. ISBN 978-80-7357-411-6.
- JERÁBEK, Antonín. *O právní úpravě depositního, lombardního a komisního obchodu s cennými papíry: výklad zákona ze dne 10. října 1924, čís. 241 Sb. z. a n. o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů*. Praha: tiskem a nákladem Pražské akciové tiskárny, 1925, 358 s. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/1506> [cit. 06. 01. 2019].
- KRČMÁŘ, Jan a Jiří SPÁČIL (ed.). *Právo občanské. Právo obligační*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 413 s., Klasická právnická díla. ISBN 978-80-7478-411-8.
- LIŠKA, Petr, Štefan ELEK a Karel MAREK. *Bankovní obchody*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 214 s. ISBN 978-80-7478-510-8.

- NICZYPORUK, Piotr. *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym rzymie*. 1. vyd. Białystok: Temida 2, 2013, 291 s. ISBN 978-83-62813-46-9.
- NIEMEYER, Theodor. *Depositum irregulare*. Halle: Max Niemeyer, 1889, 166 s.
- PEDEN, Joseph R. *Inflation and the Fall of the Roman Empire* [online]. Ludwig von Mises institute [cit. 12. 01. 2019]. Dostupné z: <https://mises.org/library/inflation-and-fall-roman-empire>
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Zásady římského práva, hledící ke smlouvě depositní. Sborník věd právních a státních*, 1913, roč. 14, s. 257–267.
- SCHEY, Joseph Freiherr von. *Die Obligationsverhältnisse des österreichischen Allgemeinen Privatrechts. II. díl*. Vídeň: Manzsche k.u.k. Hof-Verlags- u. Universitäts-Buchhandlung, 1890, 802 s. [cit. 06. 01. 2019]. Dostupné z: <https://archive.org/details/dieobligationsv00schegoog/page/n5>
- SONDEL, Janusz. *Szczególne rodzaje depozytu w prawie rzymskim. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego: Prace prawnicze*, 1967, roč. CLIX, č. 30, 159 s. ISSN 0083-4394.
- VÁŽNÝ, František. *K zákonné úpravě depositního obchodu v cenných papírech. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1925, roč. 64, s. 429–443. ISSN 0231-6625.
- ZARZYCKI, Zdzisław. *Depozyt nieprawidłowy*. 2. vyd. Kraków: Oficyna Wydawnicza KNK Tomasz Palmirski, 2014, 166 s. ISBN 978-83-934197-3-9.
- ZIMMERMANN, Reinhard. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. 1. vyd. Cape Town: Juta & Co, 1990, 1241 s. ISBN 90-6544-673-7.

Contact – e-mail

vaclav.m.dvorsky@gmail.com

Lex Schwarzenberg není historií

Jan Havlíček

Advokátní kancelář JUDr. Jan Havlíček, Česká republika

Abstract in original language

Paní Elisabeth Pezoldová se již od roku 1993 domáhá navrácení rodinného majetku, který jim byl odebrán po vypuknutí 2. světové války, během nacistické okupace, v období po konci války, až do sametové revoluce v roce 1989. Ratione temporis je pro přezkum zákona č. 143/1947 Sb. v současné době je zcela nepochybně dán samotou činností českých soudů, neboť soudy včetně Ústavního soudu ČR jej používají a v dnešní době aplikují v rozporu se všemi principy demokratického právního řádu a všem normám na ochranu lidských práv, včetně Listiny základních práv EU, a v rozporu s obecnými zásadami práva, které jsou společné všem členským státům EU.

Keywords in original language

Restituce; Lex Schwarzenberg; ústavní soud.

Abstract

Mrs Elisabeth Pezold has been claiming the restoration of the family property under valid and promulgated laws of the Czech Republic allowing the restoration of the original owners' (or their legal successors') ownership right to the property in the area of the present Czech Republic, that had been seized after the start of the World War II, during the Nazi occupation, in the post-war period, until the Velvet Revolution in 1989. There is no doubt that the Act No. 143/1947 Coll. may be reviewed *ratione temporis* in the present since it is still being used and applied by the Czech courts, including the Constitutional Court, in the present time in contrary to all principles of democratic legal state and all human rights documents, including the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

Keywords

Restitution; Lex Schwarzenberg; Constitutional court.

1 ÚVOD

Historie vlastnictví členů rodiny Schwarzenbergů¹ v Československé republice a České republice je značně pohnutá již celou řadu let. Nejčastějším argumentem historiků, ústavních právníků a dalších odborníků je, že se jedná o historii a že dnes již vlastně nemá reálný význam, ledaže jde o deskriptivní historii. Rád bych ve svém příspěvku prokázal opak.

Motivací k sepsání tohoto příspěvku byl fakt, že po roce 1989 nebyl majetek, který byl zabrán gestapem za doby druhé světové války, vydán zpět na základě restitučních norem. Častým argumentem odborníků i laiků je, že nelze přezkoumávat historii a transfery majetku staletí zpět, protože tímto způsobem se spravedlnosti dobrat nelze. Tato teze je bezpochyby pravdivá, ale je nutno hledat milník, od kterého považujeme vlastnictví za nezpochybnitelné. Takovým okamžikem ale z pohledu československé a potažmo české historie je a musí být vznik samostatného Československa a přijetí jeho ústavy, která vlastnictví garantovala. První republika v rámci pozemkových reforem realizovala transfery majetku tak, aby bylo z tehdejšího pohledu spravedlnosti učiněno za dost. Jedná se tedy ve skutečnosti o druhý milník, který by měl znamenat, že vlastnictví po provedených reformách již nebude v duchu demokratického právního státu zpochybňováno státem samotným.

První republika skončila a následovala(o) období nesvobody, kde nelze hovořit o demokratickém právním státu, když nastala doba okupace následována deformovanou dobou směřující k totalitnímu režimu a samotným totalitním režimem.² Jednalo se o nepřetržité období od roku 1939 do roku 1989.

Majetek rodiny Schwarzenbergů je tedy nutno považovat za legálně a legitimně vlastněný v době První republiky. Následně byl zabrán gestapem. Rodina byla za války perzekuována, musela ze země utéct a někteří členové

¹ Tento příspěvek je věnován členům rodiny Hlubocké větve.

² Srov. Epilog. *Ústavní soud* [online]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/ustavni-soud-csr-1920-1948/>

LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, 319 s. ISBN 978-80-7380-347-6.

rodiny byli v koncentračním táboře. Během války rodina finančně podporovala exilovou vládu. Po konci války z důvodu jejich češství a oné podpory exilové vlády nebyl dán důvod ke konfiskaci majetku podle dekretů prezidenta Beneše. Za doby deformované a směřující k totalitnímu režimu byl přijat zákon č. 143/1947 Sb. Z pohledu právní teorie ale vlastně nejde o zákon, neboť nespĺňuje základní parametry kladené na právní normu. Nikdy tedy nemohl vyvolat jakékoli právní účinky.

Období po roce 1989, po přijetí ústavy pak Českou republiku nazýváme demokratickým právním státem. Elisabeth Pezoldová v současné době žádá Českou republiku o vrácení majetku. Nemůže se však domoci ve vztahu ke své osobě respektu k základním právům, k elementárním předpokladům fungování státu a dělby moci. Její případ je tedy důkazem nespravedlnosti provázející jednu rodinu od roku 1939 dosud.

2 EX LEGE EFEKT ZÁKONA Č. 143/1947 SB.

Zákon č. 143/1947 Sb. je v současné době spojován s jeho „ex lege efektem“. Latinský výraz *ex lege* označuje takovou právní skutečnost, která nevyžaduje pro vznik, zánik či změnu práv a povinností další právní jednání, ale taková skutečnost nastává sama od sebe, tedy pouze na základě toho, že nastaly podmínky uvedené v zákoně.

V souvislosti s *Lex Schwarzenberg* je „ex lege efekt“ chápán tak, že majetek zahrnutý v tomto zákoně měl přejít bez dalšího na zemi Českou v den účinnosti zákona, tedy ke dni 13. 8. 1947.³

V době příprav na sepsání článku na toto téma jsem srovnal judikaturu týkající se restitucí, kde Ústavní soud rozhodoval o vrácení majetku, byť nebyly splněny všechny zákonné předpoklady, a případ paní Pezoldové, kde podmínky splněny jsou, avšak majetek jí navrácen nebyl. Požádal jsem v roce 2017 o konzultaci tohoto srovnání emailem JUDr. Šimáčkovou, Ph.D., soudkyni Ústavního soudu.

³ Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 3. 2014, sp. zn. III.ÚS 783/14, usnesení ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. IV.ÚS 170/09, usnesení ze dne 07. 03. 2017, sp. zn. II. ÚS 312/17, v nichž Ústavní soud shodně uvádí: „...*ke přechodu majetku hlubocké věve Schwarzenbergů na český stát došlo ex lege účinností zákona č. 143/1947 Sb.*“

Z její odpovědi vyplývá, že:

„... Ústavní soud neprovádí výklad podústavního práva a zejména odmítavá usnesení nelze rozhodně vnímat jako nějaké závěry ÚS k výkladu podústavního práva.“

Z výše uvedeného vyplývají tedy tyto závěry. **Výklad Ústavního soudu týkající se ex lege efektu zákona č. 143/1947 Sb. je aktem aplikace práva ze strany obecných soudů i Ústavního soudu, a contrario neboť vykládá podústavní právo, avšak není závazný pro jiné soudy ani pro Ústavní soud jako takový.**

Nic tedy nemůže bránit obecným soudům stejně jako Ústavnímu soudu, aby rozhodly spravedlivě, že se majetek vrací paní Pezoldové.

Dále z odpovědi vyplynulo, že Ústavní soud je schopen prolomit jakékoli zákonné překážky, shledá-li, že jde o mimořádné skutkové okolnosti nebo je zákon diskriminační ve vztahu k restituentovi. Nedovedu si představit skutkovou situaci, kdy bude někdo za svojí podporu češství potrestán ze strany státu více, než že mu stát vše sebere. Tím, že paní Pezoldová navíc podmínky pro restituci splňuje, je to vůči ní bezprecedentně diskriminační.

3 VYPLÝVÁ EX LEGE EFEKT ZE ZÁKONA?

§ 1 odst. 1 Lex Schwarzenberg stanovil: „*Vlastnictví majetku rodu Schwarzenbergů, větve t. zvl. primogenitury na Hluboké n. Vlt., pokud se tento nachází v Československé republice, přechází v rozsahu stanoveném v odstavci 2 ze zákona na zemi Českou.*“

Lex Schwarzenberg nicméně nikde nestanovil, k jakému datu mělo k přechodu majetku dojít. Z hlediska dikce zákona bylo sice možné připustit, aby byl za den přechodu majetku považován den účinnosti zákona, nicméně těmto závěrům bránilo několik následujících skutečností.

Ke dni vyhlášení zákona č. 143/1947 Sb. probíhalo řízení o konfiskaci majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Lex Schwarzenberg byl tak v pořadí až druhou právní normou, která měla

být na předmětný majetek aplikována, a to za stavu, kdy probíhající konfiskační řízení nebylo prokazatelně ukončeno.⁴

Je třeba zmínit, že zákon č. 143/1947 Sb. v § 1 odst. 3 výslovně rušil zábor k určitým pozemkům Adolfa Schwarzenberga provedený podle zákona č. 215/1919 Sb.⁵ Z toho vyplývá, že úmyslem zákonodárce bylo zákonem č. 143/1947 Sb. zrušit určitá správní řízení a správní rozhodnutí týkající se majetku Adolfa Schwarzenberga, avšak pouze řízení a rozhodnutí podle zákona č. 215/1919 Sb. z. a n., nikoliv tedy řízení konfiskační či rozhodnutí o zavedení národní správy. Přitom je nepochybné, že provést taková opatření, a především je výslovně vyjádřit v textu zákona, bylo „v možnostech“ zákona č. 143/1947 Sb. Lze tedy předpokládat, že pokud by konfiskační řízení mělo být zákonem č. 143/1947 Sb. zrušeno, bylo by tak stanoveno výslovně v textu zákona.

Z hlediska pravidel pro kolize právních norem nemohlo dojít k implicitní derogaci dekretu č. 12/1945 Sb. a zrušení konfiskačního řízení a zákon č. 143/1947 Sb. tak mohl být aplikován až po ukončení konfiskačního řízení.

Probíhající konfiskační řízení však nemohlo být zrušeno ani implicitní derogací dekretu č. 12/1945 Sb. zákonem č. 143/1947 Sb. Aby v tomto případě mohlo dojít k uplatnění obecných interpretačních pravidel o derogaci norem (zejména „lex specialis“ a „lex posterior“), musely by být tyto předpisy v přímé kolizi. Tato kolize z dikce dotčených zákonů nevyplyvá a nic tedy

⁴ Konfiskační řízení bylo zahájeno vyhláškou Okresního národního výboru v Českých Budějovicích ze dne 4. 10. 1945, podle níž byl JUDr. Adolf Schwarzenberg označen za osobu německé národnosti a byla vyhlášena konfiskace jeho zemědělského majetku v Čechách a na Moravě podle dekretu č. 12/1945 Sb. Konfiskační řízení bylo řízením správním a probíhalo zcela v intencích tehdy platného správního řádu (vládní nařízení č. 8/1928 Sb. z. a n.). Proti vyhlášce byl podán opravný prostředek s odkladným účinkem (odvolání a námítka podané Dr. Bukovským dne 16. 10. 1945), avšak nikdy nebyl řádně vyřízen. Výměrem okresního národního výboru ze dne 12. 02. 1948, č. j. XII-2029/48-J, se státní orgány pokoušely konfiskaci zrušit, nicméně právní úprava neumožňovala zrušení vyhlášky z moci úřední při neukončeném odvolacím řízení. Samotné konfiskační řízení bylo fakticky ukončeno až odložením spisu bez vyřízení v r. 1951, aniž by bylo rozhodnuto o podaném opravném prostředku.

⁵ § 1 odst. 3 stanovil: „*Předmětem převodu nejsou nemovitosti nabyté osobami třetími podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb., o zadržání velkého majetku pozemkové, a předpisů jej měnících nebo doplňujících. Zábor podle tohoto zákona k předmětům v odstavcích 1 a 2 uvedeným, pokud nebyly dosud převedeny na osoby třetí, se ruší.*“

nebrání tomu, aby dekret č. 12/1945 Sb. a zákon č. 143/1947 Sb. obstály vedle sebe.

Vzhledem k výše uvedenému mohl být zákon č. 143/1947 Sb. aplikován až po ukončení konfiskačního řízení podle dekretu č. 12/1945 Sb., neboť svojí právní silou nemohl zastavit již probíhající správní řízení o konfiskaci majetku a vyloučit aplikaci příslušných dekretů. V zásadě nebylo a není přípustné, aby vyvlastňování jednoho majetku probíhalo současně podle dvou různých právních předpisů⁶, proto nemohlo dojít k tvrzenému přechodu vlastnických práv na zemi Českou ex lege ke dni účinnosti zákona č. 143/1947 Sb., ale nejdříve po řádném (zákonném) ukončení konfiskačního řízení. Nutností řádně se zabývat kolizí konfiskačního řízení s aplikací zákona č. 143/1947 Sb. již vyslovil Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 217/96 ze dne 30. 10. 1997.

Faktické jednání orgánů veřejné moci rovněž potvrzuje výše uvedený závěr. Po vydání zákona č. 143/1947 Sb. nejednaly tyto orgány vůči majetku Adolfa Schwarzenberga v žádném ohledu tak, jako by patřil zemi České či státu. Jako důkaz slouží skutečnost, že nebyla okamžitě zrušena národní správa a nebyl proveden vklad vlastnického práva ve prospěch země České.

Právě národní správa fungovala na majetku Adolfa Schwarzenberga až do 31. 5. 1948. Do tohoto dne působila národní správa jako „správa majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga“, nikoliv tedy jako správa majetku země České či jiného subjektu (např. státu). Ke zrušení národní správy a faktickému převzetí majetku státem došlo až poté, kdy bylo ustanoveno představenstvo podle § 6 Lex Schwarzenberg. Nabytí vlastnického práva k majetku A. Schwarzenberga zemí Českou ke dni 13. 8. 1947 by nepochybně bylo důvodem k okamžitému zrušení národní správy, avšak národní správa působila na tomto majetku ještě dalších 9 měsíců, tudíž lze usuzovat, že k žádnému přechodu vlastnického práva během působení národní správy nedošlo.

Zásadní skutečností pro posouzení okamžiku přechodu vlastnického práva je vklad vlastnického práva do pozemkových knih. Knihovní zápis

⁶ Srov. rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 14. 10. 2010, č. j. PU 8635/93/1, s. 10, a nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 1995, sp. zn. I. ÚS 59/93.

byl podmínkou nabytí vlastnictví k nemovitostem v případech přechodu majetku jen tam, kde příslušné předpisy to výslovně vyžadují, jak vyplývá z dobové komentářové literatury „*Odpověď jednak na otázku zda a jednak na otázku, kdy nastává přechod, sluší hledati v ustanoveních o řečených výrocích, tedy nikoli v oněch výrocích (to znamená, že takový autoritativní výrok nemá sám o sobě moc ani způsobiti ani dovršiti přechod vlastnictví). Proto jest zapotřebí např. odevzdání (u movitostí), resp. knihovního zápisu (u nemovitostí) jen, když to dotyčná ustanovení o oněch výrocích požadují.*“⁷ Tato východiska byla posléze potvrzena i Ústavním soudem České republiky.⁸

Vzhledem k tomu, že zákon č. 143/1947 Sb. je ve vztahu k tehdy platnému občanskému zákoníku *lex specialis*, musí platit východiska uvedená v citovaném komentáři a v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/95 i pro přechod majetku podle *Lex Schwarzenberg*. Oním autoritativním výrokem je § 1 odst. 1 zákona č. 143/1947 Sb. Podmínka intabulace je poté výslovně uvedena v § 4, který stanoví: „*Vklad vlastnického práva, jakož i veškerých jiných práv podle ustanovení § 1 ve prospěch země České provedou soudy nebo úřady, u nichž se vedou veřejné zápisy o nemovitém majetku nebo jiných právech na žádost zemského národního výboru v Praze.*“

K přechodu vlastnického práva tedy mělo dojít až po intabulaci – vkladu vlastnického práva do pozemkových knih.

Vzhledem k probíhajícímu konfiskačnímu řízení, působení národní správy na majetku Adolfa Schwarzenberga a zejména nutnosti vkladu vlastnického práva do pozemkových knih tak lze zcela vyloučit, že by majetek postižený *Lex Schwarzenberg* měl přejít bez dalšího na zemi Českou v den účinnosti zákona. Tento závěr je pak potvrzen faktickým jednáním orgánů veřejné správy v daném období.

4 PRVNÍ KONSTRUKCE EX LEGE EFEKTU LEX SCHWARZENBERG

Jak již bylo uvedeno, orgány veřejné správy ve 40. a 50. letech při rozhodování či posuzování majetku Adolfa Schwarzenberga nikdy nepracovaly

⁷ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému. Díl 2.* Praha: Linhart, 1935, s. 463.

⁸ Zejména v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/95 ze dne 14. června 1995.

se závěrem, že tento majetek přešel ke dni účinnosti Lex Schwarzenberg na zemi Českou. Takový závěr není obsažen ani ve výsledcích šetření Správy pro věci majetkové a devizové z r. 1981, což je v tuto chvíli poslední známý dokument z doby před vydáním restitučních předpisů vyjadřující se k povaze přechodu majetku Adolfa Schwarzenberga.⁹ Poprvé se konstrukce ex lege efektu Lex Schwarzenberg tedy objevuje až po přijetí restitučních předpisů (tj. 1991 a 1992), a to v rozhodnutí pozemkového úřadu v Českých Budějovicích ze dne 14. 2. 1994, ve zprávě Majetkového úřadu ze dne 11. 5. 1994 a instrukci Ústředního pozemkového úřadu ze dne 21. 03. 1994.¹⁰ Ústřední pozemkový úřad dal pokyn podřízeným pozemkovým úřadům neprovádět identifikaci majetku, pokud se neprokáže přechod majetku na stát předvídaný restitučním předpisem, a jako vzor předložil první negativní rozhodnutí pozemkového úřadu v Českých Budějovicích ze dne 14. 2. 1994. Orgány posléze jednající formálně odmítaly restituční nároky podle Lex Schwarzenberg bez řádného prošetření knihovních vložek a dalších důkazů, bez identifikace nemovitostí a bez řádného meritorního projednání. Ani Ústavní soud ČR se v následujících usneseních (např. první usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 129/94 ze dne 9. 3. 1995) posuzováním věcné stránky případu již nezabýval.

Věcná stránka případu tak byla posouzena pouze správním orgánem – pozemkovým úřadem. Od doby vydání příslušného rozhodnutí je na tento závěr pouze odkazováno. Dochází k tomu přesto, že Výbor pro lidská práva OSN ve své zprávě č. CCPR/C/76/D/757/1997 ze dne 29. 11. 2002, č. j. 757/1997, konstatoval, že při rozhodování o restitučních nárocích dle Lex Schwarzenberg docházelo k porušování čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Podle Výboru tato diskriminace spočívala v odepření přístupu k příslušným dokumentům, které mohly prokázat oprávněnost restitučních nároků.

Přestože by z tohoto hlediska nemělo být usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 129/94 ze dne 9. 3. 1995 vůbec aplikovatelné a závazné,

⁹ Informace Správy pro věci majetkové a devizové pro Federální ministerstvo financí o vyvlastnění majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga konfiskací ze dne 7. 9. 1981, č. j. 14-15173/81-Ka.

¹⁰ Dokumenty dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>

při rozhodování o restitučních nárocích je na něj stále odkazováno.¹¹ Veškerá judikatura ohledně ex lege efektu zákona č. 143/1947 Sb. v podstatě stojí na jediném usnesení Ústavního soudu, které, jak bylo již řečeno, bylo shledáno diskriminačním.

V souvislosti s tímto usnesením je třeba upozornit na precedenční závaznost rozhodnutí Ústavního soudu. Podle § 54 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, rozhoduje Ústavní soud ve věci samé nálezem a v ostatních věcech usnesením. Usnesení Ústavního soudu tedy představují rozhodnutí procesní povahy, od čehož se následně odvíjí závaznost tohoto typu rozhodnutí. Jako rozhodnutí procesní povahy totiž nemůže být usnesení Ústavního soudu právně ani argumentačně závazné. K závaznosti usnesení se vyjádřil i samotný Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007, když uvedl „*precedenční síla kteréhokoliv nálezu je nesrovnatelná s precedenční silou kteréhokoliv usnesení*“... „*Zatímco platí domněnka, že každý náleze je všeobecného významu, mezi usneseními by mohly mít precedenční účinky maximálně jenom ty, které Ústavní soud usnesením svého pléna vybral pro publikaci ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu*“ a dále „*povinnost respektovat dřívější rozhodnutí Ústavního soudu se vztahuje primárně (a téměř výlučně) na nálezy; v případech, že by soud přikládal precedenční účinek usnesení, stejně jeho sílu převáží precedenční účinek nálezu.*“

V nálezu sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 Ústavní soud přímo uvedl, že „*odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné neznamená potvrzení zákonosti právního názoru obsaženého v rozhodnutí napadeném ústavní stížností*“ a také, že „*Účelem řízení o ústavní stížnosti je ochrana základních práv či svobod, což se promítá i do povahy a obsahu odmítacích usnesení, která plní mj. funkci jistého procesního ventilu uvolňujícího rozhodovací kapacitu a rozhodně nemohou poskytovat alibi pro orgány veřejné moci, které však kvazimeritorní (a často i nemeritorní) rozhodnutí soudů chránících základní práva takto užívají jako potvrzení svých právních názorů.*“

5 LZE ROZHODNOUT I JINAK?

Jak již bylo několikrát řečeno, výklad o ex lege efektu Lex Schwarzenberg ke dni jeho účinnosti byl poprvé vytvořen až při prvním rozhodování

¹¹ Jako příklad rozhodnutí odkazujících na prvotní usnesení ÚS lze uvést např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 207/97, III. ÚS 288/97, III. ÚS 538/03 či IV. ÚS 739/09.

o restitučních nárocích v první polovině devadesátých let. Do té doby, přestože nebylo nikdy nutné určit okamžik přechodu majetku přesně, žádný z orgánů veřejné správy s ex lege efektem zákona č. 143/1947 nepracoval.

Dále je třeba přičíst výše uvedené skutečnosti, které přechod majetku k tomuto datu vylučují. Naproti nim pak stojí z mnoha důvodů nepřesvědčivé argumenty českých soudů a pozemkového úřadu. Již z tohoto pohledu je nutné konstatovat, že se jedná o minimálně spornou otázku.

Bohatá judikatura Ústavního soudu v oblasti restitucí však stanovila jasná pravidla rozhodování o restitučních nárocích. Podle Ústavního soudu je totiž třeba v otázce restitucí vždy v případě pochybností rozhodovat v zájmu osob, jejichž újma má být kompenzována.

Za všechny lze citovat závěry uvedené v nálezu sp. zn. I. ÚS 274/04 ze dne 11. 3. 2008 *„Ústavní soud připomíná, co v oblasti restitucí již mnohokrát vyslovil. Ke splnění účelu a cíle restitucí je zejména nutné, aby obecné soudy interpretovaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co nejstřícněji, v duchu snahy o z mírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku v minulosti došlo. Je proto nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech a jež mohou být – jako v daném případě – značně komplikované a netypické. To však nevyvažuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení sporu, jakkoliv se to může jevit skutkově i právně značně složité... kde text restitučního předpisu napravení křivdy vzniklé v minulosti umožňuje, má být napravena, zvláště když je zřejmé, že je její napravení v konkrétním případě souladné s účelem zákona.“*

Obdobné principy pak vycházejí z nálezu sp. zn. I. ÚS 562/09 ze dne 31. 8. 2011: *„Legislativní nedůslednosti jakéhokoli druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů v průběhu času nelze bez dalšího vykládat v neprospekch účastníků řízení, ale, ve vztahu ke konkrétní věci, s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky.“* či *„Pojme-li se restituce jako snaha demokratického právního státu o nápravu některých křivd způsobených totalitním režimem, tím spíše by restituční řešení (svého druhu) bylo namístě tam, kde křivda je natolik zjevná...“*

Případně lze zmínit rovněž nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 1703/09: *„legislativní nedůslednosti a nejasnosti nelze vykládat pouze k tíži*

účastníků řízení – nota bene v restitucích, kde oprávněná osoba očekává od rozhodujících orgánů náležitou vstřícnost. Orgány demokratického právního státu se nemohou – ve svých důsledcích – chovat podobně jako pokrytecké orgány státu totalitního, schovávající se za okázalý respekt k zákonosti, ve kterou však žádný občan nevěřil.“

Tyto názory zastává Ústavní soud konstantně, jak vypovídá také náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3943/14 ze dne 02. 08. 2016: „*Úřady, ministerstva a jiné orgány veřejné moci mnohdy jednají v duchu přepjaté „úřední logiky“ a ve jménu majetkových zájmů státu tak, že pomocí striktně formalistického výkladu odbyvají stěžovatele, kterým by naopak mohlo být vyhověno. Tím však potlačují mravní kapitál materiálního právního státu, vázaný na nezrušitelné a nepromlčitelné ústavní záruky spravedlivého procesu a práva na individuální posouzení každého případu. Zároveň tím promarnují věrohodnost demokratického právního státu, který by měl být schopen uzнат podíl své odpovědnosti, projevit ochotu k odčinění alespoň části minulých křivd a založit tím důvěru ve stát, který nedoblhží jen na občany, ale i na sebe.“*

Judikatura Ústavního soudu se k rozhodování o restitučních věcech staví tak, že justice má v tomto ohledu zvláštní postavení jakožto garant hodnot právního státu a musí vzbuzovat u občanů důvěru. Účastníci řízení a tím spíše restituenti, u kterých má dojít k alespoň částečné nápravě křivd způsobených totalitním režimem, tak musí podle Ústavního soudu oprávněně očekávat, že soud bude nestranný a spravedlivý v každém ohledu a v každé fázi řízení.¹² Vzhledem k výše uvedenému rozhodování soudů nelze v případě rozhodování o Lex Schwarzenberg dlouhodobě tuto nestrannost a spravedlnost v řízení najít.

6 PRÁVO VLASTNIT MAJETEK

Nelze pochybovat o tom, že Lex Schwarzenberg byl neoprávněným a protiústavním zásahem do práva vlastnit majetek, a to jak z pohledu dnešního, tak i v době jeho přijetí. Je však na místě položit si otázku, zda při rozhodování o restitučních nárocích dle tohoto zákona nedochází k takřka stejné křivdě a k omezení práva vlastnit majetek ve smyslu mezinárodních lidskoprávních úmluv.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 3964/14.

Jak vyplývá z dlouhodobé rozhodovací praxe ESLP, „majetkem“ ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod může být buď „stávající majetek“ nebo aktiva, včetně pohledávek, u nichž může stěžovatel argumentovat přinejmenším „legitimním očekáváním“, že bude moci skutečně užívat vlastnického práva.¹³

„Legitimním očekáváním“ majetkové restituce nemůže podle ESLP být pouhá naděje na restituci, ale toto legitimní očekávání musí být založeno na určitém ustanovení či právním aktu.¹⁴

Tímto právním aktem byly nepochybně zákonné podmínky pro obnovení vlastnického práva stanovené zejména zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.¹⁵ Na základě výše uvedeného přístupu k posuzování okamžiku přechodu majetku dle Lex Schwarzenberg a také na základě okamžiku vkladu vlastnického práva do pozemkových knih neexistoval po schválení restituční legislativy důvod domnívat se, že k přechodu majetku Adolfa Schwarzenberga došlo před rozhodným obdobím dle restitučních zákonů a restitučním nárokům k majetku postiženému Lex Schwarzenberg nebude vyhověno. Tato konstrukce byla vytvořena až rozhodováním příslušných orgánů po vydání restitučních zákonů.

Do té doby vnučka a právní nástupkyně Adolfa Schwarzenberga Elisabeth Pezoldová mohla disponovat legitimním očekáváním majetkové restituce, a tedy majetkem ve smyslu Úmluvy. O něj byla prokazatelně připravena až při rozhodování o jejích restitučních nárocích.

7 ZÁVĚR

Případ vyvlastnění JUDr. Adolfa Schwarzenberga byl zcela ojedinělý a výjimečný. Výjimečný je ovšem i případ jeho právních nástupců, především Elisabeth Pezoldové, která byla de facto vyvlastněna podruhé,

¹³ *Kopecký proti Slovensku*, stížnost č. 44912/98, § 35; *Gratzinger a Gratzingerová proti České republice*, stížnost č. 39794/98, § 69.

¹⁴ *Bronionski proti Polsku*, stížnost č. 31443/96.

¹⁵ Oprávněnou osobou je podle § 4 tohoto zákona státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, jehož nemovitost přešla na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 způsobem uvedeným v § 6 odst. 1.

a to prostřednictvím rozhodování o jejich restitučních nárocích českými soudy v současné době.

České soudy při tomto rozhodování argumentují jimi dovozeným ex lege efektem zákona č. 143/1947 Sb. ke jeho dni účinnosti, tj. k 13. 8. 1947, tedy před rozhodným datem pro restituce 25. 2. 1948. Tento výklad byl přitom vytvořen až po vydání restitučních zákonů a stanovení rozhodného data pro restituce.

Zákon č. 143/1947 Sb. tak nezůstává pouze aktem minulým, ale již od devadesátých let je interpretován českými soudy za účelem odmítání restitučních nároků.

Literature

LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2011, 319 s. ISBN 978-80-7380-347-6

ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému. Díl 2*. Praha: Linhart, 1935, s. 463.

Informace Správy pro věci majetkové a devizové pro Federální ministerstvo financí o vyvlastnění majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga konfiskací ze dne 7. 9. 1981, č. j. 14-15173/81-Ka.

Epilog *Ústavní soud* [online]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/ustavni-soud-csr-1920-1948/>

Instrukce Ústředního pozemkového úřadu ze dne 21. 3. 1994. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 59/93 ze dne 26. 4. 1995.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/95 ze dne 14. června 1995.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 170/09 ze dne 8. 4. 2009.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 783/14 ze dne 20. 3. 2014.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3964/14 ze dne 13. 6. 2016.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 312/17 ze dne 07. 03. 2017.

Kopecký proti Slovensku, stížnost č. 44912/98, § 35.

Gratzinger a Gratzingerová proti České republice, stížnost č. 39794/98, § 69.

Broniowski proti Polsku, stížnost č. 31443/96.

Rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 14. 10. 2010.

Výměr okresního národního výboru č. j. XII-2029/46-J ze dne 12. 2. 1948.

Zpráva Majetkového úřadu ze dne 11. 5. 1994. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>

Contact – e-mail

bavlicek@janbavlicek.com

České korunovační klenoty v Rakousku

Zdeněk Koudelka

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Článek pojednává o českém královském gotickém jablku a žezlu v držení rakouského státu. Jsou vystaveny ve Vídni. Zabývá se možností jejich navrácení do České republiky.

Keywords in original language

Korunovační klenoty.

Abstract

The article deals with the Czech royal Gothic apple and the scepter held by the Austrian state. They are exhibited in Vienna. It deals with the possibility of their return to the Czech Republic.

Keywords

Coronation jewels.

1 DVOJÍ KRÁLOVSKÉ JABLKO A ŽEZLO

Korunovační klenoty jsou jako symbol státu uloženy na Pražském hradě. Klenoty nechal zhotovit Karel IV. (moravský markrabí 1333–1349, český král 1346–1378). Karlova gotická koruna je však dnes doplněna renesančním královským jablkem a žezlem z 16. století, které pro Ferdinanda I. zhotovil augsburský zlatník Hans Heller 1533–1334¹ Tyto osobní klenoty postupně přešly do vlastnictví Rudolfa II. Po jeho smrti byly v rámci dohody dědiců postoupeny na vyrovnání závazků králem Matyášem roku 1612 jeho

¹ BUKOVINSKÁ, Beket. *Královské jablko a žezlo, České korunovační klenoty*. 3. vyd. Správa Pražského hradu, 1998, s. 57–61. ISBN 80-86161-05-6. 4. vyd. Správa Pražského hradu 2008, s. 57–61. ISBN 978-80-7381-253-9. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLINAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 132. ISBN 978-80-86161-83-9.

bratru velmistrovi řádu německých rytířů Maximiliánovi III., který se s jablkem nechal portrétovat.² Po jeho smrti 1618 se vrátily do vlastnictví krále Matyáše a již zůstaly v držení vládnoucího Habsburka.

Kde jsou ale gotické žezlo a jablko? Gotické královské jablko a žezlo Království českého ze zlaceného stříbra jsou v pokladnici vídeňského Hofburgu, což je součást Uměleckohistorického muzea ve Vídni.³ Rakouský historik umění Herman Fillitz roku 1969 identifikoval žezlo jako žezlo Království českého. Obdobně bylo takto určeno i královské jablko s určitou výhradou, že podle středověkých pramenů mělo být původní jablko zlaté, což však již nelze ověřit.⁴

V českém prostředí byla tato skutečnost prezentována až v 90. letech 20. století. Dříve se o uložení ve Vídni nevědělo, takže při vystavení korunovačních klenotů roku 1978 na velké výstavě *Doba Karla IV. v dějinách národů Československa* nebyla o gotickém žezlu a jablku žádná zmínka.⁵

Skutečnost uložení gotického žezla a jablka ve Vídni byla v českém prostředí prezentována v publikacích České korunovační klenoty z roku 1998,⁶ *Korunovační řád českých králů* z roku 2009⁷ a dále v rámci výstavy na Pražském hradě *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*.⁸ Byla uvedena i v průvodci k výstavě korunovačních klenotů v lednu 2018 formou

² *Obraz Maximilána III.*, 1616, soukromá sbírka, olej, plátno, 126x110 cm. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, obrázek 79, s. 137. ISBN 978-80-86161-83-9.

³ Žezlo má inventární číslo XIV.43 a jablko XIV.44.

⁴ Historický rozbor jako příloha dopisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018 senátoru Ivo Valentovi.

⁵ *Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR*. Praha: Panorama, 1978, s. 113.

⁶ BUKOVINSKÁ, Beket. *Královské jablko a žezlo, České korunovační klenoty*. 3. vyd. Správa Pražského hradu, 1998, s. 57–61. ISBN 80-86161-05-6. 4. vyd. Správa Pražského hradu 2008, s. 57–61. ISBN 978-80-7381-253-9.

⁷ KUTHAN, Jiří a Miroslav ŠMIED (ed.). *Korunovační řád českých králů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 268 (popisek k fotce gotického žezla a jablka). ISBN 978-80-7308-266-6.

⁸ *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Výstava v Císařské konírně na Pražském hradě pořádána Správou Pražského hradu 15. 5.–20. 9. 2016. <https://www.hrad.cz/cs/kultura-na-hrade/program/zezlo-a-koruna-karel-iv.-a-ceske-kralovske-korunovace-10500#from-list>. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace = The sceptre and the crown: Charles IV and Bohemian royal coronations*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 70. ISBN 978-80-86161-83-9.

stručného textu v závorce: „*gotické jablko a žezlo, které dříve patřily ke svatováclavské koruně, se dnes nacházejí ve Vídni ve sbírkách Hofburgu*“⁹.

Rakouské muzeum samo uvádí, že jde o žezlo a jablko Království českého zhotovené z pozlaceného stříbra ve 14. století v Praze. Je tam uložen i ceremoniální český kurfiřtský plášť, rukavice a klobouk.¹⁰ Plášť je nazván kurfiřtský, i když byl užíván i při jiných slavnostních příležitostech a při korunovacích. Je zřejmé, že souvisí materiálem, vzorem a výrobou s královským pláštěm uloženým v Praze. Byl zhotoven pro Ferdinanda IV. a užit pro českou korunovaci Karla VI. i Marie Terezie. Dřívější pláště se nezachovaly, protože byly darovány svatovítské kapitule na bohoslužebná roucha.¹¹

Gotické žezlo a jablko jsou méně zdobné a z pozlaceného stříbra ve srovnání s renesančním zlatým jablkem a žezlem, avšak jsou podstatně starší, proto je jejich symbolická a historická cena vyšší. Přitom hlavice gotického žezla je krásným příkladem gotického umění: „*Štíhlé žezlo je zakončeno dvoustruhovou kytkou, jejíž architektonicky abstrahovaný tvar připomíná parlérovské formy. Jablko s hladkými nezdobenými hemisférami je završeno křížem s rameny ve tvaru trojlistu, jenž má obdoby v pražském zlatnictví druhé poloviny 14. století.*“¹²

Gotické jablko a žezlo tvořily se svatováclavskou korunou jeden gotický korunovační komplet, který byl užit při korunovacích většiny českých králů, a pokud se zachovaly do dnešní doby, je správné usilovat o jejich opětovné spojení.

Korunovační klenoty byly za třicetileté války v obavě před saským vojskem umístěny v letech 1631–1635 v Českých Budějovicích a v obavě před švédským vojskem převezeny 1637 do Vídně,¹³ což je zachránilo před uloupením,

⁹ *Symbolická moc českých korunovačních klenotů*. Průvodce výstavou korunovačních klenotů 16.–23. 1. 2018. Část České korunovační klenoty. Správa Pražského hradu Praha. Dostupné z: <https://www.hrad.cz/file/edee/2017/12/brozura-ckk-a5.pdf>

¹⁰ Inventární číslo XIV.121-123. Jako kurfiřtské insignie uvedeny v seznamu císařské klenotnice z roku 1750 a 1773.

¹¹ KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 158–161. ISBN 978-80-86161-83-9. BRAVERMANOVÁ, Milena. *Korunovační roucha českých králů, České korunovační klenoty*. 4. vyd. Správa Pražského hradu, 2008, s. 66–67. ISBN 978-80-7381-253-9.

¹² KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 70. ISBN 978-80-86161-83-9.

¹³ KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 9. ISBN 978-80-86161-83-9.

když Švédové obsadili Pražský hrad. Do Prahy byly přiváženy jen na korunovace. Josef II. se sice nenechal korunovat, ale zato je zpřístupnil ve Vídni veřejnosti. Trvale se vrátily roku 1791,¹⁴ ale gotické žezlo a jablko zůstaly v Rakousku. Krátce byly korunovační klenoty znovu převezeny do Vídně 1866–1867 v obavě před pruskou armádou. „Přivážení Ferdinandova žezla a jablka ke Svatováclavské koruně je výsledkem přechování všech tří klenotů společně ve vídeňské klenotnici v průběhu 17. století.“¹⁵

Tedy nešlo o promyšlený státoprávní čin krále či českých stavů. České stavy, z jejichž iniciativy se návrat klenotů do Prahy roku 1791 uskutečnil, nevěděly, že ve Vídni je uloženo též české gotické jablko a žezlo. Tehdy navracený soubor Svatováclavské koruny a renesančního žezla a jablka, jak se užíval při barokních korunovacích, vnímaly jako ucelený soubor těch správných a jediných českých korunovačních klenotů. Jinak by danou věc rozporovaly či by se alespoň nějak v úřední korespondenci komentovala. Stejně to platí o druhém návratu klenotů roku 1867 po skončení války s Pruskem, kdy nikdo neuvedl skutečnost, že gotické žezlo a jablko zůstaly ve Vídni. Pokud by tato informace byla v českém prostředí známa, jistě by byla komentována a zřejmě by bylo žádáno i vrácení těchto klenotů.

Z portrétů králů s korunovačními insigniemi lze zjistit, že gotické žezlo a jablko ještě užil král Matyáš¹⁶ (1611–1619) a Fridrich Falcký (1619–1620). Pravděpodobně je gotické žezlo vyobrazeno na nástěnné malbě krále

¹⁴ Vrácení do Čech se konalo na základě reskriptu krále Leopolda II. z 16. 5. 1790. Předány českým stavům k trvalému uložení v Praze 9. 8. 1791 a 6. 9. 1791 použity při korunovaci Leopolda II.

¹⁵ KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 135. ISBN 978-80-86161-83-9.

¹⁶ *Obraz krále Matyáše s korunou a gotickým žezlem a jablkem*, Hans von Aachen, 1611–1612, Uměleckohistorické muzeum ve Vídni – Hofburgská pokladnice.

Obraz krále Matyáše držícího v ruce nad korunou gotické žezlo, Hans von Aachen, 1611–1612, Pražský hrad – obrazárna.

KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, s. 74–75. ISBN 978-80-86161-83-9; *České korunovační klenoty*. Správa Pražského hradu 2008, s. 74. ISBN 978-80-7381-253-9.

Vladislava II. (1471–1516) v kapli sv. Václava v pražské katedrále sv. Víta.¹⁷ To dokládá jejich užívání u korunovacích těchto panovníků a lze předpokládat, že byly užity i v roce 1617 při korunovaci Ferdinanda II., když klenoty byly uloženy v Čechách. Nejpozději od korunovace Karla VI. roku 1723 (král 1711–1740) bylo užíváno zdobnější renesanční žezlo a jablko. Byť portrétista Karla VI. (dle českého číslování Karel II.) i Marie Terezie¹⁸ s korunovačními klenoty nepracoval podle předlohy reálné, ale podle starší, když pod křížem na koruně je safír, který byl odstraněn v 17. století.¹⁹ Nejasné je, jaké jablko a žezlo bylo užíváno při korunovacích 1627 (Ferdinand III.) až 1656 (Leopold I.). Ovšem vzhledem k tomu, že portrétista Karla VI. pracoval dle starší předlohy, je možné, že předlohou byl nedochovaný portrét

¹⁷ Na téže malbě je koruna na hlavě Vladislava II. nepodobná koruně svatováclavské. Možným vysvětlením je, že svatováclavská koruna byla dostupná dle listiny papeže Klimenta VI. z 6. 5. 1346 pro panovníka omezeně, především v den korunovace, jinak měla být uložena na relikviárii s lebkou sv. Václava. Karel sám stanovil ještě přísnější pravidlo, že ji lze užít jen v den korunovace za poplatek 200 hřiven stříbra. Ovšem toto pravidlo porušili již jeho synové, když korunu umístil Václav IV. na Karlštejn a Zikmund v Uhrách. Na Karlštejně byla po návratu z Uher uložena až do roku 1619 s krátkou přestávkou v letech 1448-51/52, kdy byla na hradě Velhartice. Do Prahy byla přivážena jen na korunovace. Tedy malíř nemusel mít korunu jako předlohu k dispozici.

Králové si též mohli pro různé slavnosti nechat zhotovit osobní koruny, zatímco žezlo a jablko užívali z korunovačního souboru, jelikož jejich použití nepodléhalo přísné regulaci pro svatováclavskou korunu. Již Karel IV. měl osobní korunu, kterou později věnoval Karlu Velikému a je na jeho relikviářové bustě v Čáchách a která se používala jako koruna římského krále. Sám Karel se ji nechal korunovat v roce 1349. Do té doby se ke korunovací římského krále i císaře užívala říšská koruna, která však byla pro Karla nedostupná, jelikož ji v Mnichově drželi nepřátelští Wittelsbachové.

Malba Vladislava II. s korunou a listina papeže Klimenta VI. je zveřejněna v KUTHAN, Jiří a Miroslav ŠMIED (ed.). *Korunovační rád českých králů*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha, 2009, 435 s. ISBN 978-80-7308-266-6, s. 180 (malba), 210-213 (listina Klimenta VI.). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6c/Vladislaus_II_of_Bohemia_and_Hungary.jpg. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016. ISBN 978-80-86161-83-9, s. 8, 53, 111.

¹⁸ Marie Terezie byla korunována jako vládnoucí královna a ne jen jako královna manželka. V latinské titulatuře při korunovaci se užíval pro ni termín *rex femina* (ženský král), ne pro královnu manželku obvyklého latinského pojmu *regina*. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016. ISBN 978-80-86161-83-9, s. 155.

¹⁹ *Obraz Karel VI. s korunou a renesančním žezlem*, Johan Gottfried Auerbach, asi 1732, olej, plátno, 320x165 cm. Uměleckohistorické muzeum ve Vídni – zámek Eckartsau. *Obraz Marie Terezie s korunou a renesančním žezlem*, Johan Karl Auerbach, 1772, olej, plátno, 255x150, Pražský hrad – Habsburský sál. KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016. ISBN 978-80-86161-83-9, s. 57.

Leopolda I. s korunovačnými klenoty s renesančním žezlem a jablkem, když král Josef I. (král 1705–1711) českou korunovací nevykonal. Renesanční jablko a žezlo byly od roku 1773 vedeny v inventáři císařské klenotnice jako české královské insignie.

Lze se setkat s tvrzením, že české gotické žezlo a jablko byly uloženy v klášteře Klosterneuburg společně s rakouskou arcivévodskou korunou zhotovenou arcivévodou Maximiliánem III. roku 1616 a staly se součástí rakouských insignií.²⁰ Zmínka o tom, že se žezlo a jablko užívalo při rakouských obřadech od 17. st. bez bližšího upřesnění byla v anglickém (2009) i ruském (2013) katalogu císařské pokladnice.²¹ Ovšem novější německý průvodce císařskou pokladnicí to neuvádí a jen jsou zde české korunovační klenoty vyobrazeny spolu s kurfiřtským pláštěm v rámci části věnované Svaté říši římské.²²

I kdyby byly uloženy české korunovační klenoty mimo Vídeň společně s rakouskou arcivévodskou korunou v klášteře Klosterneuburgu, neznamenalo by to, že by se staly rakouským vlastnictvím.²³ Se zcizením žezla a jablka by musel souhlasit král český i české zemské stavy, neboť nešlo o osobní majetek panovníka, ale zemské klenoty. Není znám žádný akt krále či stavů o darování gotického žezla a jablka Rakouskému arcivévodství či arcivévodovi. Pro rakouské vlastnictví těchto klenotů neexistuje žádný právní titul.

Královské jablko završené křížem je symbolem svrchované (univerzální) vlády císařů a králů ve svém území. Jablko nemohli užívat knížata v širším

²⁰ Ředitel legislativního odboru Kanceláře prezidenta republiky JUDr. Václav Pelikán: *Status královského žezla a jablka*. Nedatované stanovisko z října 2018 pro vedoucího Kanceláře prezidenta republiky. Stanovisko bylo užito pro přílohu dopisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018, moravskému senátorovi Ivo Valentovi.

²¹ DISTELBERGER, Rudolf a Manfred LEITHE-JASPER. *The Kunsthistorisches Museum Vienna, The Imperial and Ecclesiastical Treasury*. 2. vyd. Londýn, 2009, s. 10, popis obrázku. ISBN 978-3-406-59177-8. *Музей истории искусств, Вена, Императорская сокровищница Вены*. 4. vyd. Londýn, 2013, s. 10, popis obrázku.. ISBN 978-3-406-59172-3.

²² KIRCHWEGGER, Franz a kol. *Kaiserliche Schatzkammer Wien*. Vídeň, 2015, s. 48–49. ISBN 978-3-99020-104-6.

²³ KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, obrázek 79, s. 137. ISBN 978-80-86161-83-9.

Ovšem německá Wikipedie se v pojednání o rakouské arcivévodské koruně zmiňuje jen o velkovévodské koruně a jiných knížecích korunách dalších rakouských zemí, ale vůbec o žezlu a jablku. Společné uložení neznamená právní spojení insignií do jednoho souboru. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzogshut>

slova smyslu jakožto skupina nejvyšších říšských stavů (knížata, markrabata, vévodové), tedy ani arcivévodové rakouští, kteří až do konce Svaté říše římské byli podrobeni autoritě císaře (římského krále), byť tato autorita v novověku upadala a od poloviny 17. století se stala jen formální a před zrušením říše jen ceremoniální. Proto české královské jablko nemohlo být součástí rakouských arcivévodských insignií. České korunovační klenoty ve své úplnosti zahrnují tedy dvě jablka a žezla. Obdobně má vícero korunovačních klenotů například Británie a Rusko.

2 VLASTNICTVÍ KLENOTŮ

Korunovační klenoty byly majetkem Království českého neboli země České, jejíž právní subjektivita nebyla nikdy v habsburské monarchii narušena a trvala až do roku 1948, a to bez ohledu, zda byly klenoty uloženy v Čechách nebo v Rakousku. Habsburci jako čeští králové byli jejich řádnými držiteli, nikoliv vlastníky. Právo řádné držby jim zaniklo sesazením z českého trůnu, což se stalo 14. 11. 1918 na první schůzi Národního shromáždění.²⁴

Majetek země České přešel na československý stát²⁵ a následně na Českou republiku. I když byly korunovační klenoty uloženy na Pražském hradě za první Československé republiky fakticky ve správě Kanceláře prezidenta republiky, právně přešlo jejich vlastnictví na Československou republiku až po zrušení země a následném přechodu zbytkového majetku České země na stát.

Rakousko se dodnes platnou saintgermainskou mírovou smlouvou z 10. 9. 1919 zavázalo Československu k vydání listin a věcí, které má v držení a patřily zemským úřadům, potažmo Království českému,

²⁴ Výslovně tak učinilo Národní shromáždění aklamací 1918 v rámci projevu Karla Kramáře, který měl z titulu předsedy Národního výboru zahajovací řeč: „*Všecka pouť, která nás vázala ke dynastii Habsbursko-Lotrinské, jsou přervána (Výborně! Poslanci povstávají, hlubný potlesk.). Konec jest smlouvám z r. 1526 i pragmatické sankci (Výborně, potlesk) Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český (Tak jest! Výborně! Potlesk.) A my svobodní a volní prolašujeme, že náš stát československý jest svobodnou Československou republikou. (Výborně! Sláva!) Hlubný potlesk.*“ Z moravského markraběcího a slezského vévodského stolce výslovně sesazení učiněno nebylo. Stenoprotokol: Národní shromáždění československé 14. 11. 1918. *Digítální parlamentní knihovna* [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>

²⁵ § 39 odst. 4 zákona č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.

Markrabství moravskému a Vévodství slezskému.²⁶ Stát se hlásí k historickému odkazu, ponechává-li ale gotické žezlo a jablko v držení cizího státu, skutkem to popírá.

Přípravná jednání k realizaci saintgermainské mírové smlouvy začala v lednu 1920 a mezivládní dohoda o realizaci mírové smlouvy²⁷ se podařilo uzavřít 18. 5. 1920. Následně byla smluvní ujednání doplněna úmluvou týkající se archivů,²⁸ která se bez ohledu na název vztahovala i na umělecké, archeologické a historické předměty.

Podle smlouvy ze Saint-Germain²⁹ mělo Rakousko uspokojit historické a kulturní zájmy Československa a Československu se podařilo u archíválií do značné míry prosadit vydání dle principu provenience (původu). Dále Rakousko vydalo zrekvírované zvony a přístroje pro vědecké použití. O předmětech kulturní povahy se vyjednávalo zvláště a obě strany neusilovaly o finalitu, tedy o vytvoření úplného taxativního seznamu pro uzavření této otázky. Československo vyjednálo dvacetiletou ochrannou lhůtu pro předměty kulturní povahy, které by mohly mít vztah k Československu. Vztah se měl podle československých diplomatů definovat široce, aby zahrnul pokud možno všechny případy – dle autora, provenience nebo i vztahu k československé kultuře. Naopak rakouská strana prosadila požadavek, aby se respektovala historicky vzniklá příslušnost některých předmětů k rakouským sbírkám.

Saintgermainská smlouva pro vydání majetku zemí, které přestaly být součástí habsburské říše, nestanovila žádnou propadnou (prekluzivní) lhůtu. Vyjednaná lhůta 20 let byla pořádková lhůta pro podávání žádostí na vydání věcí a byla ochrannou lhůtou, po kterou se Rakousko zavázalo nepřevádět

²⁶ Čl. 191 a 196 příloha IV mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb. Na české korunovační klenoty se nevztahuje čl. 192, který je jiným právním důvodem pro vrácení těch předmětů, které byly odvečeny z území spojených mocností po 1. 6. 1914, aniž musela být vazba na převod vlastnictví.

²⁷ Úmluva mezi Československou republikou a republikou Rakouskou o provedení jednotlivých ustanovení státní smlouvy v Saint-Germain-en-Leye z 18. května 1920 (Věstník Ministerstva vnitra, roč. III).

²⁸ Úmluva č. 10/1925 Sb., mezi Rakouskem, Maďarskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, královstvím Srbo-chorvatsko-slovinským a Československou republikou o otázkách týkajících se archivů z 6. 4. 1922, podepsaná v Římě.

²⁹ Čl. 195 odst. 2 mírové smlouvy ze Saint-Germain-en-Leye.

k možným dotčeným předmětům vlastnické právo a nedisponovat s nimi.³⁰ Přivtělení Rakouska k Německé říši v březnu 1938 znamenalo konec možným jednáním v tomto ohledu. Rakouský stát zanikl a i z tohoto důvodu nelze k této lhůtě, která ke dni zániku Rakouska 1938 neskončila, přihlížet, když navíc nebyla propadná pro nároky československého státu.

Obě strany se shodly na tom, že se v prováděcí dohodě k mírové smlouvě ze Saint-Germain nejedná o definitivní řešení.³¹ Dle dosud platné úmluvy č. 10/1925 Sb. týkající se archivů bylo stanoveno: „*Pokud jde o jakékoli předměty, které mají ráz umělecký, archeologický, vědecký neb historický a jsou součástí sbírek náležejících dříve vládě rakousko-uherského mocnářství neb koruně, a pokud tyto nejsou předmětem jiných ustanovení řečené smlouvy, Rakousko se zavazuje: ujednat se zúčastněnými státy, bude-li o to požádáno, přátelskou úpravu, podle níž bude lze všechny části těchto sbírek neb všechny ty z dotčených předmětů, které by měly náležet do kulturního majetku území postoupených smlouvou Saint-Germainskou, navrátit na základě vzájemnosti do území, z níž pocházejí.*“³² Podle názvu se úmluva týkala archivů, ale obsahově měla širší věcnou působnost.

Pro sporné případy existoval dle mírové smlouvy ze Saint-Germain tříčlenný Právní výbor Reparační komise.³³ Členové výboru byli předseda Jacques Lyon (Francie), Hugh Aiken Bayne (USA), Fischer Willams.

Právní výbor jednal i o předmětech Habsburků kulturní povahy. Českoslovenští vyjednaváci nerozporovali právo Habsburků disponovat svými příjmy, dokud se jednalo o české krále, moravské markrabí a slezské vévody. Vadilo jim, že by ve Vídni měly zůstat všechny nahromaděné sbírky. Československo argumentaci před výborem soustředilo na skutečnost, že Habsburkové požívali předměty z daňových výnosů českých zemí

³⁰ Čl. 5, bod I, část A, písm. b) úmluvy č. 10/1925 Sb. Alpons Lhotsky lhůtu charakterizoval jako „čekací“, což je mimoprávní pojem. LHOTSKY, Alphons. Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur- und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1955, roč. 63, č. 3–4, s. 614–649.

³¹ Úmluva mezi Československou republikou a republikou Rakouskou o provedení jednotlivých ustanovení státní smlouvy v Saint-Germain-en-Leye z 18. května 1920.

³² Čl. 5, bod I, část A, písm. a) úmluvy č. 10/1925 Sb., mezi Rakouskem, Maďarskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, královstvím Srbo-chorvatsko-slovinským a Československou republikou o otázkách týkajících se archivů.

³³ Čl. 179 s přílohou II a čl. 195 mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb.

a proto jim náleží jen z titulu českých králů, moravských markrabat a slezských vévodů. V momentu rozpadu Rakouska–Uherska a zánikem Koruny české mělo Československo mít jako právní nástupce nárok na část vídeňských sbírek.

Československé argumenty doplněné tím, že různé předměty kulturní povahy byly vyhotoveny či zakoupeny z daňových výnosů zemí Koruny české, nevzal Právní výbor v potaz. U listin a archiválií se československý požadavek na vydání opíral o nutnost vybudovat československou státní správu. Hlavní argument rakouské strany byl, že sbírky ve Vídni vykazují historickou celistvost.

Zajímavý je rozbor tohoto jednání od předního rakouského historika Alphonse Lhotskeho, paradoxně podle jména moravského nebo českého původu. Podle Lhotskeho Právní výbor přistoupil k řešení problémů formou soudu rozhodujícího o majetkoprávních věcech. Průběh jednání s Československem Lhotsky líčí jako nejistý a československou stranu ve složení velvyslanec Ivan Krno, pražský profesor občanského práva Jan Krčmář a Dr. Kadlec jako nepřipravenou, což sama prý i přiznala. Dne 22. července 1921 předložilo Československo memorandum – seznam nároků v souhrnné výši 100.000.000 zlatých franků (šlo o asi 500 různých uměleckých děl, které byly vyvezeny z Čech, Moravy a Slezska v letech 1616–1914. Rakousko zastupovali prof. Dr. Leo Strisower (místo nemocného prof. Scheye) a ředitel sbírek rukopisů Dr. Ottokar Smítal (Moravan se znalostí češtiny). Pečlivé doklady a argumenty rakouské strany týkající se státoprávních záležitostí českých zemí v 16. a v 17. století se staly základem odmítnutí československých nároku.³⁴ V práci Lhotskeho však není žádná zmínka o královském žezle a jablku, což dokládá, že je Československo nežádalo a nejednalo se o nich. Kdyby se tak stalo a vzhledem k významu korunovačních klenotů pro každý stát, by se jistě Lhotsky o této věci zmínil.

³⁴ Lhotsky cituje zprávu vyslance Eichhoffa, Bundeskanzleramt, Auswärtige Angelegenheiten, Zl. 2870-3 B/Li (1921) podle opisu ve vlastnictví dvorního rady prof. Loerse a Zl. 28.093-3 B/Li (1922). LHOTSKY, Alphonse. Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur- und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1955, roč. 63, č. 3–4, s. 614–649.

Československo o vydání gotického žezla a jablka a kurfiřtského pláště nežádalo. Představitelé státu byli v domnění, že na Pražském hradě jsou klenoty uloženy ve své celistvosti, a nevěděli o existenci klenotů v habsburské klenotnici vídeňského Hofburgu.

Právní výbor došel k názoru, že předměty kulturní povahy (umělecká díla, mapy, kresby, rukopisy) Habsburků nebyly veřejným majetkem Čech nebo zemí Koruny české. Konstatoval, že byly privátním majetkem rodiny nebo rodinným fideikomisem. Na rozhodnutí aplikoval veřejné právo platné v českých zemích v okamžiku vývozu předmětů do Vídně a stanovil, že předměty kulturní povahy nepředstavují ani veřejný majetek Čech, ani majetek Koruny České, ačkoliv byly pořízeny z daňových příjmů z Čech, Moravy a Slezska. Zemské právo Čech, Moravy a Slezska nezakazovalo panovníkovi takto pořízené předměty vyvážet.³⁵ Z obdobných důvodů také Právní výbor odmítl nároky Belgie na Rubensův oltář zakoupený Marií Terezií 1776 v habsburském Nizozemí, když však Rakousko bylo schopno předložit i původní kupní smlouvu.

Toto pojetí však nelze uplatnit vůči korunovačním klenotům. Státy, které se z království změnilly na republiku, neponechaly korunovační klenoty v držení bývalé královské rodiny jako soukromý majetek, ale klenoty se posuzují jako veřejný majetek státu (koruny). To platí i tehdy, když se jinak ponechal rozsáhlý majetek bývalému panovníkovi. Samotné Rakousko si nechalo jako státní majetek korunovační klenoty rakouského císaře a nenechalo je Habsburkům po jejich svržení v roce 1918, byť titul rakouského císaře se poжил dle rozhodnutí jeho zakladatele císaře Svaté říše římské Františka II. z 11. 8. 1804 k osobě hlavy habsburského rakouského arcidomu, nikoliv k Rakousku jako zemi, která nadále byla jen arcivévodstvím.³⁶ Lze odkázat i na stanovisko Právního výboru, který při odmítnutí nároků Belgie vůči Rakousku na předměty spojené s Řádem Zlatého rouna je nepovažoval za vlastnictví rakouského státu či dříve Habsburků, ale prohlásil, že jsou

³⁵ HUGUENIN-BERGENAT, Yves. *Kulturgüter bei Staatensukzession*. Berlín: Walter de Gruyter GmbH & Co.KG (Verlag), 2010, s. 130–143, Kapitola: § 4 Österreichisch-tschechoslowakischer Ausgleich. ISBN 978-3-89949-765-6, e-ISBN 978-3-89949-766-3.

³⁶ Prohlášení císaře Svaté říše římské Františka II. zřizující titul císaře rakouského z 11. 8. 1804. VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha, 1994, s. 213–214. ISBN 80-85605-95-3.

vlastnictvím řádu samotného jako právnické osoby. Habsburci je měli v držení jako velmistři řádu.

Pokud jde o český kurfiřtský plášť, i zde šlo o majetek země České. I když by bylo argumentováno, že šlo o úřední roucho spojené s úřadem kurfiřta-nejvyššího číšníka Svaté říše římské, kterým byl virilně český král, a tedy říšský majetek, přešlo vlastnictví na Království české ke dni zániku Svaté říše římské 6. 8. 1806, kdy z rozhodnutí jejího posledního císaře Františka II. došlo k zániku všech závazků říšských zemí, včetně úřadu nejvyššího číšníka.³⁷ Pro vlastnictví není rozhodující, nakolik se tento říšský úřad týkal právního postavení Království českého či jen pouze osoby krále, což dokumentuje i to, že český král nemusel při plnění tohoto úřadu nosit českou královskou korunu.³⁸

V roce 1974 byla uzavřena československo-rakouská smlouva o vypořádání určitých majetkoprávních a finančních otázek. V ní se Československo zřeklo majetkoprávních nároků vůči Rakousku.³⁹ Účelem smlouvy bylo řešit nároky rakouských osob, které byly dotčeny československými znárodňovacími opatřeními. Smyslem smlouvy nebylo řešit vlastnictví kulturních hodnot, které se dostaly na území Rakouska v době monarchie. Při podpisu smlouvy došlo k výměně dopisu o tom, že se smlouva nevztahuje na restituci kulturních majetků, které se dostaly na území druhého státu během druhé světové války.⁴⁰ Je evidentní, že československá strana tehdy o existenci klenotů nejednala a nevěděla o nich. Vzhledem k výjimečnosti korunovačních klenotů jako základního státoprávního, historického a kulturního dědictví

³⁷ Prohlášení císaře Františka II. o zániku Svaté říše římské z 6. 8. 1806. Dvorský dekret Královskému guberniu v Čechách o důsledcích zániku Svaté říše římské z 21. 8. 1806. VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha, 1994, s. 215–218. ISBN 80-85605-95-3.

³⁸ Privilegium římského krále Albrechta I. pro českého krále Václava II. ze 17. 11. 1298, potvrzené Karlem IV. BLÁHOVÁ, Marie a Richard MAŠEK. *Karel IV. Státnické dílo*. Praha, 2003, s. 127–131. ISBN 80-246-0771-9; KUTHAN, Jirí a Miroslav ŠMIED (ed.). *Korunovační řád českých králů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, 435 s., s. 58, 60. ISBN 978-80-7308-266-6.

³⁹ Čl. 3 bod 1 smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o vypořádání určitých finančních a majetkoprávních otázek, podepsané ve Vídni 19. 12. 1974. Smlouva nebyla publikována ve Sbírce zákonů.

⁴⁰ Dopis československého ministra zahraničních věcí Bohuslava Chňoupka rakouskému spolkovému ministru zahraničí z 19. 12. 1974 a dopis rakouského spolkového ministra zahraničních věcí Ericha Bielka československému ministrovi zahraničí z 19. 12. 1974.

každého státu je nutné trvat na tom, že se na ně tato smlouva nevztahuje, protože je smlouva z roku 1974 výslovně nezmiňuje, a nebylo jejím účelem měnit saintgermainskou mírovou smlouvu.

Česká republika nastoupila podle ústavního zákona do práv a závazku podle mezinárodního práva.⁴¹ Sukcesi oznámila Rakousku ve vztahu k saintgermainské smlouvě. K archivní úmluvě č. 10/1925 Sb. tak neučinila, ale oznámení je možné učinit i dnes, když úmluva saintgermainskou smlouvu provádí.

I bez saintgermainské mírové smlouvy je Rakousko povinno majetek, který drží, aniž mu patří, vydat na základě žádosti vlastníka podle rakouského obecného občanského zákoníku, neboť rakouský stát ví nebo se z okolností musí domnívat, že korunovační klenoty Království českého, které jsou v jeho držení, náleží jiné osobě (České republice). Rakouský stát zastoupený Uměleckohistorickým muzeem ve Vídni je nepoctivým držitelem těchto klenotů.⁴² Vlastnictví klenotů nepřešlo na Rakousko.

3 NAVRÁCENÍ KLENOTŮ

Je možné žádat vrácení klenotů i českého kurfiřtského pláště i 100 let po rozpadu habsburské monarchie. Jinak budeme státem, kterému nestojí za to, aby měl vlastní korunovační klenoty v jejich úplnosti. Předpokladem pro vrácení gotického žezla a jablka je žádost ze strany České republiky, což se dosud nestalo. Rovněž o vrácení těchto předmětů nežádalo Československo, jelikož o jejich existenci nevědělo.

3.1 Prezident republiky

Korunovační klenoty spravuje Kancelář prezidenta republiky a jsou spojeny s hlavou státu. Navrácení klenotů a kurfiřtského pláště se může ujmout prezident republiky. K tomu prezidenta Miloše Zemana vyzval moravský senátor Ivo Valenta v zastoupení iniciativy pro návrat českých korunovačních

⁴¹ Čl. 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR.

⁴² § 326 obecního občanského zákoníku č. 946/1811 Sb.z.s. z 1. 6. 1811. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku nepoctivou držbu upravuje § 992 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

klenotů z Rakouska⁴³ dopisem z 15. 10. 2018. Na výzvu odpověděla Kancelář prezidenta republiky tak, že nevidí důvod žádat o vrácení českých koruna-vačních klenotů.⁴⁴ V příloze dopisu je uvedeno, že od 17. století se tyto klenoty staly součástí rakouských arcivévodských insignií, aniž by toto tvrzení bylo podloženo odkazem na jakýkoli právní akt, kterým se tak mělo stát.

Kancelář prezidenta republiky uvádí za příklad toho, že gotické žezlo a jablko se staly součástí rakouských arcivévodských insignií, jejich užití při slavnostním holdování stavů Ferdinandovi Dobrotivému jako arcivévodovi rakouskému 1835 ve Vídni a okněženému hraběti tyrolskému v Innsbrucku 1838, aniž by byl objasněn rozpor, že se užívaly stejné insignie pro různé země, když Tyrolsko nebylo součástí Rakouského arcivévodství, které zahrnovalo jen Dolní a Horní Rakousy. Nemohly být tedy ani společné zemské insignie. Tuto okolnost lze vysvětlit tak, že žezlo a jablko byly bez právního důvodu vystaveny při určitých dynastických slavnostech, aniž by se však staly oficiálně součástí klenotů jakékoliv rakouské země.

V následné reakci senátor Ivo Valenta namítl, že stanovisko Kanceláře prezidenta republiky, že od 17. století se gotické české žezlo a jablko klenoty staly součástí rakouských arcivévodských insignií, není podloženo odkazem na právní akt, kterým se tak mělo stát. Dále senátor Ivo Valenta namítl nemožnost společných insignií Rakouského arcivévodství a Okněženého hrabství tyrolského. Ivo Valenta zdůraznil, že podmínkou vrácení je podání žádosti ze strany České republiky, což se dosud nestalo, přičemž absence takové žádosti v době Československa byla zřejmě způsobena nevědomostí představitelů československého státu o existenci těchto klenotů.⁴⁵

V odpověď vedoucí kanceláře uvedl:⁴⁶ „*Pokud jde o rozpor týkající se intronizace v Tyrolsku, jde o rozpor zdánlivý, neboť předmětné insignie byly v té době v privátním*

⁴³ Tuto iniciativu pod vedením senátora Ivo Valenty dále tvoří moravský právník Zdeněk Koudelka z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a ředitel moravského Muzea Brněnska Evžen Martínek, který jako opat Starobrněnského opatství dosáhl roku 2012 návratu na Moravě vzniklého rukopisu – základního díla genetiky Johana Gregora Mendela – *Pokusy s rostlinnými hybridy*.

⁴⁴ Dopis vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018 s dvoustránkovou přílohou (historický rozbor). Dopis podepsán v zastoupení.

⁴⁵ Dopis senátora Ivo Valenty vedoucímu kanceláře prezidenta republiky Vratislavu Mynářovi z 9. 1. 2019.

⁴⁶ Dopis vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 22. 2. 2019, KPR 6054/2018.

držení Habsburků, a záviselo pouze na panovníkovi, při jaké příležitosti je použije.“ K tomu lze uvést, že tento výrok vedoucího kancléře nemá oporu v tehdy platném právu. Korunovační klenoty sice byly v držení panovníka, ale nešlo o privátní vlastnictví Habsburků, ale o zemské klenoty. Nebylo v panovnícké libovůli, kdy a kde danou insignii použije. Je evidentní, že užití uherské koruny při české korunovaci bylo nemožné. Vedoucí kanceláře v reakci uznal, že nemá žádný dokument ani povědomí o právním aktu, kterým by české gotické žezlo přešlo z vlastnictví Království českého na Rakouské arcivévodství. Tuto skutečnost jen dává do souvislosti, že mu není znám ani dokument o tom, že byly vlastnictvím Království českého. To je však v rozporu se skutečností jejich užívání u královských českých korunovacích do 17. století.

Podstatný je závěr dopisu vedoucího kanceláře prezidenta republiky: *„Československá republika o vrácení gotického žezla a jablka nepožádala a otevírat tuto věc po téměř 100 letech a po přijetí zákona č. 354/1921 Sb., o převzetí statků a majetku, případných podle mírových smluv československému státu, na základě něbož s účinností k 15. 9. 1921 nabyt československý stát veškerý majetek nacházející se na území Československé republiky a do té doby patřící kromě jinému i Císařství rakouskému, koruně rakouské a bývalé panovnícké rodině rakousko-uherské, by znamenalo vystavit Českou republiku do pozice z mezinárodněprávního hlediska těžko obhajitelné.“* K tomu lze uvést, že zákon o převzetí statků a majetku se věci netýká, jelikož se vztahoval na majetek na území Československa, nikoliv na korunovační klenoty ve Vídni. Podstatné je, že zmíněné stanovisko vedoucího kanceláře vychází z pozice prezidenta republiky Miloše Zemana. Ten na jednání se Zdeňkem Koudelkou, poslancem Pavlem Blažkem a vedoucím kanceláře Vratislavem Mynářem na Pražském hradě 13. 2. 2019 vyjádřil nezáměr se věci zabývat a přirovnal ji, jako kdyby jsme chtěli vrátit věci uloupené Švédy. Tento postoj hlavy státu byl určující pro Kancelář prezidenta republiky, byť právně a historicky je odůvodnění nepatřičné. Válečná kořist z doby třicetileté války 1618–48 a právo na návrat klenotů vzniklé zánikem habsburské říše 1918 jsou zcela odlišné případy.

3.2 Ministr zahraničních věcí

Dále byla výzva zaslána ministroví zahraničních věcí. Ministr zahraničí T. Petříček věc jako majetkoprávní záležitost označil za působnost Ministerstva

financí a distancoval se od ní,⁴⁷ což je z hlediska jeho rezortu překvapivé, když řešení důsledků rozpadu habsburské říše a realizace mírových smluv bylo především v působnosti Ministerstva zahraničí. V odpověď na interpelaci poslance Pavla Blažka z Moravy potvrdil ministr zahraničí, že nepovažuje argumenty pro žádost Rakousku o vydání korunovačních klenotů za „přesvědčivé“, aniž by to zdůvodnil historickými či právními argumenty.⁴⁸ Opakovanou interpelaci odbyl ministr návrhem, aby poslanec Pavel Blažek k tématu zorganizoval odborné sympóziu na některé právnické fakultě.⁴⁹

3.3 Ministr kultury

Rovněž ministr kultury Antonín Staněk byl osloven a postavil se k věci vstřícně a vyjádřil ochotu pomoci.⁵⁰ Výslovně uvedl, že „*mohou být tyto předměty považované za součást kulturního dědictví*“. Primárně však považoval tuto záležitost za věc spadající do působnosti Ministerstva zahraničních věcí.

3.4 Možnost návratu klenotů

Navrácení gotického královského jablka a žezla se nedotýká vlastnického práva našeho státu k renesančnímu královskému jablku a žezlu. Rakousko nemá právo na výměnu. Renesanční žezlo a jablko byly zhotoveny v 16. století na zakázku krále Ferdinanda I. jako jeho osobní klenoty. Dědily se v habsburském rodě a pokud byly vládnoucím Habsburkem přiřazeny k českým korunovačním klenotům, šlo o jeho rozhodnutí jako jejich vlastníka a zároveň českého krále. Učinil tak nejpozději Karel VI. a znovu tento akt potvrdil Leopold II., za něhož byly korunovační klenoty včetně renesančního žezla a jablka vráceny do Čech.⁵¹ Renesanční jablko a žezlo nebyly nikdy v majetku Rakouského arcivévodství jako říšské země.

⁴⁷ Dopis ministra zahraničí Tomáše Petříčka senátoru Ivo Valentovi z 9. 11. 2018, 136191-5/2018-OSE.

⁴⁸ Odpověď ministra zahraničí Tomáše Petříčka na písemnou interpelaci polance Pavla Blažka z prosince 2018 (blíže nedatována), 142614-6/2018-MPO. Opakovanou interpelaci odbyl ministr návrhem, aby poslanec Pavel Blažek k tématu zorganizoval odborné sympóziu na některé právnické fakultě.

⁴⁹ Odpověď ministra zahraničí Tomáše Petříčka na písemnou interpelaci polance Pavla Blažka z 19. 2. 2018 (blíže nedatována), 103232-8/2019-MPO.

⁵⁰ Dopis ministra kultury Antonína Staňka z 12. 12. 2018, MK 79788/2018/SOOKS.

⁵¹ Reskript krále Leopolda II. z 16. 5. 1790 o vrácení českých korunovačních klenotů do Čech.

Je trendem v památkové péči vracet památky na území, s kterým jsou historicky spojeny (princip provenience – respektování původu). Státy se domáhají vrácení významných kulturních předmětů, které byly vyvezeny do ciziny. Dnes tuto oblast reguluje Úmluva UNESCO o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků z roku 1970,⁵² která však nemá retroaktivní působnost.

Přesto státy jako projev své dobré vůle vrací kulturní statky i po dlouhé době. Příkladem je vrácení Aksúmského obelisku Etiopii v roce 2005 Itálii, která se jej zmocnila po dobytí Habeše 1937. Anebo vrácení uherských korunovačních klenotů Maďarsku v roce 1978, kterých se v roce 1945 zmocnila armáda USA. I my jsme vydali v roce 1995 Slovensku Bojnický oltář po rozdělení Československa. V roce 2006 Česká republika vydala Rakousku historický nábytek vyvezený v roce 1944 z vídeňského Hofburgu a jiných císařských zámků na Moravu na zámek Uherčice.

Z právně odlišných důvodů, ale v rámci trendu respektování původu památky, je vydání gotického deskového obrazu Madona z Veveří Národní galérii v Praze zpět na Moravu roku 2016, který byl původně majetkem moravských markrabat, určen pro jejich kapli na hradě Veveří a v roce 1938 vyvezen z nejasných důvodů z Moravy do Prahy.⁵³ Navrácení kulturního dědictví našeho státu, které jsou historickým symbolem státnosti Království českého, je legitimní.

Literature

- BLÁHOVÁ Marie a Richard MAŠEK. *Karel IV. Státnické dílo*. Praha, 2003. ISBN 80-246-0771-9.
- BUKOVINSKÁ, Beket. *Královské jablko a žezlo, České korunovační klenoty*. 3. vyd. Správa Pražského hradu, 1998. ISBN 80-86161-05-6; 4. vyd. Správa Pražského hradu, 2008. ISBN 978-80-7381-253-9.
- DISTELBERGER Rudolf a Manfred LEITHE-JASPER. *The Kunsthistorisches Museum Vienna, The Imperial and Ecclesiastical Treasury*. 2. vyd. Londýn, 2009. ISBN 978-3-406-59177-8. *Музей истории искусств, Вена, Императорская сокровищница Вены*. 4. vyd. Londýn, 2013. ISBN 978-3-406-59172-3.

⁵² Přijata 14. 11. 1970, platná 24. 4. 1972 a pro Československo závazná od 14. 5. 1977. Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 15/1980 Sb.

⁵³ Madona z Veveří je vlastnictvím Farnosti Veverská Bítýška a vystavena v Diecézním muzeu v Brně.

- HUGUENIN-BERGENAT, Yves. *Kulturgüter bei Staatensukzession*. Berlín: Walter de Gruyter GmbH & Co.KG (Verlag), 2010, Kapitola: § 4 Österreichisch-tschechoslowakischer Ausgleich. ISBN 978-3-89949-765-6, e-ISBN 978-3-89949-766-3.
- KIRCHWEGER Franz a kol. *Kaiserliche Schatzkammer Wien*. Vídeň, 2015. ISBN 978-3-99020-104-6.
- KUTHAN, Jiří a Miroslav ŠMIED (ed.). *Korunovační řád českých králů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009. ISBN 978-80-7308-266-6.
- KYZOUROVÁ Ivana a Vít VLNAS. *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016. ISBN 978-80-86161-83-9.
- LHOTSKY, Alphons. Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur- und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 1995, roč. 63, č. 3–4.
- VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha, 1994. ISBN 80-85605-95-3.

Contact – e-mail

zdenek.koudelka@mail.muni.cz

Gotické žezlo a jablko Království českého ve vídeňském Hofburgu

Zdroj: autor

Problém reštitúcií stále aktuálny

Lenka Martinová

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky, Právnická fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Predkladaný príspevok je venovaný problému stále otvorených reštitúcií. Autorka v príspevku popisuje konflikt medzi vlastníckmi reštitučných bytov, ktorých uplatnené reštitučné nároky nie sú do dnešných dní stále uspokojené a nájomcami reštitučných bytov, ktorí v dôsledku reštitúcií zápasia s otázkou *Kde bývať?*

Keywords in original language

Reštitúcie; reštitučné byty; vlastníci reštitučných bytov; nájomcovia.

Abstract

The submitted contribution is devoted to the problem of still open restitutions. The author describes the conflict between owners of restitution flats whose restitution claims are still not satisfied to date and tenants of restitution flats who are struggling with the question *Where to live?*

Keywords

Restitutions; Restitution Flats; Owners of Restitution Flats; Tenants.

1 ÚVOD

V prvej polovici 90. rokov bol prostredníctvom tzv. reštitučných zákonov¹ vrátený súkromný majetok pôvodným vlastníkom, prípadne ich práv-

¹ Napríklad zákon č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku, v znení neskorších predpisov, zákon č. 298/1990 Zb. o úprave niektorých majetkových vzťahov rehoľných rádov, kongregácií a arcibiskupstva Olomouckého, zákon č. 211/1990 Zb. o usporiadaní majetkových vzťahov medzi gréckokatolíckou a pravoslávnu cirkvou, zákon č. 282/93 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam či zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov.

ným nástupcom. Do vlastníctva pôvodných vlastníkov, resp. ich právnych nástupcov sa tak dostali i domy s bytmi, ktoré boli obývané nájomcami, ktorí k bytom od štátu nadobudli právo osobného užívania. Novelizáciou zákona č. 40/1964 Zb. (Občiansky zákonník) bolo dovtedajšie právo osobného užívania podľa § 871, ods. 1 a 4 od 1. januára 1992 zmenené na nájom na dobu neurčitú, resp. v prípade spoločného užívania bytu na spoločný nájom na dobu neurčitú. V roku 1993 bol prijatý zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, ktorým štát umožnil odpredaj bytov, ktoré boli vo vlastníctve obcí, do vlastníctva fyzických osôb, ktorými boli pôvodní nájomcovia. S prihliadnutím na špecifiká reštitúcií však byty, ktoré patrili do reštituovaných domov do tohto režimu nepatrili a nájomcovia si tak byty od obce odkúpiť nemohli.² Podľa opatrenia Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 01/R/2008 o regulácii cien nájmu bytov, sa na nájom bytov nachádzajúcich sa v domoch, ktoré boli vydané pri náprave krívd podľa reštitučných zákonov vzťahovala regulovaná cena nájmu. Ak sa teda vlastníci reštituovaných bytov nedohodli s nájomcami na inej sume, v zmysle opatrenia mohli od nájomcov požadovať iba regulované nájomné. Problémom sledovanej situácie bola skutočnosť, že regulované nájomné je niekedy nižšie ako nájomné trhové – vlastníkom regulované nájomné neumožňovalo získať potrebné finančné prostriedky na úhradu výdavkov potrebných na opravy a rekonštrukcie reštituovaných bytov, nehovoriac o absencii primeraného zisku za nájom bytu.³

Reagujúc na sledovaný problematický stav, kedy snaha vlastníkov nehnuteľností plnohodnotným spôsobom uplatniť svoje vlastnícke právo, zaručené Ústavou Slovenskej republiky na jednej strane a ochrana nájomného vzťahu podľa ustanovení Občianskeho zákonníka a regulácia cien nájmu na strane druhej boli vo vzájomnom protiklade,⁴ bola v roku 2009 prijatá *Koncepcia*

² *Dôvodová správa k zákonu č. 260/2011 Z. z.* [online]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2011/260-2011-z-z.html> [cit. 12. 01. 2018].

³ Na strane druhej, uhrádzanie trhového nájomného by predstavovalo problematickú situáciu pre nájomcov reštituovaných bytov – nájomcovia, často patriaci medzi generačne staršiu skupinu obyvateľstva, ktorí v období užívania vkladali do bytu značné finančné prostriedky, by si uhrádzanie trhového nájomného v mnohých prípadoch dovoliť nemohli. *Koncepcia spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov.*

⁴ *Dôvodová správa k zákonu č. 260/2011 Z. z.* [online]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2011/260-2011-z-z.html> [cit. 12. 01. 2018].

spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov, ktorej cieľom bolo predložiť možné spôsoby riešenia sledovaných problematických právnych vzťahov, aby vlastníci reštituovaných bytov mohli s bytmi slobodne nakladať a na druhej strane by nájomcom reštituovaných bytov bola ponúknutá adekvátne náhrada za užívané byty. V rámci sledovanej koncepcie sa uvažovalo nad nasledovnými prístupmi k vyriešeniu usporiadania vzťahov medzi vlastníkmi nehnuteľností a nájomcami bytov:

1.
 - a) finančné odškodnenie súkromných vlastníkov bytových domov sumou, ktorá sa rovná stanovenej hodnote bytu (trhová hodnota);⁵
 - b) finančné odškodnenie nájomcov bytov v bytových domov sumou, ktorá sa rovná stanovenej hodnote bytu (trhová hodnota);⁶

⁵ Riešenie bolo založené na jednorazovom celoplošnom odkúpení bytových domov z rúk súkromných vlastníkov do rúk štátu (prípadne po následnom prevedení do vlastníctva obcí, do rúk obcí). Nájomcovia bytov by tak zostali bývať v pôvodných bytoch a vlastníkom by bola poskytnutá hotovosť vo výške hodnoty konkrétneho bytového domu. Ako však *Koncepcia* upozorňuje, sledované riešenie by bolo v rozpore s čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého je možné vyvlastniť alebo obmedziť vlastnícke právo iba v nevyhnutnej miere, vo verejnom záujme, na základe zákona a za primeranú náhradu. Okrem toho bolo nutné prihliadnúť i na skutočnosť, že vlastníkom boli ich domy s bytmi už raz vyvlastnené, keď direktívnym rozhodnutím štátu nedobrovoľne prišli o ich nehnuteľnosť a nemohli ju užívať do 90. rokov, kedy do platnosti vstúpili zákony naprávajúce niektoré majetkové krivdy, zahŕňajúc i reštitúcie obytných domov. *Koncepcia spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov.*

⁶ Riešenie predpokladalo možnosť poskytnutia finančnej náhrady vo výške, ktorá by nájomcovi umožnila zabezpečiť porovnateľné náhradné bývanie na voľnom trhu. Negatívom sledovaného riešenia by podľa *Koncepcie* bola nielen jeho finančná náročnosť, ale aj sociálna nespravodlivosť – v 90. rokoch boli vytvorené nástroje podpory rozvoja bývania občanom bez ohľadu na to, či bývanie mali alebo nemali zabezpečené, s regulovaným alebo trhovým nájomným. Nie všetkým občanom bol pridelený nájomný byt, ktorý by si mohli odkúpiť do vlastníctva. V rámci prechodu nájmu obývajú reštituované byty i aktívne zarábajúci nájomcovia, ktorých pozícia zodpovedá pozícií občanov, ktorí túto možnosť nemali a žiadne trhové finančné odškodnenie by nedostali. *Koncepcia* v neposlednom rade poukazuje i na otázku schopnosti nájomcov zaobstaráť si v súčasných trhových podmienkach bývanie, na problém skutočného využitia finančných prostriedkov nájomcomi, ale i absenciu zohľadnenia diferencovaného prístupu nájomcov vo väzbe na ich sociálne postavenie. Riešenie by si tak vyžiadalo nielen legislatívne zabezpečenie účelovej viazanosti finančných prostriedkov, ale aj vytvorenie príslušného kontrolného mechanizmu. *Ibid.*

- c) finančné odškodnenie nájomcov bytov v bytových domov sumou, predstavujúcou časť stanovenej hodnoty bytu (z trhovej hodnoty bytu);⁷
2. finančná úhrada sumy, ktorá sa rovná rozdielu medzi trhovým nájomným a regulovaným nájomným, ktorá by bola mesačne poskytovaná nájomcom;⁸
3. vzájomná výmena bytov medzi nájomcom bytu a inou fyzickou osobou;⁹
4. poskytnutie náhradných bytov tým nájomcom, ktorí bytovú náhradu vzhľadom na ich sociálny status potrebujú.¹⁰

⁷ Štát by pri sledovanom riešení poskytol nájomcom určitú finančnú čiastku, ktorá by však vo väčšine prípadov nestačila na zabezpečenie náhradného bývania. Nájomcovia by si tak museli zabezpečiť ďalšie finančné prostriedky. Podľa *Koncepcie* by negatívnym riešením nebola len otázka skutočného využitia finančných prostriedkov nájomcami, ale i skutočnosť, že nie všetci nájomcovia by boli schopní zabezpečiť si ďalšie potrebné finančné prostriedky. U nízko príjmových skupín nájomcov by sa pri tomto riešení mohli, vzhľadom na ich príjem, objaviť ťažkosti nielen s vybavením úveru, ale v konečnom dôsledku by ich prípadná insolventnosť mohla viesť ku strate nehnuteľnosti. Obdobne ako v predchádzajúcom riešení, ani táto možnosť nezohľadňovala diferencovaný prístup k nájomcom vo väzbe na ich sociálne postavenie. *Ibid.*

⁸ Riešenie predpokladalo koncipovanie právneho predpisu, ktorý by upravil spôsob určenia oprávnených nákladov a primeraného zisku a každoročné pokrytie finančných nákladov na poskytovanie finančného príspevku na dorovnanie rozdielu medzi oprávnenými nákladmi a primeraným ziskom a regulovaným nájomom pre porovnateľný byt vo verejnom sektore – predpokladalo by to každoročné dotácie zo strany štátu na vyrovnanie rozdielu medzi rôznymi hladinami cien nájmu. Podľa *Koncepcie* by sledovaná možnosť nepredstavovala trvalé riešenie. Nájomcovia by ani po dotovanom období neboli schopní, vzhľadom k ich nízkemu príjmu, uhrádzať trhovú cenu nájmu a na druhej strane v bytoch vlastníkov by sa i naďalej nachádzali nájomcovia neschopní splácať príslušné nájomné. Okrem toho by neustále zvyšujúca sa potreba financií na uhrádzanie rozdielu mala negatívny dopad na štátny rozpočet. Ani toto riešenie nezohľadňovalo diferencovaný prístup k nájomcom vo väzbe na ich sociálne postavenie. *Ibid.*

⁹ Sledované riešenie počítalo s výmenou bytu medzi nájomcami, ktorí by pre ich nízke príjmy neboli schopní splácať vyššie nájomné a inými fyzickými osobami, u ktorých by sledované byty napĺňali ich predstavy o bývaní a ktoré by boli, vzhľadom na ich dostatočné finančné zabezpečenie, schopné a ochotné vyššie nájomné uhrádzať. Na výmene by sa museli dohodnúť nájomca, fyzická osoba, ktorá by mala záujem o výmenu, rovnako ako i vlastník. Právo vlastníka odmietnuť fyzickú osobu, ktorá by mala záujem o výmenu však nemalo byť absolútne – súhlas s výmenou by mohol vlastník odmietnuť iba v závažných prípadoch, inak by mohol byť prejav vôle nahradený súdom. *Ibid.*

¹⁰ Riešenie by na jednej strane vlastníkov poskytovalo možnosť vypovedať nájom bytu bez udania dôvodu, na strane druhej by nájomcom spĺňajúcim určité sociálne kritéria umožnilo podať v stanovenej lehote žiadosť o pridelenie bytovej náhrady s regulovaným nájomným na dobu neurčitú a následne i odkúpiť náhradné byty za regulovanú cenu v obdobnom právnom režime, ako to umožňuje zákon č. 182/1993 Z. z. Solventní nájomcovia by si mohli po skončení nájmu zabezpečiť iné bývanie alebo by mohli v bytoch zostať bývať i naďalej a uhrádzať by dohodnuté nájomné. Do doby poskytnutia príslušnej bytovej náhrady riešenie počítalo so zachovaním regulovaného nájomného s možnosťou jeho postupného zvyšovania v regulovanej výške. Sledované riešenie by tak v priebehu určeného obdobia umožnilo vlastníkom uvoľniť prenajaté byty, ktoré by mohli prenajímať iným nájomcom za trhové nájomné alebo inak nakladať so svojou nehnuteľnosťou podľa vlastného uváženia. *Ibid.*

Koncepcia navrhla prijať riešenie, ktoré by bolo zamerané na poskytnutie bytovej náhrady pre vymedzenú skupinu nájomcov, ktorá by bola obstaraná zo štátnych finančných prostriedkov.

Nadväzujúc na *Koncepciu spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov*, prijal zákonodarca v roku 2011 zákon č. 260/2011 Z. z. o ukončení niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona NR SR č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov a zákon č. 261/2011 Z. z. o poskytovaní dotácií na obstaranie náhradných nájomných bytov.¹¹ Sledovaný zákon v predmetných bytoch umožnil vlastníkom podať výpoveď z nájmu bytu bez uvedenia dôvodu¹² a zároveň upravil možnosť jednostranného zvýšenia nájomného vlastníkom raz ročne, a to v roku 2011 o 20 % z výšky nájomného vypočítaného ku dňu nadobudnutia účinnosti sledovaného zákona a v rokoch 2012–2015 každoročne o 20 % z výšky nájomného vypočítaného v predchádzajúcom roku.¹³ Nájomcom, ktorým bola daná výpoveď z nájmu prislúchal nárok na príslušnú bytovú náhradu iba vtedy, ak o ňu po doručení výpovede požiadali v prekluzívnych lehotách stanovených zákonom, v opačnom prípade jeho nárok na bytovú náhradu zanikol.¹⁴ Povinnosť poskytnúť nájomcovi bytovú náhradu prešla na príslušnú obec, na ktorej území sa predmetné byty nachádzali. V prípade, že príslušná obec neposkytla nájomcom

¹¹ *Správa o plnení cieľov Koncepcie spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov*, s. 1.

¹² Pozri § 3, zákon č. 260/2011 Z. z.

¹³ *Ibid.*, § 4. Sledované zvýšenie nájomného nájomcovia reštitučných bytov ostro namietali, poukazujúc pritom najmä na dôchodcov, ktorých príjem často neumožňuje ani úhradu zvýšeného nájomného, nerátajúc iné každodenné položky potrebné pre život. Reštitúcie: Staré krivdy v nových časoch. In: *Žurnál Pravda* [online]. Dostupné z: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/373464-restitucie-stare-krivdy-v-novych-casoch/> [cit. 12. 01. 2018].

¹⁴ Pozri *Ibid.*, § 7 a nasledujúce. Nárok na bytovú náhradu vznikol iba nájomcovi, ktorý o ňu požiadal a bol v materiálnej núdzi. Pozri *Ibid.*, § 5. V prípade, že obec rozhodla o priznaní nároku na bytovú náhradu, avšak žiadateľ po priznaní nároku, no ešte pred poskytnutím bytovej náhrady zomrie, nárok buď zaniká alebo v prípade existencie spoločne posudzovaných osôb, naďalej splňajúcich podmienky pre priznanie nároku, na zmienené osoby prechádza. Nárok na bytovú náhradu prechádza iba na osoby označené v pôvodnej žiadosti, na základe ktorej došlo k vydaniu rozhodnutia o priznaní nároku na bytovú náhradu. Spoločne posudzované osoby nemusia byť totožné s oprávnenými dedičmi žiadateľa – nároky vyplývajúce z rozhodnutia teda nie sú predmetom dedičského konania. *Správa o plnení cieľov Koncepcie spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov*, s. 3.

do 31. decembra 2016 bytovú náhradu, vznikla jej povinnosť doplácať vlastníkovi bytu rozdiel medzi trhovým a regulovaným nájomným.¹⁵

2 BITTÓ A ĎALŠÍ PROTI SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Vlastníci reštituovaných bytov sa so svojím problémom obrátili na Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). Sťažovatelia poukazovali na skutočnosť, že regulované nájomné, ktoré právne predpisy Slovenskej republiky dovoľujú vlastníkom požadovať nie je len nedostačujúce na potrebnú údržbu nehnuteľností, ale je neporovnateľne nižšie i v porovnaní s bežným trhovým nájomným. Vlastníci tak nenamietali len porušenie ich majetkových práv, ktoré sú zaručené článkom 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru na ochranu ľudských práv a základných slobôd, ale poukazovali taktiež i na skutočnosť, že sú v rozpore s článkom 14 Dohovoru, v porovnaní s inými vlastníkmi bytov, pri ktorých sa systém regulovaného nájomného neuplatňuje, diskriminovaní.

ESLP konštatoval, že regulácia nájomného sleduje legitímny cieľ v podobe sociálnej politiky štátu a je teda v súlade so všeobecným záujmom. Na jednej strane prihliadol na skutočnosť, že štát realizoval legislatívne zmeny, ktoré umožnili zvýšenie regulovaného nájomného a následne i jeho samotné zrušenie, na strane druhej poukázal nielen na skutočnosť, že regulácia nájomného je uplatňovaná viac než 20 rokov, pričom sa dotýka väčšiny dotknutých bytov, ale i na fakt, že i napriek viacerým snahám vlády o dereguláciu nájomného zostali tieto plány odložené. ESLP v rozsudku konštatoval, že regulované nájomné je výrazne nižšie než trhovému nájomnému v prípadoch porovnateľných bytov, pri ktorých sa regulácia nájomného neuplatňuje a dospel k záveru, že tu bolo možné pozorovať absenciu zohľadnenia záujmov vlastníkov reštituovaných bytov, zahrňajúc i právo na dosahovanie výnosov z majetku. Hoci právne predpisy z roku 2011 umožnili vlastníkom zvyšovať každoročne regulované nájomné o 20 %, právna úprava sa nedotkla predchádzajúceho obdobia a škôd, ktoré vlastníci reštituovaných bytov utrpeli. Štátne orgány Slovenskej republiky podľa ESLP nedodržali spravodlivú rovnováhu medzi všeobecným záujmom a ochranou majetkových práv

¹⁵ § 12, ods. 5, zákon č. 260/2011 Z. z.

vlastníkov reštituovaných bytov, čím došlo k porušeniu práva na pokojné užívanie majetku s'ťažovateľov, ktoré je zaručené článkom 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru. Hoci bola totiž úprava vzťahov medzi vlastníckmi a nájomcami po páde režimu odôvodnená nedostatkom nájomných bytov, legitímny spoločenský záujem si vyžiadal spravodlivú deľbu sociálneho a finančného bremena, o to viac v prípadoch, kedy sa regulácia neuplatňovala v prípadoch veľkého počtu bytov a v posledných rokoch bolo možné pozorovať viaceré časové posuny deregulácie nájomného.¹⁶

3 STRAKA A ĎALŠÍ PROTI SLOVENSKEJ REPUBLIKE A BORODINOVÁ A ĎALŠÍ PROTI SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Na EŠLP sa so svojím problémom obrátili i nájomcovia reštituovaných bytov. S'ťažovatelia poukazovali na porušenie práva pokojného užívania majetku podľa článku 1 Protokolu č. 1 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a to samostatne aj v spojení s článkom 14 Dohovoru, ktorý zakotvuje zákaz diskriminácie. S'ťažovatelia nenamietali iba zrušenie nájomných práv a dereguláciu nájomného, ale poukazovali i na skutočnosť, že boli prijatím zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, vzhľadom na nemožnosť nadobudnutia bytov do vlastníctva či absenciu primeraného odškodnenia, diskriminovaní. Okrem zmienených problémov s'ťažovatelia namietali i porušenie práva na rešpektovanie obydlia podľa článku 8 Dohovoru, ktoré malo byť porušené v dôsledku prijatia zákona

¹⁶ EŠLP záverom konštatoval, že vzhľadom na skutočnosť, že mu okrem sledovanej s'ťažnosti boli podané ďalšie obdobné s'ťažnosti a štátom realizované legislatívne opatrenia sa nedotýkali situácie existujúcej pred ich zavedením, Slovenskej republike v zmysle článku 46 Dohovoru vznikla povinná realizovať ďalšie opatrenia, najmä špeciálny prostriedok nápravy, umožňujúci získanie náhrady škody za zistené porušenia. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade Bittó a ďalší proti Slovenskej republike z 28. januára 2014. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1821> [cit. 12. 01. 2018]. Pozri tiež Európsky súd pre ľudské práva vyhlásil tri rozsudky v prípadoch týkajúcich sa regulovaného nájomného. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2222>; a Európsky súd pre ľudské práva vyhlásil rozsudok v ďalších ôsmich prípadoch týkajúcich sa regulovaného nájomného. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2297>

č. 260/2011 Z. z., ktorý nájomcom umožňuje pridelit' byt v horšej kvalite ako byt, ktorý obývali. Námietka s'ťažovateľov, týkajúca sa porušenia práva na pokojné užívanie majetku bola z časti pre nedostatok právomoci, vzhľadom na skutočnosť, že právo osobného užívania bytov bolo zrušené ešte pred obdobím, kedy Dohovor nadobudol vo vzťahu k Slovenskej republike účinnosť, EŠLP odmietnutá. Výhrady s'ťažovateľov poukazujúce na nemožnosť odkúpenia bytov do vlastníctva či absenciu primeranej náhrady nebolo možné podľa rozsudku EŠLP považovať za legitímnu nádej na získanie majetku, keďže Dohovor nezaručuje právo na získanie majetku. Zároveň EŠLP upozornil, že právo bývať v konkrétnom byte nemožno považovať za „majetok“ v zmysle sledovaného ustanovenia. V tejto časti preto EŠLP námietku s'ťažovateľov týkajúcu sa údajného porušenia majetkových práv, obdobne ako s ňou spojenú námietku týkajúcu sa diskriminácie, ako nezlučiteľnú s ustanoveniami Dohovoru odmietol. Hoci nová právna úprava v podobe zákona č. 260/2011 Z. z. zasiahla vzhľadom na možnosť vypovedania nájmu vlastníckmi do práv nájomcov na rešpektovanie obydla, zásah majúci právny základ však podľa EŠLP sleduje legitímny cieľ v podobe ochrany práv vlastníkov, ktorí dlhodobo znášali bremeno regulovaného nájmu. Vzhľadom na záruky pridelenia bytovej náhrady v prípade splnenia príslušných podmienok, procesné záruky a možnosť preskúmania rozhodnutia samosprávy súdom súd konštatoval, že zásah do práva s'ťažovateľov na rešpektovanie súkromia nie je neprimeraný či inak v rozpore s čl. 8 Dohovoru. Vzhľadom na uvedené boli s'ťažnosti ako celok EŠLP vyhlásené za neprijateľné.¹⁷

4 ZAČAROVANÝ KRUH BYTOVÝCH REŠTITÚCIÍ – RIEŠENIE V NEDOHLADNE?

Ako už bolo zmienené, prijatím zákona č. 260/2011 Z. z. o ukončení niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona NR SR č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov umožnil zákonodarca vlastníkom reštituovaných bytov jednostranne vypovedať s nájomcami nájomnú

¹⁷ *Straka a ďalší proti SR a Borodinová a ďalší proti SR*. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. [cit. 12. 01. 2018]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1903>

zmluvu. S cieľom ochrániť nájomcov od straty bývania dal zákon nájomcom možnosť požiadať príslušnú obec, na území ktorej sa reštituované byty nachádzali, o náhradné bývanie. Nájomcovia, ktorí obec požiadali o náhradné bývanie zákon chráni tým spôsobom, že do doby, kým im nebude zabezpečená bytová náhrada, sú ich pôvodné byty oprávnení užívať i naďalej. Vlastníci reštituovaných bytov sú tak na druhej strane povinní akceptovať nájomcov čakajúcich na bytové náhrady až do doby ich pridelenia obcou. Možno konštatovať, že bytová náhrada nie je i napriek pôvodným plánom zabezpečená pre všetkých nájomcov ani v súčasnom období. Poskytnutie náhradného bývania predstavuje najväčší problém pre Bratislavu – hoci malo mesto do konca roka 2016 povinnosť zabezpečiť náhradný byt vyše 500 nájomcom reštituovaných bytov, mesto v danom roku nielenže nezačalo stavať potrebné byty, ale zásadný problém predstavovala už len otázka vymedzenia vhodných pozemkov pre stavbu náhradných bytov¹⁸ – v lokalitách, v ktorých sa pôvodne plánovalo začať stavať náhradné byty mesto narazilo na odpor nielen samotných obyvateľov jednotlivých mestských častí,¹⁹ ale i poslancov či starostu.²⁰ Zásadný problém, ktorý namietajú nájomcovia je i skutočnosť, že za vypratáný byt v reštituovanom dome môže nájomca získať náhradu, ktorá je limitovaná počtom osôb. Ako konštatujú, problém tak nepredstavuje iba skutočnosť, že nájomcovia, ktorí prežili celý život

¹⁸ Bratislava nemá byty pre ľudí z reštituovaných domov, zrejme príde o štyri milióny. In: *Trend* [online]. Dostupné z: <https://www.etrend.sk/ekonomika/bratislava-nema-byty-pre-ludi-z-restituovanych-domov-zrejme-pride-o-styri-miliony.html> [cit. 12. 01. 2018].

¹⁹ Kým napríklad obyvatelia Dúbravky nesúhlasili s výstavbou náhradných bytov kvôli parkovacím miestam, obyvatelia Ružinova namietali, že nová výstavba sledovanú lokalitu nielen esteticky a architektonicky naruší a kvôli výstavbe bude musieť byť odstránená zeleň, ale v neposlednom rade bude plánovaná deväťpodlažná budova tieniť nižšej bytovke v jej susedstve. Ružinovčania sú proti výstavbe náhradných bytov. In: *SME Bratislava* [online]. Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/8176533/ruzinovciana-su-proti-vystavbe-nahradnych-bytov.html> [cit. 12. 01. 2018].

²⁰ Pozri Mestskí poslanci za Ružinov jednotne proti výstavbe nájomných bytov. In: *Ružinov* [online]. Dostupné z: <http://www.ruzinov.sk/sk/aktuality/view/mestski-poslanci-za-ruzinov-jednotne-proti-vystavbe-najomnych-bytov>. Pre mesto predstavuje okrem zmienených ťažkostí zásadný problém i výška štátnej dotácie, ktorá nepostačuje na kúpu alebo postavenie nehnuteľnosti v hlavnom meste. Hoci mesto, vzhľadom na výšku dotácie, uprednostnilo stavbu bytov na pozemkoch, ktoré malo vo vlastníctve, na vydanie potrebného stavebného povolenia zostávajú stále oprávnené stavebné úrady príslušných mestských častí. Ružinovčania sú proti výstavbe náhradných bytov. In: *SME Bratislava* [online]. Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/8176533/ruzinovciana-su-proti-vystavbe-nahradnych-bytov.html> [cit. 12. 01. 2018].

v centre mesta môžu byť prest'ahovaní do jeho okrajových častí, ale i to, že veci z pôvodného bytu budú musieť často presunúť do bytu s výrazne menšou rozlohou.²¹

Jedným z riešení problému stále otvorených bytových reštitúcií by podľa nájomcov bola možnosť nahradenia bytovej náhrady poskytnutím finančnej náhrady nájomcom reštituovaných bytov.²² Takéto riešenie však Ministerstvo dopravy a výstavby SR odmietlo – vo svojej argumentácii nepoukazovalo len na skutočnosť, že prevažná väčšina obcí na Slovensku už potrebnú bytovú náhradu zabezpečila, prípadne je v pokročilom štádiu jej obstarávania a takáto zmena by mohla znamenať porušenie legitímnych očakávaní nielen príslušných obcí, ale i samotných žiadateľov, ktorí by kvôli tomu, že ich obec zabezpečila príslušnú bytovú náhradu včas, mohli byť teoreticky ukrátení o možnosť finančnej náhrady, ale i fakt, že nie všetci oprávnení nájomcovia, i vzhľadom na neschopnosť zaobstarať si v súčasných trhových podmienkach potrebné bývanie, by finančnú náhradu uprednostnili. Okrem zmienených otázok by zásadný problém predstavovalo i ekonomické hľadisko, keďže i v prípade využitia maximálnej dotácie od štátu by sledovaná suma v trhových podmienkach mesta bez ďalších potrebných prostriedkov pre zabezpečenie vlastného náhradného bývania nebola dostačujúca. Okrem zmienených otázok ministerstvo poukazovalo i na skutočnosť, že by nebolo možné garantovať vyst'ahovanie nájomcov z bytu v primeranej lehote, ale i fakt, že by nebolo možné kontrolovať, či skutočne došlo k zabezpečeniu potrebnej bytovej náhrady alebo nájomcovia finančné prostriedky využili na iný účel. Zabezpečenie tejto alternatívy by tak nevyžadovalo len

²¹ Kým jednej osobe má byť pridelený byt s maximálnou výmerou 45 m², maximálna rozloha nového náhradného bytu pre dve až tri osoby je 60 m² a pre štvorčlennú až päťčlennú rodinu až do výšky 75 m². Reštitúcie: Staré krivdy v nových časoch. In: *Žurnál Pravda* [online]. Dostupné z: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/373464-restitucie-stare-krivdy-v-novych-casoch/> [cit. 12. 01. 2018].

²² Pozri napríklad Obyvatelia reštitučných bytov sú zúfalí, magistrát Bratislavy ich problém nerieši: Čakajú, kým pomrieme! In: *Nový Čas* [online]. Dostupné z: <https://www.cas.sk/clanok/735883/obyvatelia-restitucnych-bytov-su-zufali-magistrat-bratislavy-ich-problem-neriesi-cakaju-kym-pomrieme/>. Minulý rok mesto Bratislava avizovalo, že obdobne ako iné slovenské mestá plánuje náhradné bývanie okrem výstavby bytov zabezpečiť i kúpou formou verejných obchodných súťaží. Bratislava plánuje nakúpiť náhradné nájomné byty v intraviláne mesta. In: *Správy Pravda* [online]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/455733-magistrat-chce-nakupit-nahradne-najomne-byty-v-intravilane-hlavneho-mesta/> [cit. 12. 01. 2018].

legislatívne zabezpečenie účelovej väznanosti finančnej náhrady spolu s príslušným kontrolným mechanizmom, ktorý by zabezpečil, že nájomcovia finančné prostriedky nevyužijú na iný účel a nedostanú sa tak do nepriaznivej životnej situácie, ale problém by predstavovala i otázka akým spôsobom, ak vôbec, by sa i vzhľadom na ochranu nájomcu v našom právnom poriadku, zabezpečil nútený výkon rozhodnutia. Ministerstvo záverom poukázalo i na skutočnosť, že časť nájomcov by nemusela mať dodatočné vlastné finančné prostriedky a vzhľadom na ich možný nízky príjem či pokročilý vek, by im banky úver nemuseli vždy poskytnúť.²³ Návrh, ktorého cieľom bolo priniesť nájomcom možnosť výberu medzi bytovou náhradou a finančnou náhradou bol v posledných rokoch opakovane predložený i v Národnej rade SR.²⁴ Obdobne ako pri prechádzajúcich úvahách o možnosti poskytnutia finančnej náhrady sa však i v súčasnosti

²³ *Správa o plnení cieľov Koncepcie spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov*, s. 8–10. Pozri tiež O finančných náhradách za byty v Bratislave neuvazujú. In: *Správy Pravda* [online]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/392771-o-financnych-nahradach-namiesto-bytov-sa-v-bratislave-neuvazuje/>

²⁴ Podľa dôvodovej správy k návrhu zákona je súčasná úprava v podobe zákona č. 260/2011 Z. z. upravujúceho vzťahy medzi nájomcami a vlastníckymi reštituovanými bytmi nevyvážená, a to v prospech vlastníkov. Hoci na jednej strane sledovaný mechanizmus zmierňuje majetkové krivdy na strane vlastníkov reštituovaných bytov, na strane druhej vytvára nové krivdy na strane nájomcov. Ambíciou sledovaného návrhu je ponúknuť riešenie ako vzájomné vzťahy medzi nájomcami, vlastníckymi, obcou a štátom optimálne vyvážiť v prospech všetkých strán – kľúčovú úlohu má pritom predstavovať slobodný výber nájomcu medzi bytovou a finančnou náhradou, spravodlivé prispievanie obce na nájomné vlastníckovi a rovnako i možnosť príslušných obcí získať od štátu na účel poskytovania finančných náhrad potrebné dotácie. Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 261/2011 Z. z. o poskytovaní dotácií na obstaranie náhradných nájomných bytov v znení neskorších predpisov [online]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=443195> [cit. 12. 01. 2018]. Pozri tiež Návrh na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 261/2011 Z. z. o poskytovaní dotácií na obstaranie náhradných nájomných bytov v znení neskorších predpisov. In: *Národná rada Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1094>; a Slováci by mohli za reštituované byty dostať aj finančnú náhradu, navrhuje Sme rodina. In: *Financial Report* [online]. Dostupné z: <https://www.finreport.sk/agenturne-spravy/slovaci-by-mohli-za-restituovane-byty-dostat-aj-financnu-nahradu-navrhuje-sme-rodina/>

zdá, že problém zostane i naďalej riešený najmä prostredníctvom výstavby náhradného bývania. Je otázne, v akom časovom horizonte sa podarí zaisťiť náhradné bývanie pri uplatňovaní súčasného riešenia situácie v podobe výstavby náhradných bytov bez využitia i inej alternatívy, napríklad už zmienennej finančnej náhrady, ktorú by uvítali viacerí nájomcovia. Ako konštatujú nájomcovia reštituovaných bytov, zdá sa, že ich hlavným nepriateľom nie sú paradoxne vlastníci, ale magistrát mesta, pre ktorého je zrejme výhodnejšie doplácať rozdiel na nájomnom²⁵ ako ponúknuť iné, efektívnejšie riešenie situácie, ktoré by i vlastníkom reštituovaných bytov umožnilo po rokoch plnohodnotne a bez obmedzení využívať ich majetok. Tí okrem nemožnosti užívať a disponovať so svojím majetkom poukazujú i na stále nevyriešený problém regulovaného nájomného v prípadoch nespádajúcich pod účinnosť zákona č. 260/2011 Z. z., ktoré podľa ich slov zostali zacyklené v systéme regulovaného nájomného, ktoré však vzhľadom k súčasnej legislatívnej situácii nie je možné ukončiť. Sledovaný stav je stále aktuálny i napriek viacerým rozhodnutiam EŠLP, v ktorých súd konštatoval porušenie práv sťažovateľov – vlastníkov práv nehnuteľností.²⁶ Je teda otázne, akým spôsobom plánujú kompetentné miesta reagovať na situáciu i vzhľadom na v predchádzajúcich častiach zmienený rozsudok EŠLP, ktorý Slovenskej republike uložil v zmysle článku 46 Dohovoru povinnosť uskutočniť opatrenia, predovšetkým osobitný prostriedok nápravy, ktorý umožní získať náhradu škody za zistené porušenie Dohovoru. Zatiaľ zostáva problematický stav stále otvorených bytových reštitúcií vyžadujúci si aktívne konanie kompetentných miest, napriek dlhoročným deklaráciám snáh o riešenie predmetnej situácie i naďalej nevyriešený.

²⁵ Obyvatelia reštitučných bytov sú zúfalí, magistrát Bratislavy ich problém nerieši: Čakajú, kým pomrieme! In: *Nový Čas* [online]. Dostupné z: <https://www.cas.sk/clanok/735883/obyvatelia-restitucnych-bytov-su-zufali-magistrat-bratislavy-ich-problem-neriesi-cakaju-kym-pomrieme/> [cit. 12. 01. 2018].

²⁶ Pozri Podnety k návrhu Opatrenia Ministerstva financií SR o regulácii cien nájmu bytov vo verejnom sektore In: *Regulované nájomné OZ* [online]. Dostupné z: <http://www.regulovanenajomne.sk/> [cit. 12. 01. 2018].

Literature

Bratislava plánuje nakúpiť náhradné nájomné byty v intraviláne mesta.

In: *Správy Pravda* [online]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/455733-magistrat-chce-nakupit-nahradne-najomne-byty-v-intravilane-hlavneho-mesta/> [cit. 12. 01. 2018].

Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 261/2011 Z. z. o poskytovaní dotácií na obstaranie náhradných nájomných bytov v znení neskorších predpisov [online]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=443195> [cit. 12. 01. 2018].

Dôvodová správa k zákonu č. 260/2011 Z. z. [online]. Dostupné z: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2011/260-2011-z-z.html> [cit. 12. 01. 2018].

Koncepcia spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov.

Obyvatelia reštitučných bytov sú zúfalí, magistrát Bratislavy ich problém nerieši: Čakajú, kým pomrieme! In: *Nový Čas* [online]. Dostupné z: <https://www.cas.sk/clanok/735883/obyvatelia-restitucnych-bytov-su-zufali-magistrat-bratislavy-ich-problem-neriesi-cakaju-kym-pomrieme/> [cit. 12. 01. 2018].

Podnety k návrhu Opatrenia Ministerstva financií SR o regulácii cien nájmu bytov vo verejnom sektore. In: *Regulované nájomné OZ* [online]. Dostupné z: <http://www.regulovanenajomne.sk/> [cit. 12. 01. 2018].

Reštitúcie: Staré krivdy v nových časoch. In: *Žurnál Pravda* [online]. Dostupné z: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/373464-restitucie-stare-krivdy-v-novych-casoch/> [cit. 12. 01. 2018].

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade Bittó a ďalší proti Slovenskej republike z 28. januára 2014. In: *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1821> [cit. 12. 01. 2018].

Ružinovčania sú proti výstavbe náhradných bytov. In: *SME Bratislava* [online]. Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/8176533/ruzinovcania-su-proti-vystavbe-nahradnych-bytov.html> [cit. 12. 01. 2018].

Správa o plnení cieľov Konceptie spôsobu usporiadania vzťahov súkromných vlastníkov bytových domov a nájomcov bytov dotknutých dereguláciou cien nájmu bytov.

Straka a ďalší proti SR a Borodinová a ďalší proti SR. In Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky [online]. Dostupné z: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1903> [cit. 12. 01. 2018].

Zákon č. 260/2011 Z. z. o ukončení a spôsobe usporiadania niektorých nájomných vzťahov k bytom a o doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov

Contact e-mail

lenka.martincova@flaw.uniba.sk

Lex Schwarzenberg – pohled oběti

Adam Friedrich Carl von Pezold

Abstract in original language

Můj pradědeček, JUDr. Adolf Schwarzenberg, napsal ohledně Lexu Schwarzenberg prezidentu E. Benešovi následující: „*Neprosím o milost, nýbrž žádám jen spravedlnost podle dosud platného právního řádu...*“

Adolf Schwarzenberg byl zapáleným antinacistou a vášnivým československým vlastencem. Jeho odpor proti nacistické okupaci této země vedl k zabránění jeho veškerého majetku Gestapem. Zatímco Adolfovi se podařilo uniknout do USA, můj dědeček, Jindřich Schwarzenberg, byl zatčen Gestapem a deportován do koncentračního tábora Buchenwald. Po konci války byl mé rodině odepřen návrat do vlasti a Adolfův majetek nám nebyl nikdy navrácen. Protože bylo zcela zřejmé, že na naši rodinu nebude možné aplikovat prezidentovy dekrety z důvodu našeho působení v protinacistickém odboji, československý parlament přijal proti mému pradědečkovi tento protiústavní speciální předpis jako pokus o legalizaci nacistické krádeže. Dnes stále Česká republika proti nám aplikuje tento předpis, který ani neobviňuje mou rodinu z žádného zločinu či provinění. Důsledkem toho jsme ztratili ochranu našich práv garantovaných Ústavou České republiky a nyní jsme postaveni mimo ochranu základních práv a svobod platných v této zemi. Perzekuce mé rodiny započatá nacisty pokračuje v České republice do dnešního dne.

Keywords in original language

Restituce; Lex Schwarzenberg; Ústavní listina Československé republiky 1920; Ústava České republiky; Výbor Spojených národů pro lidská práva; Obecnost zákona; Ad hominem zákon; Radbuchova formule; protinacistický odboj; Listina základních práv a svobod; Washingtonská deklarace; Tereziánská deklarace; Elisabeth Pezoldová; Adolf Schwarzenberg.

Abstract

As my great-grandfather Dr. Adolph Schwarzenberg wrote to President Benes with regard to the Lex Schwarzenberg: „*I am not begging for mercy, but only asking for justice according to the currently valid laws...*”

Adolph Schwarzenberg was a passionate anti-Nazi and Czechoslovak patriot. His opposition to the Nazi occupiers of this country led to the seizure of his entire property by the Gestapo. While Adolph managed to escape to the United States, my grandfather Jindrich Schwarzenberg was arrested by the Gestapo and deported to the Concentration Camp Buchenwald. After the war, my family was not allowed to return to our homeland and Adolph's property was never returned. Since it was obvious that the Benes Decrees would not be applicable to our family, since we were known to have been in active resistance to the Nazis, the Czechoslovak Parliament passed this unconstitutional special law against my great-grandfather, in an attempt to legalize the theft the Nazis had committed. Today the Czech Republic is still applying this law, which doesn't even accuse my family of any crime or wrongdoing, against us. Therefore, the protection of our rights, as guaranteed by the Constitution, has been lost for us and we are placed outside of the protection of the general laws valid in this country and the persecution of my family started by the Nazis continues in the Czech Republic until this day.

Keywords

Restitution; Lex Schwarzenberg; Czechoslovak Republic constitution 1920; Czech Republic Constitution; United Nations Human Rights Committee; Law General Applicability; Ad hominem law; The Radbuch Formula; Anti-Nazi Resistance; Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms; Washington Declaration; Terezin Declaration; Elisabeth Pezold; Adolph Schwarzenberg.

Vážené dámy, vážení pánové,

dovolte mi Vám nejprve poděkovat za příležitost k Vám dnes promluvit. Dovolte mi, abych se stručně představil: Jmenuji se Adam Pezold a jsem pravnukem Adolfa Schwarzenberga. Posledních 8 let žiji v České republice

a pomáhám své matce, Elisabeth Pezoldové, rozené Schwarzenbergové-Hluboká, koordinovat její úsilí o získání majetku jejího dědečka.

Zákon č. 143/1947 Sb. představím ze tří různých úhlů pohledu:

1. Pozadí historických okolností, které vedly ke schválení tohoto unikátního zákona;
2. Stručně popíši, co považuji za jasný nedostatek tohoto zákona, pokud jde o procesní právní rámec své doby;
3. Nakonec pohovořím o morálních a ústavních problémech, které existence tohoto zákona způsobila a dodnes této zemi způsobuje.

1 POZADÍ HISTORICKÝCH OKOLNOSTÍ

Jelikož jsem limitován časem, zmíním se pouze o těch událostech, které považuji za nejdůležitější v životě Adolfa s ohledem na Lex Schwarzenberg. Velice záhy si uvědomil nebezpečí, které pro Evropu a zbytek světa představoval vzestup národních socialistů v Německu. To bylo také hlavním důvodem, proč Adolf Schwarzenberg daroval prezidentu Benešovi během jeho návštěvy v našem domově v Českém Krumlově značný finanční obnos na opevnění hranic republiky s nacistickým Německem.¹

Je příznačné, že když se Adolf Hitler rozhodl navštívit Český Krumlov, můj pradědeček a dědeček osobní setkání s ním odmítli.

Je důležité si uvědomit, že Adolf Schwarzenberg nebyl předurčen k perzekuci německými okupanty – byl hlavou bývalé aristokratické rodiny s dlouhou historií, z níž vzešlo mnoho významných politických i vojenských osobností, s nimiž nacisté toužili být spojováni. Nebyl židovského původu ani nespadal do žádné další kategorie, kterou by nacisté prohlašovali za nepřátelskou. Rozhodnutí přidat se k odporu proti nacistickým okupantům své země učinil Adolf Schwarzenberg svobodně ze svého morálního přesvědčení a z vlastenecké povinnosti vůči Československé republice.

Adolfovi bylo zřejmé, že se jedná o nevratné rozhodnutí, které ovlivní každý aspekt jeho života a ohrozí nejenom existenci majetku, jemuž

¹ Viz fotografie Návštěva prezidenta Edvarda Beneše v Českém Krumlově, setkání s JUDr. A. Schwarzenbergem dne 7. 5. 1937. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/historical-photographs/#swipebox>

věnoval svoji dosavadní kariéru, ale i svůj život a životy své rodiny. Brzy poté byli Adolf a Hilda Schwarzenbergovi donuceni uniknout z okupovaného Československa přes Itálii do Spojených států, aby se vyhnuli zatčení Gestapem.² Přestože byl veškerý Adolfův majetek nacházející se v dosahu vlivu německé Říše zabaven³ a rozhodnutí o jeho osudu si vyhradil osobně Adolf Hitler, z amerického exilu svými příjmy, které pocházely z farmy v Keni dodávající konzervované potraviny spojencům, finančně podporoval exilovou vládu v Londýně.

Zatímco se Adolfovi a Hildě podařilo uprchnout, jejich adoptivní syn a zmocněnec, můj dědeček Jindřich Schwarzenberg, byl na základě osobního rozkazu Heinricha Himmlera zatčen Gestapem a následně byl několik dní osobně vyšetřován velitelem Gestapa a zpravodajské služby Sicherheitsdienst, Ernstem Kaltenbrunnerem. Jindřich byl v několika věznicích Gestapa vězněn v izolaci, následně byl uvězněn v koncentračním táboře Buchenwald a poté byl až do konce války nasazen k nuceným pracím.

Po skončení války se jak Adolf, tak Jindřich chtěli vrátit do jejich rodného Československa. Nicméně ani jednomu z nich nebylo uděleno vstupní vízum do jejich vlasti. V mezidobí byla na majetek Adolfa Schwarzenberga uvalena národní správa paradoxně z důvodu nepřítomnosti vlastníka majetku v republice. Poté, 4. října 1945, byla nařízena konfiskace majetku Adolfa Schwarzenberga podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Přestože ani jemu, ani jeho synovi, nebyl umožněn vstup do země, proti této konfiskaci se Adolf Schwarzenberg ve stanovené lhůtě dne 16. října 1945 odvolal.

Naproti tomu v Rakousku a Německu nám byl náš majetek, který byl také zabraný Gestapem, spojenci, včetně Sovětského svazu vedeného Josifem Stalinem, téměř okamžitě vrácen z důvodu protifašistického odporu mé rodiny. Pouze Československo se rozhodlo si kořist nacistů ponechat.

² Viz fotografie JUDr. A. Schwarzenberg s manželkou Hildou. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/historical-photographs/#swipebox>

³ Zábor majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga gestapem ve prospěch německé Říše dne 17. 8. 1940. Dostupné z: [http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/3_400817_Verfügung_B.Nr.-II_1174_39-](http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/3_400817_Verfügung_B.Nr.-II_1174_39-.). (Zábor majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga gestapem ve prospěch německé říše dne 17. 8. 1940).pdf

Vzhledem k nemožnosti aplikovat konfiskační dekrety⁴ začal stát, který stále ještě bažil po ukradení takto velkého majetku vlastněného mou rodinou, vytvářet zvláštní zákon, na jehož základě by majetek získal a udržel ho v celku. Toto bylo přinejmenším teoreticky cílem zvláštního zákona, který se stal známým jako Lex Schwarzenberg.

2 NEDOSTATKY PSEUDO-PŘEDPISU

Toto mne přivádí k druhé části mého projevu, konkrétně k procesním nedostatkům tohoto zákona. Jedním z důvodů, proč já osobně shledávám nemožné přijmout zákon č. 143/1947 Sb. jako skutečný zákon, je i skutečnost, že pro soudy se zdá být závazná pouze ustanovení, která způsobují krádež našeho majetku, naproti tomu povinnosti vyplývající z tohoto pro stát jsou vesele ignorovány. Dle mého názoru je zákon platný zcela či vůbec. V této souvislosti je důležité poznamenat, že mezi zákonem č. 143/1947, jak byl schválen, a zákonem, který byl a je aplikován dnes, se nachází propastný rozdíl.⁵

Nyní Vám představím několik nejzřetelnějších rozdílů mezi textem Lex Schwarzenberg a jak byl tento skutečně aplikován.

§ 1 hovoří o „přechodu majetku rodu Schwarzenbergů, větve tzv. primogenitury na Hluboké nad Vltavou na zemi Českou“. Je pozoruhodné, že zde zmiňovaný subjekt nemá právní subjektivitu, a proto v první řadě nemůže vlastnit majetek. „Primogenitura“ je termín, který vychází z fideikomisních zákonů, které byly v Československu v roce 1924 zrušeny a nemohly mít tudíž v roce 1947 žádný právní význam.

Navíc majetek měl být převeden na „zemi Českou“. Je důležité si uvědomit, že převod měl být ve prospěch země České, nikoliv Československého státu.

⁴ Dopis Jana Masaryka ze dne 8. 10. 1945 ohledně chování a názorů JUDr. A. Schwarzenberga za války v exilu. Dostupné z: http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/13_451008%20OdpovĚ%20Jana%20Masaryka%20ministrov%20zahrani%C2%83n%C3%ADch%20vĚc%C3%AD%20ze%20dne%208.10.1945%20na%20dotaz%20ohlednĚ%20postoj%20Dr.%20Adolfa%20Schwarzenberga.pdf

⁵ Zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hluboké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. 7. 1947. Dostupné z: http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/32_470710%20Zákon%20%C2%83%20143%20ze%20dne%2010.7.1947%20o%20převodu%20vlastnictví%20majetku%20hluboké%20větve%20Schwarzenbergů%20na%20zemi%20%C2%BCeskou.pdf

§ 1 odst. 2 se pokouší o vymezení majetku dotčeného tímto zákonem. Pokouší se tak učinit jmenováním Adolfa Schwarzenberga, stejně tak jeho zemřelého otce a dědečka. Bylo tak učiněno proto, aby orgány spravující pozemkové knihy věděly, která jména vlastníků nemovitostí mohla být v té době zapsána v pozemkových registrech.

Důvodová zpráva k Lex Schwarzenberg dále upřesnila, že tímto zákonem má být zasažen pouze hospodářský majetek Adolfa Schwarzenberga, a to bylo také důvodem, proč byl vytvořen soupis osobního majetku (nezasaženého zákonem) a hospodářského majetku (zasaženého zákonem). Tyto soupisy byly komunistickým režimem uznávány ještě v 50. letech.

Na druhou stranu dnes jsou Česká republika a její soudy toho názoru, že zákonem byly postiženy jak majetek hospodářský, tak majetek osobní, a to včetně majetku ostatních členů hlubocké větve rodu Schwarzenbergů-Hluboká, kteří v zákoně nebyli zmíněni. Tímto postupem byl Československem, a v dnešní době i Českou republikou, ukraden všechný majetek mého pradědečka, včetně ryze osobních věcí jako jeho oblečení a rodinných fotografií. Přestože lze očekávat, že stát nebude ochoten vrátit nic, včetně těchto nejosobnějších věcí, které nám odcizil, nemohu pochopit, jak mohou soudy následovat tuto konstrukci, i když je zcela v rozporu se zákonem.

§ 2 říká, že země Česká je povinna pečovat o historické památky, jichž vlastnictví nabylo na základě tohoto zákona. Že toto nařízení nebylo nikdy naplněno, lze pozorovat při pohledu na zámky v Postoloprtech, Vršovicích, či pivovar v Chýnově u Tábora, který byl nedávno srovnán se zemí, a mnoho dalších tragických příkladů.

§ 3 říká, že nároky na penzi svědčící zaměstnancům budou přebrány v plném rozsahu zemí Českou a nadace a fondy zřízené mým pradědečkem a našimi předky budou i nadále spravovány a dotovány zemí Českou. Nemíjí třeba říkat, že tento § nebyl rovněž nikdy implementován.

§ 4 ukládá povinnost intabulace (vkladu) vlastnických práv, které budou převedeny na zemí Českou, aby se stala právoplatným vlastníkem majetku. I přes jasný pokyn zákona české soudy zaujímají nevysvětlitelný postoj,

že majetková práva Adolfa Schwarzenberga byla ztracena s okamžitou platností ke dni vyhlášení tohoto zákona.⁶

§ 5 odst. 1 říká, že předmětný majetek přechází do vlastnictví země České bez náhrady dosavadním vlastníkům. Zatímco stát a jeho soudy byly samozřejmě velice potěšené, že mohou jednat v souladu s tímto odstavcem, odstavec 2 stejného paragrafu, který slibuje Adolfovi zaopatřovací důchod, byl samozřejmě ignorován. Přirozeně žádný důchod hrazen nikdy nebyl.

§ 6 zákona stanoví, že majetek bude tvořit samostatnou jednotku po stránce právní, hospodářské a účetní, spravovanou představenstvem. Nicméně již po několika prvních letech si majetek postupně rozdělily státní a národní podniky.

S ohledem na obsah našich restitučních zákonů je nejvýznamnější dezinterpretací zákona č. 143/1947 Sb. současnými soudy ignorace § 4 v kombinaci s **konstrukcí** okamžitého „ex lege“ efektu zákona. Tímto způsobem se soudci této země pokouší naplnit přání státu udržet si náš majetek tím, že posouvají okamžik ztráty majetku před období rozhodné pro restituce.

Domnívám se, že se jedná o velmi nebezpečný precedens, pokud dovolíme státu a jeho soudům, aby si vybrali, které aspekty zákona chtějí akceptovat a které aspekty by raději ignorovaly. Nicméně to je však přesně to, co vidíme v případě zákona č. 143/1947 Sb.

3 MORÁLNÍ A ÚSTAVNÍ PROBLÉMY POSUZOVÁNÍ A APLIKACE V DNEŠNÍ DOBĚ

Tímto se, dámy a pánové, dostáváme k poslednímu bodu, na který bych se chtěl zaměřit, tedy morální a ústavní nedostatky tohoto tzv. zákona.

Na tento zákon se pohlíželo jako na nanejvýš chybný už v době, kdy byl vyhlášen. Dokonce i v době vyhlášení tohoto zákona, kdy se politická atmosféra v této zemi již začala zhoršovat, vzneslo minimálně 5 ministerstev

⁶ Knihovní návrh Zemského národního výboru v Praze ze dne 7.7.1948 ke Krajskému soudu civilnímu v Praze na vklad vlastnického práva pro zemi Českou k nemovitostem, zapsaným v zemských deskách č. 59, 60 a 1301. Dostupné z: http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/38_480707%20Knihovna%C3%AD%20n%C3%A1vrh%20Zemsk%C3%ADho%20v%C3%ADboru%20Krajsk%C3%ADmu%20civiln%C3%ADmu%20v%20Praze%20ze%20dne%207.7.1948%20na%20v%C3%ADmaz%20pozn%C3%A1mek%20a%20vklad%20z%C3%A1pisu%20do%20Zemsk%C3%ADch%20desk.pdf

námítky prezidentovi republiky, aby tento zákon nepřijímal, neboť měla vážné pochybnosti jak o ústavnosti, tak o vynutitelnosti tohoto zákona. Mezi těmito ministerstvy bylo také Ministerstvo pro sjednocení zákonů, které v té době vykonávalo práva a povinnosti ústavního soudu. Navzdory varování různých ministerstev prezident Beneš, pravděpodobně zčásti kvůli rostoucímu politickému tlaku, přistoupil ke schválení tohoto neústavního aktu. Zatímco historické okolnosti těžce zkoušené republiky v období směřující k nástupu komunistického, totalitního režimu mohou do jisté míry vysvětlit, za jakých okolností může být taková právní **ohavnost**, jako Lex Schwarzenberg, někdy podepsána, neexistuje žádná omluva pro skutečnost, že Česká republika dnes považuje tento zákon za platnou část českého právního řádu. Musím Vás upozornit, že v současné době soudy stále pokračují v aplikaci tohoto předpisu proti nám. Takto se naposledy událo v roce 2016. I přes značné úsilí mé matky však Ústavní soud ČR dodnes stále odmítá posoudit ústavnost tohoto ad hominem zákona.

Zákon, který zbavuje jednoho ctihodného občana veškerého jeho majetku, aniž by ho obviňoval z jakéhokoli zločinu či prohřešku, je nepochybně v rozporu se zásadou rovnosti všech občanů před zákonem, stejně jako se zásadou neexistence žádného trestu bez zločinu. Předpokládané odůvodnění pro toto zcizení majetku může být veřejný zájem. Adolf však otevřel řadu našich nejrepresentativnějších domů veřejnosti již dávno před vznikem první republiky a zisky ze svého majetku podpořil mnoho charitativních institucí. Znovu bych směle tvrdil, že chamtivost státu nemůže být legálním důvodem vyvlastnění občana, pokud se nevracíme do komunistického systému.

V důvodové zprávě k zákonu č. 143/1947 Sb. je jediný pokus vysvětlit vyvlastnění, a to že majetek mé rodiny je příliš velký pro novou sociálně-ekonomickou strukturu státu. Zatímco tento postoj lze očekávat od komunistického státu, nerozumím tomu, jak může tento důvod i dnes zůstat v platnosti. Pokud tento zákon, založený na takových úvahách, zůstává v platnosti dnes, musí to znamenat, že je i dnes stále možné být příliš bohatý pro sociálně-ekonomickou strukturu naší země. Vyvstává otázka, kde bude tato hranice stanovena. Je možné být také příliš chudý, příliš vysoký nebo mít příliš velkou nadváhu, abyste byli pod ochranou zákona?

Skutečnost, že tento zákon není v souladu s Ústavou z roku 1992 a zejména zákonem č. 23/1991 Sb. by měla být také samozřejmá.

Kromě toho Radbruchova formule, formulovaná po 2. světové válce v reakci na jasný rozdíl mezi spravedlností a právem v právních předpisech třetí říše, stanovila, že pokud soudce čelí právní normě, kterou považuje za nespravedlivou, nesmí takovou normu jdoucí proti principům spravedlnosti aplikovat. Radbruch takové normy definoval jako „nesnesitelně nespravedlivé“ nebo „úmyslně bezohledné“ k přednosti lidské rovnosti před zákonem.

Trvám na tom, že obě tyto definice jsou v případě Lex Schwarzenberg plně naplněny a apeluji na soudce České republiky, aby toto uznali.

Příklad škodlivých dopadů Lex Schwarzenberg na české soudnictví je možné nalézt v odůvodnění rozsudku vydaného jménem České republiky v jednom z řízení vedených mou matkou. Ne později než v roce 2016 Okresní soud v Ústí nad Labem použil tento zákon pro vyvlastnění pozemku, který byl stále v té době zapsán jako vlastnictví mého pradědečka Adolfa, a takto aktivně soud použil tento zákon proti nám. Tento zákon tudíž nemůže být pouze posuzován jako relikv minulosti. Tento zákon je v jasném rozporu s naší dnešní ústavou, ale dnešní soudy jej stále užívají proti mé rodině pouze z jediného důvodu – pokračování v krádeži našeho majetku, kterou učinili již nacisté v roce 1940.

V tomto rozsudku soudce píše a cituji: „*Není nejmenších pochybností, že zákon č. 143/1947 Sb. byl prachsprostou krádeží, která nemá v našich právních dějinách obdoby. Původní vlastník se proti československému státu neprovinil, vystupoval jako vášnivý antinacista a podporoval odboj, pročez k odnětí jeho majetku neexistovalo sebelepší morální oprávnění. Přesto mu byl majetek odňat, a to podle § 5 odst. 1 zákona č. 143/1947 Sb. dokonce bez náhrady. O rozporu tohoto zákona s tehdejší ústavním pořádkem a tudíž o jeho neplatnosti podle čl. I odst. 1 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, není pochyb, Ústavní soud, který by tuto neplatnost podle čl. II tohoto zákona vyslovil, však reálně neexistoval a původní vlastník tak neměl proti odnětí majetku žádnou obranu. Rozpor tohoto zákona s ustanovením čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod je rovněž nabíledni, pročez tento zákon podle § 6 odst. 1 ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práva a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, dnem 31. 12. 1991 pozbyl účinnosti.*“

Domnívám se, že by nás všechny měl znepokojoval postoj soudce, který tvrdí, že je nucen aplikovat zákon, který on považuje za jasné porušení ústavy a principu spravedlnosti.

Pokud tento zákon bude nadále existovat, není možné, aby Česká republika tvrdila, že všichni její občané jsou si na jejím území před zákonem rovni, což by ovšem měl být ustavující prvek demokratického právního státu.

Nikde ve světě se mi nepodařilo nalézt další takový právní předpis – namířený jmenovitě proti jedinému občanovi, kterému má být odebrán veškerý majetek bez jakékoliv náhrady, bez toho, aniž by byl obviněn z jakéhokoliv zločinu či provinění. Takovýto zákon nemůže existovat v civilizovaném právním státě. Toto by měl být schopen rozpoznat student prvního ročníku studia práv a naprostou samozřejmostí by tomu tak mělo být i u soudců nejvyšších soudů této země.

Existence takového zákona a jeho pokračující aplikace soudy České republiky mne okradla o mou víru ve vyspělost soudnictví této země. Pokud nadále pokračuje takto očividná nespravedlnost, jakou je existence tohoto zákona, tato země se nemůže nazývat demokratickým právním státem založeným na vládě práva. Aby bylo možné si nadále ponechat umělecká díla ze sbírek mé rodiny, která byla v zahraničí oficiálně označena za jednu z největších sbírek nacisty ukradeného umění, je Česká republika ochotna ignorovat své závazky plynoucí z Washingtonské a Tereziánské deklarace a stejně tak i množství dalších mezinárodních úmluv, pod kterými je také podepsána.

Na závěr bych vám všem chtěl připomenout postavu „Justice“, která byla po staletí používána jako představitelka spravedlnosti. Jedná se o ženu, která drží váhy a meč. Zatímco váhy představují důkladné zvážení předložených důkazů, meč symbolizuje důkladné uplatňování zákonů, páska zakrývající její oči představuje nestrannost soudce. Páska symbolizuje, že spravedlnost je slepá vůči tomu, kdo stojí před ní a zachází se všemi občany stejně. Lex Schwarzenberg odtrhl tuto pásku, protože je aplikován pouze proti jednomu občanovi a jeho potomkům. Jakmile je tato páska odstraněna, nevěřím, že je vůbec možné znovu ji použít. Zatímco dnes máme Lex Schwarzenberg, co nám zaručuje, že jednoho dne nebudeme mít Lex Balík, Lex Rychetský aj.? Neexistuje žádný logický ani právní důvod, proč má rodina přišla o všechno, co zde vlastnila. I když se demokracie znovu

navrátila do této země, nebylo nám naše vlastnictví do současné doby navráceno. Proto bych Vám chtěl připomenout, že dokud bude tento zákon existovat, není důvodu, proč by se něco takového nemohlo stát i komukoliv dalšímu, kdo dnes sedí v této místnosti.

V mnoha případech je možné zaznamenat škodlivé důsledky tohoto předpisu na morálku této země. V mnoha rozhovorech se státními činiteli mi bylo řečeno, že jsou si tito vědomi, že to, jak je s námi zacházeno, není v souladu s platným právem, ale je takto činěno v souladu s politickými zájmy tohoto státu. Tudíž bych, prý, neměl očekávat žádný úspěch před soudy této země. Zatímco tito ministři prohlásili, že osobně se za tento stav stydí, jedním dechem ovšem dodávají, že oni sami nemohou v této věci nic učinit. Toto dokazuje, jak pouhá existence takového předpisu může podlamovat samotné základy naší demokracie. Všichni členové parlamentu, stejně tak i všichni soudci v této zemi, slibují, že budou prosazovat a chránit naši ústavu. Zde ovšem vidíme jak tito lidé, kteří s nejlepšími úmysly vstoupili do služeb naší země, jsou nuceni jednat v rozporu se jejich morálním přesvědčením a jejich chápáním ústavnosti, protože pocit'ují, že tato jejich přesvědčení a názory jsou v rozporu s politickými zájmy tohoto státu.

Proto Vás žádám, abyste si pamatovali, že to, co je pro Vás zajímavou akademickou právní otázkou, je pro mne a mou rodinu každodenní realita, která nás zbavuje významné části našich lidských práv.

Lex Schwarzenberg se pokouší o objektivizaci a dehumanizaci mé rodiny – není na nás nahlíženo jako na jakéhokoliv jiného občana se stejnými právy, jaká mají i ostatní, ale jsme institucí, kterou můžete znárodnit jediným tahem pera. Tímto předpisem nám stát ukradl nejen náš majetek, ale připravil nás i o naše věci zcela osobní, jakými jsou například naše rodinné spisy, osobní korespondence, rodinné fotografie a jiné památky.

Jak důkladně postupují státní instituce je možné vidět, když navštívíte některý z našich domů v jižních Čechách. Spolu se mnou i ostatní návštěvníci zámku Hluboká slyší od místních průvodců, že hlubocká větev Schwarzenbergů byla vyvlastněna v roce 1947. Ve snaze delegitimovat majetkové nároky mé matky průvodci chybně uváděli, že mí prarodiče zemřeli bezdětní, a tímto tak popírají existenci mé matky a jejích nároků na náš majetek.

Ve snaze podkopat naše nároky na majetek mého pradědečka Adolfa použila Česká republika i policii. Bylo zahájeno vyšetřování mé rodiny v marné snaze zjistit nějaké naše protizákonné jednání, přičemž vůbec neexistovaly ani náznaky toho, proč bylo nutné zneužít výkonnou moc opět proti svému vlastnímu občanovi.

Zeptejte se, prosím, sami sebe, jestli tento zákon, o kterém jsme mluvili, skutečně splňuje standardy spravedlnosti, které očekáváte od zákona. Pokud by byl případně zaměřen na Vás a Vaše děti, bylo by možné jej přijmout jako spravedlivý? Můj dědeček se vždy choval jako loajální a vlastenecký československý občan. Nicméně, republika nikdy neoceníla jeho boj proti okupantům této země, ale potrestala ho zákonem, o kterém jsme dnes hovořili. Pokud je vlastenectví trestným činem, zeptejte se sami sebe, zda se jedná o zemi, kterou chceme být.

Jsem přesvědčen, že nakonec mého pradědečka zabila jeho hluboká bolest a zklamání z této zrady vlastní vlasti. Co pro něj bylo horší než ztráta jeho majetku, byla skutečnost, že jsme vyloučeni z naší společnosti a ústavní ochrany, aniž bychom udělali něco, čím bychom si to zasloužili. Jeho závěť ukazuje, jak stěžejní otázkou pro něj zůstala tato nespravedlnost až do posledních dnů jeho života, jak napsal: „*Československý parlament se dne 10. července 1947 usnesl na zákoně, jímž se celý můj majetek nacházející se v Československu vyvlastňuje bez odškodnění ve prospěch země České. Popírám zákonost tohoto zákona odporujícího všem zásadám práva a morálky a jsem rozhodnut bojovat proti němu všemi prostředky, které mám k dispozici. Od svého dědice očekávám, že bude v tomto boji o právo pokračovat až do úspěšného konce.*“

V souladu s tímto příkazem stojím dnes před Vámi. Chtěl bych se rozloučit slovy Adolfa Schwarzenberga, která napsal prezidentu Benešovi o lexu Schwarzenberg: „*Neprosím o milost, nýbrž žádám jen spravedlnost podle dosud platného právního řádu...*“⁷

Contact – e-mail

adam_pezold@hotmail.com

⁷ Dopis Adolfa Schwarzenberga ze dne 3. 5. 1947 prezidentu Edvardu Benešovi. (AKPR) Dostupné z: http://www.lexschwarzenberg.cz/wp-content/themes/stream/documents/25_470503%20Dopis%20Dr.%20Adolfa%20Schwarzenberga%20ze%20dne%203.5.1947%20prezidentu%20Edvardu%20Benešovi.pdf

Pochybné posouzení právního významu pokusů o zestátnění majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga soudy České republiky pro roce 1989

Jakub Švec

Abstract in original language

Jedna z nejdůležitějších právních otázek projednávaných českou justicií v rámci restitučních řízení o navrácení majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga z Hluboké nad Vltavou je datum ztráty vlastnického práva původního vlastníka a právní titul jeho získání orgánem tehdejší územní samosprávy, zemí Českou, a dále pak Československou lidově demokratickou republikou. V současnosti česká justice a velká část odborné veřejnosti tuto problematiku intabulace (zápisu vlastnického práva) shrnuje do teze, že „*vlastnické právo původního vlastníka bylo převedeno (ex lege) na základě vyhlášeného zákona č. 143/1947 Sb., tzv. lex Schwarzenberg, datem publikace ve sbírce zákonů dne 18. 8. 1947*“. Dobové historické dokumenty a tehdejší předpisy přitom dokládají, že zdaleka takto jednoduše daná záležitost neprobíhala a ani takto jednoznačně neskončila. Odůvodnění rozsudků soudů České republiky publikovaná v průběhu minulých desetiletí se stále nevypořádala s několika klíčovými historickými skutečnostmi, které by tuto tezi mohly radikálně změnit, a postupem času poskytují stále obecnější odpovědi na přetrvávající otázky.

Keywords in original language

Restituce; Lex Schwarzenberg; Princip intabulace; § 444 O.Z.O.; Konfiskace; Vyvlastnění; Pozemkové knihy; Národní správa; Elisabeth Pezoldová; Adolf Schwarzenberg.

Abstract

One of the most important legal question assessed by the Czech judiciary in the restitution proceedings regarding returning the property of Dr Adolph Schwarzenberg-Hluboka concerns the date of the loss of original owner's ownership right and the legal title for its acquisition

by the office of the regional administration, the Land Bohemia, and further by the Czechoslovak people's democratic republic. Currently the Czech judiciary and the majority of the experts compile the problematic of the intabulation (record of the ownership right) into a proposition that „*the ownership right of the original owner was transferred (ex lege) based on the Act No. 143/1947 Coll., so called lex Schwarzenberg, on the day of its publication in the catalogue of promulgated laws on 18. 8. 1947*”. However the historical documents and regulations are showing, that neither the matter did happen in such simple way nor with such definite result. The verdicts` reasoning of the Czech Republic courts published in the previous decades have still not assessed some of the key historical facts, which could radically change the original proposition, and in the course of time they are providing more and more general answers for the pending questions.

Keywords

Restitution, Lex Schwarzenberg; Ownership registration principle; § 444 ABGB; Confiscation; Expropriation; Land books; National administration; Elisabeth Pezoldova; Adolph Schwarzenberg.

1 ÚVOD – HLEDÁNÍ PRAVDY

V současné době je v České republice oficiálními místy i ve veřejném prostoru tvrzeno, že JUDr. Adolf Schwarzenberg z Hluboké nad Vltavou o svá vlastnická práva přišel – československý stát je nabyt – přijetím zákona č. 143/1947 Sb. ex lege (ze zákona) datem vyhlášení tohoto předpisu dne 13. 8. 1947.

Mezi zainteresovanými osobami a institucemi panuje shoda na klíčových historických faktech a jejich zdrojích, ovšem interpretace právních dopadů na ztrátu a nabytí vlastnických práv dotčených účastníků se diametrálně liší. Interpretaci daných právních dopadů dnes stále chybí nezávislé vědecké posouzení zejména jejich účinků s ohledem na datum a titul ztráty vlastnického práva původního vlastníka. V současné době je tato problematika řešena především v průběhu soudních sporů o vydání tohoto majetku zpět rodině JUDr. Adolfa Schwarzenberga. Na jedné straně stojí argumentace a vysvětlení této problematiky předkládané restituentkou Elisabeth Pezoldovou, roz. Schwarzenbergovou, která je vnučkou JUDr. Adolfa

Schwarzenberga, a státních institucí – úřadů a soudů, jejichž zájmy jsou v jasném rozporu. Zjednodušeně lze snad shrnout, že restituent požaduje navrácení a stát to z různých, bohužel do současné doby stále dostatečně nevysvětlených důvodů, odmítá.

2 PRÁVNÍ SITUACE MAJETKU VE 40. LETECH 20. STOLETÍ

V průběhu minulého století se udála řada významných historických skutečností, které se dotýkají přímo majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga a které je nutné posoudit při zkoumání nároků na jeho vrácení. Jedná se především o následující události.

2.1 První pozemková reforma (20. léta 20. stol.)

Značný zásah do majetku rodiny JUDr. Adolfa Schwarzenberga nastal již zanedlouho po vzniku samostatného Československa, kdy byla vyhlášena první pozemková reforma¹. Tato znamenala vyvlastnění za náhradu, která byla znatelně nižší než tržní cena daných nemovitostí, ztrátu 2/3 rozlohy vlastněných nemovitostí a zápis závazku státu do náhradových knih znamenající povinnost státu vyplácet tuto náhradu v průběhu následujících několika desetiletí. Většina náhrad byla rodinou vložena do rozvoje svých podniků v Československu (zejména pivovarnictví, např. pivovar v Protivíně, Regent v Třeboni, Eggenberg v Českém Krumlově aj.) a penzijních fondů schwarzenberských zaměstnanců.

2.2 2. světová válka

Ještě před odevzdáním ležící pozůstalosti JUDr. Adolfu Schwarzenbergovi (po svém otci Janovi, zemřelém dne 1. 10. 1938) mu byl již 17. srpna 1940 zabaven veškerý majetek na území pod vlivem Třetí říše nařízením kancléře Gestapa v Linci v souvislosti s nepřátelskými postoji JUDr. Adolfa Schwarzenberga proti nacistické ideologii a jejím zastáncům, jeho podpoře svobodného Československa atd.² Zde je nutné podotknout, že v případě

¹ Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového, ze dne 16. dubna 1919.

² Verfügung. 17. 8. 1940, B. Nr. – II 1174/39-. Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Linz. (SOA Třeboň, odd. ČK, Vnucená správa 1940-45).

JUDr. Adolfa Schwarzenberga bylo takto postupováno v případě bývalých šlechtických rodin jako u jednoho z právních, kdy nucené správy byly na majetky ostatních rodin dosazovány plošně teprve v roce 1942.³ Do čela správy jeho majetku byl dosazen nucený správce – Treuhänder, Fritz Hesse. Od této chvíle již nikdy neměl JUDr. Adolf Schwarzenberg žádnou možnost, jak se svým majetkem nakládat.⁴

2.3 Národní správa dle dekretu č. 5/1945 Sb.

Již dne 4. 5. 1945 začaly vznikat zaměstnanecké rady v podnicích patřících do majetkového komplexu JUDr. Adolfa Schwarzenberga, které jsou zmínovány v dekretu č. 5/1945 Sb. ze dne 23. 5. 1945, a dne 8. 5. 1945 Národní výbor v Českých Budějovicích jmenoval správce tohoto majetku⁵. O měsíc později, dne 23. 6. 1945, byla i na tento majetek oficiálně zavedena národní správa⁶ – oficiálně z důvodu nepřítomnosti vlastníka, což se dnes zdá jako pouhá záminka z toho důvodu, že byly opakovaně odmítány žádosti o udělení vstupního víza jak JUDr. Adolfu Schwarzenbergovi, tak i jeho adoptivnímu synovi Jindřichovi⁷. S odkazem na § 20 dekretu č. 5/1945 Sb. bylo původnímu vlastníkovi znemožněno jakékoliv nakládání se svým majetkem: „(1) Právní jednání majitelů, držitelů a správců majetků, spadajících pod národní správu, týkající se podstaty těchto majetků a provedená po účinnosti tohoto dekretu, jsou neplatná. (2) Dosavadní majitelé, držitelé a správci majetků pod národní správu daných, jsou povinni zdržeti se jakékoliv zásahu do jednání národního správce.“ Národní správa byla ukončena teprve dne 30. 5. 1948.⁸

³ JELÍNKOVÁ, Dita. Osudy aristokracie v Protektorátu. *Paměť a dějiny* [online]. 2014/02, s. 13–24 [cit. 10. 11. 2018]. ISSN 1802-8241. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1402/013-024.pdf>

⁴ Zde musím podotknout – snad jen s výjimkou své poslední vůle.

⁵ Pověření Československého národního výboru v Českých Budějovicích ze dne 8. 5. 1945; SOA Třeboň, odd. ČK ÚSSM, kt. 45.

⁶ Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23. 6. 1945, č. j. III-1a-932-1945. (SOA Třeboň, odd. ČK ÚSSM, kt. 45).

⁷ Zpráva ministerstva vnitra ze dne 19. 5. 1947, č. j. VII-Cp-8095-381-10/5A7, ministerstvu zahraničních věcí; AMZV.

⁸ Dopis Zemského národního výboru v Praze ze dne 3. 6. 1948, č. j. XII-486-1948. Věc: Zrušení národní správy. (SOA Třeboň, odd. ČK PSM).

2.4 Konfiskace některých nemovitostí dle dekretů č. 100/1945 Sb. a 108/1945 Sb.

Dále byl některý průmyslový majetek konfiskován po roce 1945 dekretem č. 108/1945 Sb. ze dne 30. 10. 1945 (Dekret presidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy – např. hydroelektrárna v Protivíně) a č. 100/1945 Sb. ze dne 27. 10. 1945 (Dekret presidenta republiky o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků – např. grafitový důl v Českém Krumlově)⁹. Ovšem i v případech těchto právních titulů ztráty vlastnického práva, které, dle mého názoru, mají stejnou právní sílu jako z.č. 143/1947 Sb., soudy České republiky formalisticky judikují, že „veškerý majetek byl ztracen na základě z.č. 143/1947 Sb. (viz níže uvedený případ nemovitostí v okrese Rakovník.

2.5 Konfiskace veškerého majetku dle dekretu č. 12/1945 Sb.

Dne 4. 10. 1945 byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga v Československu z důvodu jeho domnělé německé národnosti. Proti této se jeho právní zástupce v zákonné lhůtě odvolal a případ byl jako pochybný postoupen ZNV v Praze.¹⁰ Tento jej řešil až do února 1948, kdy se rozhodl dané konfiskační řízení z důvodu vyhlášení zákona č. 143/1947 Sb. zrušit. Problémem možnosti zrušení odvolacího řízení bylo podané odvolání proti vyhlášené konfiskaci z důvodu chybného posouzení jeho národnosti. Dnes je toto považováno za žádost o výjimku z konfiskace dle ustanovení dekretu č. 12/1945 Sb. Toto je všem zjednodušení dané situace, protože v takovém případě bylo možné podat nejen příslušnou žádost, ale bylo také možné podat odvolání proti aplikaci daného dekretu na JUDr. Adolfa Schwarzenberga dle tehdy platného správního řádu. Odvolání bylo záležitostí správního řízení, a tedy rozhodnutí o něm bylo nezbytností pro ukončení tohoto konfiskačního řízení (viz § 83 vládního nařízení č. 8/1928 Sb.). Faktické nedoručení výměru o zrušení konfiskace přímému účastníku řízení či jeho právnímu zástupci je dnes

⁹ I o těchto česká justice v průběhu posuzování příslušných soudních řízení tvrdila, že i tyto přešly na Československo na základě z.č. 143/1947 Sb. v srpnu roku 1947.

¹⁰ Opravný prostředek proti konfiskační vyhláše Okresního národního výboru v Českých Budějovicích ze dne 16. 10. 1945 (SOA Třeboň, KNV ČB, kt. 216).

posuzováno jako „případné formální nedostatky v dané věci bez jakéhokoliv právního významu“, což svědčí o naprosté formálnosti rozhodování nebo o neznalosti tehdy platného správního řádu. Dle tohoto jednoznačně výměr nabýval právní moci právě teprve momentem doručení (§ 72 odst. 2 vlád. nařízení č. 8/1928 Sb.). O tom, že toto konfiskační řízení nebylo řádně ukončeno, svědčí i odložení celého odvolacího spisu bez vyřízení ad acta dne 15. 1. 1951 Krajským národním výborem v Českých Budějovicích.¹¹

2.6 Lex Schwarzenberg – zákon č. 143/1947 Sb.

Na konci roku 1946 a v průběhu měsíce února roku 1947 spatřily světlo světa návrhy zákona, které měly za úkol legalizovat ztrátu majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga¹² a zajistit jeho zaměstnancům jejich benefity i v době znárodnování a rozdělování velkých majetkových komplexů. Texty těchto návrhů byly velice problematické a ani legislativní proces tyto většinou nenapravit.¹³ Za jedno z nejzásadnějších pochybení byla označována nedostatečná obecnost této normy, která by měla vyústit i v absolutní neplatnost uvedených nařízení.¹⁴ Ovšem i přes výše uvedené došlo k přijetí Ústavodárným Národním shromážděním republiky Československé dne 10. července 1947 (zajímavostí je, že před tímto bylo ve stejný den hlasováno o zákoně č. 142/1947 Sb., Zákon o revisi první pozemkové reformy, který vyvlastňoval především zbylý majetek šlechty, které po roce 1989 byl tento v restitucích více méně bez problémů vydán; lex Schwarzenberg a tento předpis jsou si dopady a důvody velice podobné).¹⁵

Poslední možností odporu JUDr. A. Schwarzenberga proti návrhu Lexu Schwarzenberg bylo zaslání osobního dopisu prezidentu Edvardu Benešovi,

¹¹ Ibid.

¹² V té době se stále ještě počítalo s poskytnutím náhrady za odňatý majetek.

¹³ Přípis Úřadu předsednictva vlády ze dne 12. 3. 1947, č. j. 19317-III-1369/47; Přípis Nejvyššího účetního kontrolního úřadu ze dne 5. 5. 1947, č. j. 8.395/1947-IV/a; Přípis Ministerstva pro sjednocení zákonů ze dne 23. 5. 1947, č. j. 11268/47; Přípis prezidia ministerstva techniky ze dne 20. 6. 1947, č. j. 4850/3 pres. 1947 (AKPR).

¹⁴ Porušení obecnosti právní normy – viz GERLOCH, A. *Teorie práva*. Dobrá voda: nakl. Aleš Čeněk, 2001, s. 179.

¹⁵ Štenoprotokol z 65. schůze Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé dne 10. července 1947. *PSP ČR. Digitální knihovna* [online]. [cit. 10. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/065001.htm>

kterého osobně znal již z doby předválečné, v květnu roku 1947. Není známo, že by prezident na tento někdy odpověděl. Jisté je, že lex Schwarzenberg v létě 1947 podepsal a tento byl publikován ve sbírce zákonů a nařízení dne 13. 8. 1947.

3 PRÁVNÍ SITUACE DOKLÁDÁNÍ ZMĚN VLASTNICKÉHO PRÁVA PO ROCE 1945

Ohledně obsahu, aplikace a interpretace zákona č. 143/1947 Sb. se stále v současné době vede právní rozepře před soudy České republiky. Nejvýznamnější spor je ohledně dopadů znění a aplikace § 4, (o kterém ovšem již v roce 1947 v rámci připomínkového řízení dokonce Ministerstvo pro sjednocení zákonů, garantující ústavnost legislativy, uvedlo, že tento je v textu nadbytečný, protože intabulace je obecně závazná a vyplývající z platných právních předpisů). Konkrétně § 4 nařizuje vklad záznamu vlastnického práva do knihovnicích vložek: „*Vklad vlastnického práva, jakož i veškerých jiných práv podle ustanovení § 1 ve prospěch země České provedou soudy nebo úřady, u nichž se vedou veřejné zápisy o nemovitém majetku nebo jiných právech na žádost zemského národního výboru v Praze.*“

Po konci 2. světové války stále v československém právním řádu platilo nařízení zakotvené v občanském zákoníku (OZO), tj. práva zapisovaná do pozemkových knih se nabývala vkladem – intabulací. Stanovením intabulačního principu (tj. ztotožněním okamžiku nabytí práva s okamžikem jeho veřejné publicity v pozemkové knize). V platnosti nadále zůstávala přísná a přesná formální pravidla pro zápis, kterými byl zajišťován vysoký soulad mezi skutečností a evidovaným stavem, což platilo až do 1. 1. 1951, kdy byl přijat nový občanský zákoník.¹⁶

Ovšem nad to docházelo k významným změnám – jak uvádí i web Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního – „*z důvodu poválečných konfiskací, navazujícího přidělového řízení, revize tzv. první pozemkové reformy a vyhlášení tzv. druhé pozemkové reformy. Byl prolomen intabulační princip, na kterém byla založena funkce*

¹⁶ Předpis č. 946/1811 ř.z., Obecný zákoník občanský; § 431: „*Ku převodu vlastnictví nemovitých věcí musí být nabyvací jednání zapsáno do veřejných knih k tomu určených. Toto zapsání nazývá se vklad (intabulace).*“; § 444: „*Vlastnictví vůbec může zaniknouti vůli vlastníkovou; zákonem; a soudcovským výrokem. Vlastnictví nemovitých věcí však zaniká jen výmazem z veřejných knih.*“

*a spolehlivost pozemkových knih a vlastnické právo přecházelo na přídělce dnem převzetí držby. Vznikal zcela nový právní stav, který byl v hrubém nesouladu se stavem katastru a pozemkových knih, a to v rozsahu do té doby nebyvalem.*¹⁷

Všechny tyto změny ovšem probíhaly na základě vyhlášených právních předpisů, které byly zvláštními právními předpisy ve vztahu k platnému občanskému zákoníku a tím pádem měly právní titul pro prolomení nařízení o intabulaci. Abychom se zpět vrátili k zákonu č. 143/1947 Sb., tento, dle nastudovaných historických pramenů, žádnou výjimku z intabulačního principu nestanovoval. Naopak ji i v § 4 znovu zdůrazňoval.

A co o nařízení § 4 říkají dnešní soudy? Prý se jedná pouze o stanovení administrativního postupu, kterému není možné přikládat žádný právní význam.¹⁸ Přitom Zemský národní výbor v Praze tento postup vyžadoval a prováděl s odkazem na platné nařízení o intabulaci. Co je ovšem významné a naprosto zásadní pro posuzování doby ztráty vlastnického práva JUDr. Adolfa Schwarzenberga je skutečnost, že návrhy na vklad knihovním soudům a jejich zápisy byly prováděny až během roku 1948 (první vklad vlastnického práva nastal až 5. 6. 1948 v k.ú. Terezín na základě návrhu ze dne 26. 5. 1948).¹⁹

Otázkou nařízení intabulace a určení data ztráty vlastnického práva se také zabývalo přímo plénum Ústavního soudu ČR ve svém nálezu Pl. ÚS 1/95 ze dne 14. 5. 1995. Tento nálezn (přepis č. 166/1995 Sb.) se konkrétně vyjadřuje k otázce „...*zda obecný zákoník občanský z roku 1811, jenž platil i v době vydání zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy (pozn. analogicky i v době vydání zákona č. 143/1947 Sb.), vylučoval či nevylučoval rozlišení mezi přechodem a převodem vlastnictví. Již autoři Komentáře k Československému obecnému zákoníku občanskému zaujali stanovisko, že takové rozlišení je opodstatněno (Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému, díl druhý, Praha 1935, s. 463 a násl.). Jejich argumentace je založena na tom, že o přechod vlastnictví jde v případech autoritativních výroků (at' soudů nebo úřadů), přičemž odpověď na otázku, zda*

¹⁷ Stručná historie pozemkových evidencí. ČÚZK [online]. [cit. 10. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/Katastr-nemovitosti/O-katastru-nemovitosti/Historie-pozemkovych-evidenci.aspx>

¹⁸ Např. rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 5. 6. 2014, sp.zn. 28 Co 176/2014-1239, s. 9.

¹⁹ Vložka č. 163 pozemkové knihy pro katastrální území Terezín“.

a kdy došlo ke zmíněnému přechodu vlastnictví, třeba hledat v příslušných ustanoveních vztahujících se ke uvedeným výrocům. Proto také, podle jejich názoru, je třeba knihovního zápisu jako podmínky nabytí vlastnictví k nemovitostem v těchto případech jen tam, kde příslušné předpisy to výslovně vyžadují... Tento názor autorů zmíněného komentáře sdílí i Ústavní soud, neboť má oporu v řadě případů, ve kterých docházelo ke nabytí vlastnictví k nemovitostem bez zřetele na zmíněný intabulační princip. Tak tomu bylo např. u nabytí vlastnictví vydražené nemovitosti vydražitelem udělením příklepu (§ 156, 237 ex. ř.), nabytí vlastnictví a věcných práv k nemovitostem vyvlastněním, jakmile byla zaplacena nebo k soudu složena nábrada vyměřená ve vyvlastňovacím řízení (§ 34 zákona z 18. 2. 1878 č. 30 ř. z.), nabytí vlastnictví převzetím drážby přidělené půdy (§ 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.). Tyto případy přechodu vlastnictví k nemovitostem byly tedy záležitostí lex specialis a pouze v něm bylo možno hledat odpověď na již položenou otázku. Byla-li tedy v případech přechodu vlastnictví k nemovitostem předpokládána jako podmínka nabytí vlastnictví zmíněná intabulace, musela tato podmínka být v lex specialis výslovně uvedena.“

Vzhledem k tomu, že zákon č. 143/1947 Sb. je ve vztahu k tehdy platnému občanskému zákoníku lex specialis, musí platit výše uvedený výrok Ústavního soudu ČR i pro přechod majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga, protože podmínka intabulace je v něm výslovně uvedena v § 4. Doslovné znění výše citovaného komentáře, se kterým Ústavní soud ČR vyslovil souhlas, v příslušné pasáži totiž zní: „Odpověď jednak na otázku zda a jednak na otázku, kdy nastává přechod, sluší hledati v ustanoveních o řečených výrociích, tedy nikoli v oněch výrociích (to znamená, že takový autoritativní výrok nemá sám o sobě moc ani způsobiti ani dovršiti přechod vlastnictví). Proto jest zapotřebi např. odevzdání (u movitostí), resp. knihovního zápisu (u nemovitostí) jen, když to dotyčná ustanovení o oněch výrociích požadují.“²⁰

Platnost intabulačního principu pro přechod majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga na zemi Českou podle zákona č. 143/1947 Sb. uznal již v roce 1997 i Prof. Vladimír Čermák, soudce Ústavního soudu a předseda senátu v kauze IV. ÚS 21/96 ze dne 30. 10. 1997. Ve svém odlišném stanovisku přímo poukázal na výše citovaný nálezn pléna Ústavního soudu ČR:

²⁰ ROUČEK František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému. Díl 2. Věcné právo.* Praha: Právnícké a knihkupecké nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 463.

„Zákon č. 143/1947 Sb. upravuje v ustanovení § 4 vklad vlastnického práva, jakož i veškerých jiných práv podle ustanovení § 1 ve prospěch země České, a to tak, že její provedou soudy nebo úřady za dále uvedených podmínek. Vzhledem k tomu, že uvedený zákon navazuje, svým způsobem, na zákon č. 142/1947 Sb., třeba mít za to, jak bylo již konstatováno ve vztahu k tomuto zákonu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/95, že stát nabýval vlastnictví i k majetku uvedenému v zákoně č. 143/1947 Sb. teprve zápisem v pozemkové knize.“

4 KONKRÉTNÍ PŘÍKLAD – OBSAH POZEMKOVÝCH KNIH A ZEMSKÝCH DESEK V OKRESE RAKOVNÍK

Výše představené historické události jsou důležité i z toho důvodu, že v celé své šíři je bylo možné nalézt ještě po roce 1989 jako poslední zápisy či poznámky v knihovnách vložkách pozemkových knih a zemských desek, které jsou brány jako nezbytné důkazy při posuzování restitučních a jiných majetkových nároků z té doby.

Chaotičnost celé situace týkající se prokazování ztráty vlastnických práv JUDr. Adolfa Schwarzenberga k jednotlivým nemovitostem skvěle ilustruje například okres Rakovník. Zde se nachází celá škála vkladů a poznámek, které přežily i aplikaci zákona č. 143/1947 Sb. Tato fakta byla přezkoumána českou justicí v letech 2014–2017, ovšem došla bez jakýchkoliv pochybností k „překvapivému“ závěru, že „*vlastnické právo původního vlastníka bylo převedeno (ex lege) na základě vyhlášeného zákona č. 143/1947 Sb., tzv. lex Schwarzenberg, datem publikace ve sbírce zákonů dne 13. 8. 1947*“.

Část B zemských desek (níže pouze „DZ“) a vložek pozemkových knih (níže pouze „PK“), kdy číslo v závorce uvádí rok posledního zápisu, u jednotlivých katastrálních území obsahuje následující informace:

1. Vlastník Jan Schwarzenberg; do vlastnictví státu podle zákonů o první pozemkové reformě

Bdín (1946) PK č. 138

Mšec (1946) PK č. 79, 520, 639, 819, 820, 833

Přerubnice (1946) PK č. 43

Srbeč (1946) PK č. 378

2. Vlastník Jan Schwarzenberg; přechod na Stiftung zur Förderung und Unterstützung von Sidlern in den Ländern Böhmen und Mähren, do vlastnictví státu podle zákonů o první pozemkové reformě

Pochválov (1946) PK č. 35, 53

3. Vlastník Jan Schwarzenberg; přechod na Stiftung zur Förderung und Unterstützung von Sidlern in den Ländern Böhmen und Mähren

Panství Toužetín, (říjen 1939) DZ č. 1392

Třeboc (1939) PK č. 40

4. Vlastník Jan Schwarzenberg; zábor německou tajnou policií

Kounov (1940) PK č. 51, 335, 372, 528, 666

5. Vlastník Jan Schwarzenberg

Lodenice (1925) PK č. 89

6. Vlastník Adolf Schwarzenberg;

Třeboc, (1941) PK č. 495

7. Vlastník Adolf Schwarzenberg; poznámka národní správy

Statek Kounov, DZ č. 681 – zrušena, přepis nemovitostí do PK č. 885

Statek Lenešice, DZ č. 809 – zrušena v listopadu 1948

Kounov (1946) PK č. 885

8. Vlastník Adolf Schwarzenberg; poznámka národní správy, do vlastnictví státu podle zákonů o první pozemkové reformě

Panství Citoliby (leden 1949), DZ č. 433

Panství Mšec (únor 1947), DZ č. 730

9. Vlastník Adolf Schwarzenberg; poznámka národní správy, znárodnění podle dekretu č. 100/1945 Sb.

Kroučová (březen 1949) PK č. 119, 169

Milý (březen 1949) PK č. 374

Třeboc (březen 1949) PK č. 373

10. Vlastník Adolf Schwarzenberg; poznámka národní správy, na zemi Českou podle zákona č. 143/1947 Sb.

Kounov (říjen 1948) PK č. 724

Lhota pod Džbánem (srpen 1948) PK č. 280

Mšec (říjen 1948) PK č. 813

Přerubnice (říjen 1948) PK č. 168

Výše uvedený přehled zemských desek a vložek pozemkových knih, které obsahují majetek JUDr. A. Schwarzenberga a před ním jeho otce Jana v okrese Rakovník, o němž je v dané kauze rozhodováno, svědčí o tom, že

- jen malá část předmětného majetku byla zapsána na zemi Českou, a to po rozhodném dni 25. 2. 1948;
- značná část předmětného majetku byla odepsána podle zákonů o první pozemkové reformě ještě před vydáním zákona č. 143/1947 Sb., který se tím pádem na tento majetek nemohl vztahovat;
- znárodněný majetek podle dekretu č. 100/1945 Sb. byl vyhláškou ministra průmyslu č. 825 ze dne 7. 3. 1946 začleněn do n.p. „Středočeské uhelné a železnorudné doly“, s platností ke dni 1. 1. 1946, a tedy před vydáním zákona č. 143/1947 Sb., kterému nepodléhal;
- i po vyhlášení a aplikaci zákona č. 143/1947 Sb. nebyl tento aplikován na veškeré nemovitosti.

Problematikou významu zápisu v knihovních vložkách v kauze navrácení majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga a s tím spojenou aplikací zákona č. 143/1947 Sb. byl vydán jediný pozitivní nález Ústavního soudu ČR v lednu 2009 (sp. zn. I. ÚS 2477/08, vydán dne 7. 1. 2009). Tento vnučce JUDr. A. Schwarzenberga, Elisabeth Pezoldové, navrátil do dědického řízení hrobku rodiny Schwarzenbergů z Hluboké nad Vltavou v obci Domanín, nacházející se u Třeboně. Zde senát (soudkyně zpravodajkou byla JUDr. E. Wagnerová) rozhodoval o nemovitosti, u které *„byla prokázána skutečnost, že ke změně v zápisu v pozemkových knihách došlo až v roce 1961, tedy v době totalitního režimu, kdy bylo zapsáno vlastnické právo na československý stát. Lze z toho usuzovat, že československý stát do komunistického převratu v roce 1948 o tento majetek neusiloval a tento byl svévolně zřízen až v období totalitního státu.“* Takto bylo rozhodnuto na základě studia knihovní vložky, ve které bylo o zápis vlastnického práva na stát požádáno v listopadu 1961 na základě existence § 1 odst. 1 a 2 z. č. 143/1947 Sb., kdy tento měl nahrazovat poznámku národní správy a zabavení Německou říší.

5 ZÁVĚR

Je s podivem, že stejný právní stav, tj. aplikaci z.č. 143/1947 Sb. po 25. únoru 1948 lze v jednom případě rodinné hrobky uznat za stav umožňující její navrácení, a stejný stav u ostatních nemovitostí, které všechny, znovu musím zdůraznit, byly zapisovány od začátku května roku 1948, je posuzován stejným ústavním soudem s tím závěrem, že o vlastnické právo JUDr. Adolf Schwarzenberg přišel, československý stát je nabyt, dle z.č. 143/1947 Sb. ex lege (ze zákona) datem vyhlášení tohoto předpisu dne 13. 8.1947.

Bohužel detailněji, než na úrovni obecných proklamací, se touto otázkou soustava obecných soudů již dlouhou dobu nezabývá. Soudci shodně tvrdí závaznost názoru Ústavního soudu ČR, kdy ovšem nikdy v této věci nebyl publikován závazný negativní nález a ani neexistuje žádný detailnější rozbor právní situace z pera soudců Ústavního soudu ČR. Naopak existuje několik výše uvedených nálezů, které ve svém důsledku navrácení téměř přímo nařizují. Ústavní soud ČR dodnes mlčí a pouze většinou tvrdí, že mu nepřisluší otázku doby intabulace znovu zkoumat, protože věcný přezkum je úkolem soustavy obecných soudů a ne ústavního soudu (viz online registr rozhodnutí Ústavního soudu ČR ve vztahu k zákonu č. 143/1947 Sb.). Přitom názor ústavního soudu je brán za závazný, neomylně a neoblomně odůvodněný zejména soudci obecných soudů, kteří mají přezkoumávat každý jednotlivý aspekt daného řízení.

Jako poslední překážku objektivního posouzení této problematiky, kterou zde uvedu, je, dle mého názoru, postup Nejvyššího soudu ČR, který má pouze jen jeden senát č. 28, kde je v současnosti 4 až 5 soudců, kteří restituce v České republice dlouhodobě řeší. Tím pádem již dlouhodobě odkazuje pouze na vlastní odůvodnění a obecné fráze v usneseních ústavního soudu. Přitom výše nastíněná problematika by měla být znovu objektivně posouzena a případně zjednána náprava doposud velice selektivního přístupu k napravování křivd minulosti.

Contact – e-mail

svecjakub@gmail.com

Navrácení majetku neprávem nabytého pomocí padělaného testamentu

Jan Ullmann

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Autor se v tomto příspěvku zabývá právní úpravou padělání testamentů v římském právu, konkrétně možnostmi právoplatných dědiců (tj. osob, které by dědily, pokud by nebyl spáchán zločin padělání testamentu, a to na základě pravého testamentu či ze zákona) získat zpět pozůstalost, které se padělatel testamentu zločinně zmocnil, a právními prostředky, které právoplatným dědicům římské právo nabízelo.

Keywords in original language

Crimen falsi; římské právo trestní; actio de dolo; testament.

Abstract

The author in this article deals with the legislation on forgery of testaments in Roman law, specifically with the possibilities of lawful heirs (i.e. person, who would inherit on the basis of the real testament or by law, if the crime of forgery of the testament was not committed) regain the inheritance, which was unlawfully acquitted by the forger of the testament, and the legal means, which the Roman law allowed to the lawful heirs to use.

Keywords

Crimen Falsi; Roman Criminal Law; Actio de Dolo; Testament.

1 ÚVOD

Autor se v tomto článku zabývá právní úpravou padělání testamentů, konkrétně možnostmi právoplatných dědiců (tj. osob, které by dědily, pokud by nebyl spáchán zločin padělání testamentu, a to na základě pravého testamentu či ze zákona) získat zpět pozůstalost, které se padělatel testamentu

zločinně zmocnil, a právními prostředky, které právoplatným dědicům římské právo nabízelo.

Úvodem je nejprve třeba stručně uvést problematiku právního zakotvení padělání testamentů v rámci římského práva. Pokud víme, až do roku 81 před našim letopočtem byly padělané testamentsy záležitostí práva soukromého, resp. doposud nebyl dohledán žádný zákon ani záznam trestního procesu, který by naznačoval opak. To se však změnilo během trestněprávních reforem diktátora Lucia Cornelia Sully, který jakožto diktátor jmenovaný za účelem vytváření zákonů a provedení konstitucionální reformy republiky (*legibus faciendis et rei publicae constituendae causa*)¹ byl (stejně jako u řady dalších zákonů upravujících oblast trestního práva) rogátorem *lex Cornelia testamentaria nummaria*, rovněž zvaného *lex Cornelia de falsis*^{2,3}. Tímto zákonem definovaný *crimen falsi*, tedy zločin podvodu, zahrnoval (dle jednotlivých fragmentů desátého titulu čtyřicáté osmé knihy Digest) z pohledu dnešního trestního práva řadu rozdílných skutkových podstat obsahujících prvek podvodu – od padělání mincí, přes falšování veřejných dokumentů, křivé svědectví a obvinění, až právě po padělání testamentárních listin. Od roku 81 před našim letopočtem tedy bylo možné padělání testamentárních listin označit za zločin a řešit jej v rámci trestního procesu. To potvrzuje například následující fragment:

„Kdo si podvodně závěť přivlastnil, skryl ji, zmocnil se jí násilím, vymazal ji či poškodil, vyměnil ji za jinou či ji odpečetl; a také každý, kdo falešnou závěť zhotovil, zapečetil, či ji veřejně vydával za pravou, bude potrestán podle Corneliova zákona.“⁴

Rovněž víme, že *lex Cornelia de falsis* přetrvala, samozřejmě s určitými úpravami, nicméně ohledně padělání testamentů až překvapivě drobnými, až do časů císaře Iustiniana.

¹ ARATO, A. *Post Sovereign Constitution Making: Learning and Legitimacy*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 271. ISBN 978-0-19-875598-2.

² ROTONDI, G. *Leges publicae populi romani*. Milano, 1912, s. 356.

³ WILLIAMSON, C. *Laws of the Roman People: Public Law in the Expansion and Decline of the Roman Republic*. Michigan: The University of Michigan Press, 2005, s. 465. ISBN 978-0-472-11053-7.

⁴ Dig. 48.10.2 (Paul. 3 ad sab.): *Qui testamentum amoverit celaverit eripuerit deleverit interleverit subiecerit resignaverit quinve testamentum falsum scripserit signaverit recitaverit dolo malo cuiusve dolo malo id factum erit, legis corneliae poena damnatur.* (vlastní překlad)

2 NAVRÁCENÍ POZŮSTALOSTI

Jak je patrné z výše uvedeného fragmentu Digest (a řady dalších fragmentů týkajících se padělání testamentů), paděláním testamentu se rozuměl takřka jakýkoli zlovolný čin vůči testamentu, tedy jak samotné padělání, tedy vyhotovení falešného testamentu a jeho prezentování jako pravého, tak i například poškození či zničení testamentu, jeho ukrytí či například poškození pečeti. Pro účely tohoto článku tedy autor používá souhrnné označení „padělání testamentu“ pro jakékoli konání, jehož cílem bylo, aby se postupovalo podle nepravého testamentu či nepostupovalo podle pravého testamentu, jelikož výsledek je z pohledu práva stejný – dědictví nepřipadne tomu, komu podle práva (tedy podle vůle zůstavitele či podle zákona, nezanechal-li zůstavitel testament) připadnout mělo.

Jak tedy mohl poškozený právoplatný dědic či dědicové čelit vzniklému nežádoucímu právnímu stavu a tedy dobrat se svého dědictví?

Nejprve je nutné zabývat se čistě soukromoprávní rovínou. Byť lze předpokládat, že i v dobách pozdní římské republiky a raného císařství se vyskytovaly soukromoprávní spory týkající se padělaných testamentů, není jasné jaká žaloba právoplatnému dědici náležela. Nejsmyslnější se pro tyto účely jeví *hereditatis petitio*, jakožto obecná žaloba na vydání dědictví, nicméně to je pouze předpoklad autora tohoto článku, který, vzhledem k absenci podrobných záznamů o takových sporech, nelze prokázat.

Později je ovšem situace velmi odlišná, jelikož dle Ulpiana přísluší v případě zničení či jakéhokoli jiného poškození či padělání závěti právoplatnému dědici *actio de dolo*. „Pokud po smrti tobo, jež testament vytvořil, tento testament zničí či jej jakkoli poškodí, osobě, která je v testamentu uvedena jako dědic, náleží *actio de dolo*. Stejná žaloba přináležejí tomu, komu měl připadnout odkaz.“⁵

Tato žaloba, jejímž cílem je obecně navrácení do předchozího stavu, který byl v souladu s právem, či, není-li to možné, kompenzace způsobené škody, se však v římském právu objevuje až v roce 66 před našim letopočtem.⁶ Zajímavé ovšem je, že ačkoli obvykle má *actio de dolo* časovou limitaci mož-

⁵ Dig. 4.3.35 (Ulp. 30 ad ed.): *Si quis tabulas testamenti apud se depositas post mortem testatoris delevit vel alio modo corruperit, heres scriptus habebit adversus eum actionem de dolo. sed et his, quibus legata data sunt, danda erit de dolo actio.* (vlastní překlad)

⁶ WATSON, A., *The Spirit of Roman Law*. University of Georgia, 1995, s. 23. ISBN 978-0-8203-3061-7.

nosti jejího podání na jeden rok od chvíle spáchání činu, respektive tři roky od doby vlády císaře Constantina^{7,8}, u žaloby proti padělateli testamentu tomu tak, alespoň od roku 294 našeho letopočtu, zjevně nebylo, jelikož dle císařů Diocletiana a Maximiana není možné označit padělaný testament za platný ani po uplynutí jakékoli doby a tak je možné takový čin (tedy padělání testamentu) postihnout veřejnou žalobou nebo v rámci civilního řízení.

„Vzhledem k tomu, že padělaný testament či kodícil se nemůže stát pravým uplynutím jakéhokoli období, pravý testament či kodícil nemůže být zneplatněn.

(1) Pokud tedy chcete potrestat tento zločin, a to jak veřejnou žalobou, tak i civilní žalobou, správce provincie, pokud byl přesvědčen o pravdivosti vašeho tvrzení jinými důkazy, nechá předvolat otroky k výslechu.“⁹

Na základě tohoto fragmentu se tedy je možné domnívat, že oproti obvyklému ročnímu, respektive tříletému omezení možnosti podání *actio de dolo* platila v případě použití této žaloby proti padělateli testamentu časově neomezená lhůta pro podání žaloby, a to jak veřejné (tj. takové, na základě které by následoval trestní proces), tak právě i civilní žaloby, kterou je *actio de dolo*. V době, kdy bylo možné použít *actio de dolo*, představovalo však již padělání testamentu zároveň i zločin (jak již bylo uvedeno výše, zločinem z pohledu trestního práva bylo padělání testamentů již od roku 81 před naším letopočtem). Dle Marciana (D48. 10. 1.13) bylo trestem za padělání a kvazipadělání vyhoštění a konfiskace veškerého majetku.

„Sankcí za padělání a podobný zločin (jakoby padělání) je vyhoštění a konfiskace veškerého majetku. Pokud se padělání dopustí otrok, musí být odsouzen ke nejvyššímu trestu (tj. smrti).“¹⁰

⁷ BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia, 1991, s. 343. ISBN 0-87169-435-2.

⁸ Pozn.: Bartošek uvádí lhůtu pro podání *actio de dolo* v délce dvou let namísto tří, Heyrovský uvádí rovněž dvouletou lhůtu, ale spojuje ji až s iustiniánským právem, nicméně pro účely tohoto článku není rozhodující, zda byla původní jednoletá lhůta prodloužena na dva či na tři roky, nýbrž samotná skutečnost, že v obecné rovině byla stanovena lhůta pro podání této žaloby, zatímco pro situaci zkoumanou v tomto článku uvedený fragment naznačuje odlišný postup.

⁹ CJ 9.22.17 (Imperatores Diocletianus, Maximianus): *Sicut falsi testamenti vel codicillorum scriptura temporis intervallo firmari non potest, ita vera quae iure subsistit non evanescit.*

*(1) Si itaque de fide delicti vel per accusationem vel per privatum iudicium quereris, rector provinciae tunc demum eos exhiberi de quibus interrogatio fieri potest iubebit, si prius ceteris indicibus fuerit commotus. * diocl. et maxim. aa. et cc. menelao. * <a 294 s.lii id.Febr.Sirmi c.Conss.> (vlastní překlad)*

¹⁰ Dig. 48.10.1.13 (Marc.14 inst.): *Poenā falsi vel quasi falsi deportatio est et omnium bonorum publicatio: et si servus eorum quid admiserit, ultimo supplicio adfici iubetur.* (vlastní překlad)

Trest vyhoštění mohl být rovněž (v závislosti na postavení pachatele a konkrétním období) nahrazen uvězněním na ostrově, uvržením do dolů či dokonce trestem smrti, avšak konfiskace veškerého majetku se coby trest za spáchání zločinu podvodu udílela vždy. Tato skutečnost je významná především z toho důvodu, že existovala možnost souběhu civilního a trestního řízení – to potvrzuje například konstituce císařů Carina a Numeriana z roku 284 našeho letopočtu.

„Pokud dědic správci provincie prokáže, že je právoplatným dědicem osoby, která sepsala kodícil, je zvykem, že poté, co nabude dědictví, vypořádá fideikomisy, které byly v souladu se zákonem odkázány, pokud se ovšem nesnaží prokázat, že kodícil byl padělán.

(1) Pokud však byl na základě podnětu dědice zahájen trestní proces a byl zastaven na základě Naší shovívavosti, má dědic stále právo na vyšetření případu a může podat civilní žalobu za účelem určení pravosti kodícilu.“¹¹

Na základě výše uvedeného tedy lze konstatovat, že nejpozději od roku 284 našeho letopočtu bylo možné v případě neúspěšné žaloby v trestním řízení možné podat žalobu v civilním řízení – fragment sice takový postup uvádí jako možný v případě kodícilu, nicméně není důvod domnívat se, že by stejný postup nemohl být uplatněn i v případě testamentu. A naopak, nejpozději od roku 294 našeho letopočtu bylo na základě konstituce císařů Diocletiana a Maximiana možné, aby ten, kdo žaloval v civilním řízení, podal následně nebo i zároveň žalobu v řízení trestním.

„Existují dvě možnosti, kterých může využít osoba, která se snaží napadnout pravost testamentu. Proto, i když nebude možné zahájit trestní řízení prostřednictvím prokurátora, nebude Ti zabráněno v podání civilní žaloby napadající pravost testamentu, jelikož žalovaný může být tím, kdo podal civilní žalobu, žalován ze spáchání zločinu.“¹²

¹¹ Např. CJ 9.22.9 (Imperatores Carinus, Numerianus): *Si docueris apud praesidem provinciae ab intestato te heredem eius exitisse, qui codicillos scripserat, ordinarium est, ut in hereditatis possessione constitutus fideicommissa praebetas, quae iure relicta sunt, nisi consilium est codicillos falsos arguere.*

(1) Quod si criminaliter coeptum interventu indulgentiae sopitum est, habes tamen residuam indignationem, potest de fide scripturae civiliter quaeri. carinus et numer. aa. messio. * <a 284 pp. iii k. april. carino ii et numeriano aa. cons.> (vlastní překlad)*

¹² CJ 9.22.16 (Imperatores Diocletianus, Maximianus): *De fide testamenti querenti duplex via litigandi tributa est. quamvis itaque per procuratorem accusationem persequi non potes, disceptatione privata tamen de eius fide queri non prohiberis, cum reus ita conventus non tantum ab alio iuste, sed etiam eo qui civiliter egit sollemniter accusari possit. * diocl. et maxim. aa. et cc. fortunato. * <a 294 s. Viii id.Febr.Sirmi cc.Cons.> (vlastní překlad)*

Zde však narážíme na potenciální problém tohoto právem dovoleného souběhu trestního a civilního řízení – byl-li padělatel odsouzen v trestním řízení a tedy potrestán obvyklým trestem zabavení majetku, byl padělateli zabaven veškerý majetek. V takovém případě ale již nebylo možné v rámci civilního řízení pomocí *actio de dolo* vysoudit zpět padělatelem neoprávněně nabyté dědictví, jelikož padělatel už v té chvíli neměl žádný majetek, z něhož by bylo možné navrátit dědictví právoplatným dědicům či je odškodnit.

Že se takový problém v praxi skutečně objevoval, můžeme doložit na základě fragmentu z Codexu Theodosianus, dokládajícího existenci císařské konstituce vydané císařem Constantinem I. v roce 320 našeho letopočtu, podle které mělo být v případě souběžně vedeného civilního a trestního řízení z důvodu padělání testamentu vždy nejprve ukončeno civilní řízení a teprve následně mělo být řešeno trestní řízení. Důvodem měla být právě nežádoucí situace, kdy zvykem soudců mělo v případě označení testamentu za padělaný být značné zdržení ve vydání rozhodnutí.

„Císař Constantinus Augustus ke Maximovi, městskému prefektu

Přestože byl v minulosti soudy zachováván zvyk, že prohlásil-li kdokoli o předložené listině, že je padělaná, soudce se zdržel vydání rozhodnutí a v takových případech pak docházelo ke tomu, že projednávané obvinění z trestného činu, které nebylo nijak časově omezeno, poškozovalo čest žalobce nebo obhájce, My považujeme za moudré, aby, vzneseli-li kterákoli ze stran námitku padělku, byla bez ohledu na váhu předložených důkazů propůjčena prozatímní držba žalobci nebo obhájci, aby mohlo dojít ke ukončení civilního řízení, po němž bude následovat druhé řízení o žalobě ze zločinu podvodu.

1. Je proto Naší vůlí, aby byly nejprve vypořádány požadavky civilní žaloby. Ale dojde-li ke soudnímu řízení pro podvod, pak v souladu se starodávným zvykem, je-li civilní řízení ukončeno vydáním rozhodnutí, musí být následně provedeno důkladné vyšetřování za použití důkazů, svědků, porovnání listin a dalších střípků pravdy. Vyšetřování nebude povinností žalobce samotného ani mu nebude přináležet celé důkazní břemeno, ale soudce bude nablížet na obě strany neutrálně. Nesmí prozradit žádný předběžný názor, který má, ale provede šetření jako by šlo o případ, do něž bychom nablíželi My (císařský soud coby vyšší instance – pozn. autora), což dává soudci povinnost vyslechnout si důkazy a vynést rozsudek, k němuž dojde.

2. My nadto omezujeme délku průběhu trestního řízení na jeden rok, který nesmí být žalobcem ani soudcem překročen a jehož začátek bude příslušným soudcem oficiálně

vyhlášen. Po prokázání viny bude uložen hrdelní trest, vyžaduje-li to závažnost zločinu, jinak tomu, kdo spáchal zločin podvodu, broží vyhnanství.

*Vyneseno osmý den před dubnovými kalendami na Foru Traianu, v roce sedmého konsulátu Constantina Augusta a prvního konsulátu Constantia Caesara (25. březen 320).*¹³

Rovněž v roce 320 našeho letopočtu bylo císařem Constantinem I. stanoveno, že v případě trestního řízení má i sám soudce usilovat o získání co největšího množství důkazů a nevycházet pouze z tvrzení žalobce. Lze tedy konstatovat, že trestní řízení bylo, alespoň z hlediska dokazování, důkladnější než řízení civilní, a vzhledem k přímému zapojení soudce a zjevně rozsáhlejšímu a důkladnějšímu dokazování bylo pravděpodobnější, že v trestním procesu bude případně padělaní testamentu odhaleno.

*„Je-li souzen zločin padělaní, musí být učiněny všechny kroky ke získání důkazů, svědků, srovnání dokumentů a všechny další metody ke zjištění pravdy.“*¹⁴

V civilním řízení se rovněž nejpozději od roku 246 našeho letopočtu (CJ 9.22.6) objevuje další zajímavý prvek, a to ztráta jakýchkoli dědických práv neúspěšného žalobce ve sporu o padělaný testament – tedy osoba, která uplatnila *actio de dolo* a snažila se docílit neplatnosti předloženého testamentu tvrzením, že se jedná o padělaný testament, avšak ve sporu neuspěla, nemohla nabýt ničeho z testamentu, o němž prohlásila, že je padělaný.

¹³ CTh. 9.19.2 (Imp. Constantinus a. ad Maximum praefectum Urbis): *Cum in praeterito is mos in iudiciis servaretur, ut prolatis instrumentis, si ea falsa quis diceret, a sententia index civilis controversiae temperaret eoque contingeret, ut imminens accusatio nullis clausa temporibus petitorum possessoremve deluderet, commodum duximus, ut, etsi alteruter litigantium falsi strepitum intulisset, petitori tamen possessorive momentum prolatorum instrumentorum conferret auctoritas, ut tunc civili iurgio terminato secunda falsi actio subderetur.*

1. *Volimus itaque, ut primum cesset inscriptio. Sed ubi falsi examen inciderit, tunc ad morem pristinum quaestione civili per sententiam terminata acerrima fiat indago argumentis testibus scripturarum collatione aliisque vestigiis veritatis. Nec accusatori tantum quaestio incumbat nec probationis ei tota necessitas indicatur, sed inter utramque personam sit index medius nec ulla quae sentiat interlocutione divulget, sed tamquam ad imitationem relationis, quae solum audiendi mandat officium, praebeat notionem, postrema sententia quid sibi liqueat proditurus.*

2. *Ultimum autem finem strepitus criminalis, quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere, anni spatium limitamus, cuius exordium testatae apud iudicem competentem actionis nascetur auspiciis: capitali post probationem supplicio, si id exigat magnitudo commissi, vel deportatione ei qui falsum commiserit imminente.*

Proposita VIII kal. april. in foro Traiani Constantino a. VII et Constantio c. cons. (320 mart. 25). (vlastní překlad)

¹⁴ CJ 9.22.22 (Imperator Constantinus): *Ubi falsi examen inciderit, tunc acerrima fiat indago argumentis testibus scripturarum collatione aliisque vestigiis veritatis.* (vlastní překlad)

„Ten, kdo bude v žalobě označit testament za padělaný a ve sporu probíraje, nemá právo na základě daného testamentu nabytí majetek zesnulého.“¹⁵

Budeme-li tedy vycházet ze skutečnosti, že v případném trestním řízení byl případ padělaného testamentu posuzován důkladněji, zatímco v civilním řízení soudce pouze posuzoval důkazy předkládané žalobcem, je možné, aby v praxi nastala situace, kdy v civilním řízení žalobce neuspěl a padělání testamentu neprokázal, čímž zároveň ztratil jakákoli případná práva dědit dle tohoto testamentu, zatímco v následujícím trestním procesu mohlo být padělání díky důkladnějšímu dokazování prokázáno. Avšak to již samotnému žalobci, tedy poškozenému právoplatnému dědici, nemohlo z hlediska navrácení ukradeného dědictví pomoci, jelikož majetek padělatele byl zkonfiskován v rámci jeho trestu.

3 ZÁVĚR

Shrneme-li tedy výše uvedené, možný souběh civilního a trestního řízení sice přinášel právoplatnému dědici, který byl pomocí padělaného testamentu padělatelem připraven o dědictví, větší šanci na potrestání padělatele, ovšem jeho šance na navrácení situace do stavu, který je v souladu s právem, tedy na opětovné získání odcizeného dědictví, tento souběh spíše snižoval. Byť se ve čtvrtém století našeho letopočtu právě pro případ souběhu obou řízení přijalo protiopatření ve formě upřednostnění civilního řízení, i přesto mohla nastat situace, kdy bylo zahájeno a ukončeno nejprve trestní řízení – až doposud totiž byla v tomto článku řešena pouze situace, kdy žalobcem v civilním i v trestním procesu byla tatáž osoba, tedy poškozený právoplatný dědic. Tak to však vůbec být nemuselo, jelikož žalobcem v trestním procesu mohl být i jakýkoli jiný římský občan. A byl-li v takovém případě padělatel v trestním řízení odsouzen a jeho majetek zkonfiskován, šance právoplatného dědice na opětovné nabytí dědictví se rozplynula.

Pokud tedy došlo pomocí padělaného testamentu k odcizení dědictví padělatelem, vznikla právoplatnému dědici velmi komplikovaná situace – pro podání *actio de dolo* musel shromáždit potřebné důkazy dokazující padělání

¹⁵ CJ 9.22.6 (Imperator Phillipus): *Qui falsas tabulas dixerit nec tenuerit, ad defuncti iudicium adspirare non potest. * philipp. a. et philipp. c. ulpio. * <a 245 pp. xv k. april. philippo a. et titiano cons.>* (vlastní překlad)

testamentu, což mohlo být bez prostředků získaných z dědictví velmi komplikované. Nebo se mohl rozhodnout pro trestní řízení, avšak v takovém případě se musel s dědictvím definitivně rozloučit. Ale i pokud se právoplatný dědic rozhodl pro civilní řízení, stále mohly být jeho možnosti znovu nabýt své dědictví omezeny případnou úspěšnou žalobou v trestním řízení, kterou by podala třetí osoba.

Literature

V tomto článku autor vycházel z Mommsenovy edice Digest a z Kruegerovy edice Codexu.

Contact – e-mail

ullmann.jan93@gmail.com

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc. (předseda); PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
doc. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.; PhDr. Alena Mizerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D. ; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2018 – DAYS OF LAW 2018

ČÁST II. – RESTITUCE

**Eds.: prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., doc. JUDr. Pavel Salák, Ph.D.,
JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2019

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 650

1. vydání, 2019

ISBN 978-80-210-9305-8 (online : pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9305-8

9 788021 093058